

BEKYMRRINGSARBEIDET

Politiets forebygging av radikalisering
og voldelig ekstremisme

Kristin Engh Førde, Arnfinn J. Andersen og Per Moum Hellevik

Bekymringsarbeidet

Kristin Engh Førde, Arnfinn J. Andersen og
Per Moum Hellevik

Bekymringsarbeidet

POLITIETS FOREBYGGING AV RADIKALISERING OG
VOLDELIG EKSTREMISME

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

© 2023 Kristin Engh Førde, Arnfinn J. Andersen og Per Moum Hellevik.

Dette verket omfattes av bestemmelsene i *Lov om opphavsretten til åndsverk m.v.* av 1961. Verket utgis Open Access under betingelsene i Creative Commons-lisensen CC-BY 4.0. Denne tillater tredjepart å kopiere, distribuere og spre verket i hvilket som helst medium eller format, og å remixe, endre, og bygge videre på materialet til et hvilket som helst formål, inkludert kommersielle, under betingelse av at korrekt kreditering og en lenke til lisensen er oppgitt, og at man indikerer om endringer er blitt gjort. Tredjepart kan gjøre dette på enhver rimelig måte, men uten at det kan forstås slik at lisensgiver bifaller tredjepart eller tredjeparts bruk av verket.

Lisensvilkår: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Boka er utgitt med støtte fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

ISBN Hefte utgave: 9788202799335

ISBN PDF: 9788202781057

ISBN EPUB: 9788202799304

ISBN HTML: 9788202799311

ISBN XML: 9788202799328

DOI: <https://doi.org/10.23865/noasp.185>

Sitering: Førde, K. E., Andersen, A. J. & Hellevik, P. M. (2023). *Bekymringsarbeidet. Politiets forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.185>

Dette er en fagfelleurdert monografi. Boka er en omarbeidet versjon av rapporten *Bekymringsarbeidet. Dilemmaer og muligheter i lokal forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i Norge* (Førde & Andersen, 2018). Kapittel 4 er tidligere publisert i en omarbeidet versjon i antologien *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Norske handlemåter i møtet med terror*, utgitt på Gyldendal Akademisk (Førde & Andersen, 2019), og er her gjengitt med tillatelse. Et utvalg av poengene og funnene i kapittel 7 er tidligere publisert på engelsk i en mer spesifikk teoretisk ramme i Førde og Andersen (2021), *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*.

Forsidebilde: Getty images: y_alex

Omslagsdesign: Cappelen Damm AS

Cappelen Damm Akademisk/NOASP

noasp@cappelendamm.no

Innhold

Forord	7
Kapittel 1 Innledning	9
Kapittel 2 Bakgrunn, problemstillinger og metode	15
Kapittel 3 Regjeringens handlingsplan og forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme	41
Kapittel 4 Bekymringens former og effekter: «Alt fra en magesfølelse til et konkret bevis»	53
Kapittel 5 Bekymringsarbeidet i lokalt politi	63
Kapittel 6 Fra tegn til mening: bekymringsblikket blir til	87
Kapittel 7 Bekymringssamtalen: «Politiets sentrale verktøy»	115
Kapittel 8 Avsluttende diskusjon: bekymringsarbeidets dilemmaer og muligheter	145
Epilog	151
Referanser	153

Forord

Denne boka er et resultat av forskningsprosjektet *Pårørende, politi og bekymring. Håndtering og forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme*, som ble gjennomført ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) mellom 2016 og 2018. NKVTS har siden 2014 vært ett av flere forskningsmiljøer som på regjeringens oppdrag utvikler kunnskap i tråd med *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. NKVTS konkretiserte selv prosjektet denne boka bygger på innenfor rammene av handlingsplanen. Vårt fokus ble på hvordan tjenestene, og da særlig politiet, forstår og håndterer sine oppgaver gitt i den samme handlingsplanen.

Prosjektet ble ledet av forsker II ved NKVTS, Arnfinn J. Andersen, og gjennomført sammen med Kristin Engh Førde, da forsker II ved NKVTS og førsteforfatter på denne boka. Forsker II Per Moum Hellevik har bidratt i omarbeiding av rapport til bokmanus, da særlig i kapittel 2 og 3. Boka er en omarbeidet versjon av rapporten *Bekymringsarbeidet. Dilemmaer og muligheter i lokal forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i Norge* (2018). Kapittel 4 i denne boka er tidligere publisert i en omarbeidet versjon i antologien *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Norske handlemåter i møtet med terror*, utgitt på Gyldendal Akademisk (Førde & Andersen, 2019), og er her gjengitt med tillatelse. Et utvalg av poengene og funnene i kapittel 7 er tidligere publisert på engelsk i en mer spesifikk teoretisk ramme i Førde og Andersen (2021), *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*.

Takk til alle informanter, som generøst har delt sin tid, sine historier og sine refleksjoner med oss. Takk også til Politidirektoratet, for imøtekommende bistand og støtte i de innledende fasene av prosjektet, og som også har kommet med innspill i bearbeidelsen til bok. En stor takk til sosiolog og daværende forsker II ved NKVTS Ole Kristian Hjemdal, og til

kriminolog og professor emerita Liv Finstad som kommenterte og høynet kvaliteten på den opprinnelige rapporten med innsiktsfulle og konstruktive forslag. Takk også til vår redaktør Ann Kristin Gresaker i Cappelen Damm Akademisk for imøtekommenhet og gode innspill til både prosess og produkt.

KAPITTEL 1

Innledning

Etter at Anders Behring Breivik gjennomførte tidenes verste terrorangrep i Norge, kom det fram at han hadde gått «under radaren», det vil si at han var ukjent for Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og andre med ansvar for terrorforebygging. Dette til tross for at han hadde forberedt angrepet over tid, og lagt igjen klare spor av en såkalt radikaliseringsprosess på internett. «Med en bedre arbeidsmetodikk og et bredere fokus kunne PST ha kommet på sporet av gjerningsmannen før 22/7», lød en av hovedkonklusjonene til kommisjonen som fikk i oppdrag gjennomgå og trekke lærdom fra angrepet på regjeringkvartalet og massakren på Utøya 22. juli 2011 (NOU 2012: 15).¹

To år etter denne konklusjonen lanserte regjeringen en omfattende handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme, med tilhørende milliardbevilgninger. Planen innebar en formidabel innsats, der ikke bare justissektoren, men store deler av det offentlige apparatet var involvert. Et nytt element, videreført fra den mer beskjedne handlingsplanen fra 2010, var at innsatsen ikke bare rettet seg mot å avverge terror og ekstremistisk vold per se, men også tok sikte på å hindre spredning av ideene som antas å motivere slik vold, gjerne omtalt som *radikalisering*.² Et annet element i dette «nye» forebyggende arbeidet var at sivilsamfunnet ble engasjert. Regjeringens handlingsplan omfattet ikke bare offentlige etater, men tok også mål av seg å mobilisere venner, familie, naboer og kolleger. Regjeringen lanserte nettstedet www.radikalisering.no, der alle kunne finne informasjon om antatte tegn til radikalisering og om hvor man kunne henvende seg dersom man var bekymret for noen i sine

1 Kommisjonen understreket videre at den ikke hadde grunnlag for å påstå at PST kunne og burde ha avverget angrepene.

2 Regjeringen beskriver radikalisering som «en prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå sine politiske mål» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014).

omgivelser. Med andre ord: Alle var invitert med, til å skaffe seg kunnskap om temaet, til å holde øynene åpne for tegn på at noen kan være i ferd med å utvikle seg til voldelig ekstremist, og slik sett bistå politiet med å oppdage faren og intervensere i god tid før terror inntreffer.

Da Norge igjen ble rammet av et høyreekstremt angrep åtte år seinere, hadde nettopp slike kanaler sikret at gjerningsmannen ikke hadde gått «under radaren», i hvert fall ikke helt. 21 år gamle Phillip Manshaus fra Bærum hadde vært kjent for både lokalt politi og sikkerhetstjenesten i over et år, da han i august 2019 angrep Al-Noor-moskeen etter å ha gjennomført et rasistisk motivert drap på sin yngre søster. Sommeren 2018 ble Politiets sikkerhetstjeneste kontaktet av en privatperson som var bekymret for holdningene til Manshaus og det faktum at han var medlem av en skyteklubb og hadde tilgang på våpen. Seinere kom det også fram at medelever på folkehøyskolen der Manshaus gikk fram til noen måneder før angrepet hadde «meldt bekymring» til ledelsen ved skolen (Ogre & Jensen, 2019). Manshaus' egen familie hadde også vært svært urolige over hans eskalerende ekstremisme og avvikende atferd, og stemoren besluttet samme dag som angrepet å varsle politiet om det de observerte, men rakk det altså ikke før det var for seint (Stoksvik, 2020).

Alle disse opplysningene utløste spørsmål i offentligheten: Hvorfor ble ikke Manshaus stoppet hvis politiet visste om han? Mistet 17-årige Johanne Zhangjia Ihle-Hansen livet fordi noen ikke gjorde jobben sin? Kan befolkningen stole på at myndighetene gjør det de kan for å holde potensielle terrorister under oppsikt og hindre dem i å gjennomføre angrep?

Knappe tre år seinere ble de samme spørsmålene stilt på nytt, i kjølvannet av angrepet i Oslo under Pride-markeringen i juni 2022. Få timer etter at Zaniar Matapour angivelig ropte «Allahu akbar» idet han åpnet ild i Oslo sentrum natt til 25. juni 2022 (Hatlo et al., 2022), kom det fram at Politiets sikkerhetstjeneste hadde hatt «bekymring» for ham siden 2015. Matapour etterlot seg to drepte og 21 skadede bargjester den natten. Måneden før det som sikkerhetstjenesten selv allerede dagen etter betegnet som et islamistisk terrorangrep, var Matapour i samtaler med sikkerhetspolitiet, utløst av hans tilsynelatende «interesse for markeringer og ytringer som oppleves som krenkelse av islam». Samtalene førte

imidlertid ikke til noen inn gripen fra sikkerhetstjenestens side. «Vi har ikke vurdert ham som en av de vi er mest bekymret for, med andre ord at vi sånn sett ikke har ligget tett på med tiltak rundt ham», opplyste PST-sjef Roger Berg til VG dagen etter angrepet (Andersen et al., 2022). Det meste av det som har kommet fram om saken siden, antyder at man burde ligget adskillig tettere på.

Også i tilfellet Phillip Manshaus har det kommet fram at Politiets sikkerhetstjeneste hadde gjort undersøkelser, men besluttet å *ikke* opprette en forebyggings- eller etterforsknings sak. De registrerte den dog med såkalt «restbekymring», og overlot videre oppfølging til Oslo politidistrikt. Da politiets innsats seinere ble evaluert, kom det fram at en misforståelse mellom sikkerhetstjenesten og Oslo politidistrikt om hvem som hadde ansvaret førte til at ingen av partene foretok seg noe i saken etter februar 2019 (Evalueringsutvalget, 2020). Tilfeldigheter, og kanskje menneskelig feil, spilte altså en viss rolle for det fatale utfallet. Men det er verdt å notere seg at i begge tilfeller, både i Matapour- og Manshaus-saken, oppfattet verken sikkerhetstjenesten eller Oslo politidistrikt risikoen som spesielt høy, basert på den informasjonen de hadde. Politiets sikkerhetstjeneste (2020, s. 14) anså det som «ikke hensiktsmessig» å innkalle Manshaus til en såkalt bekymringssamtale, og begrunnet det i at utfallet av en slik samtale kan bli en «intensivert radikaliseringsprosess, særlig dersom den som utsattes for slike samtaler opplever at de blir urettmessig mistenkt eller overvåket». Det lå altså også bevisste vurderinger rundt Manshaus' kapasitet til og intensjon for vold bak ikke-intervensjonen. Ettersom Manshaus fortsatte sin ideologiske ferd i høyreekstrem retning, og til slutt gjennomførte et terrorangrep, kan man i ettertidens lys stille spørsmål ved vurderingen som ble gjort.

Evalueringsutvalget (2020, s. 16) mener riktignok at det ikke er sannsynlig at en annen tipshåndtering fra sikkerhetstjenesten og lokalt politi ville frambrakt informasjon som kunne avverget angrepet. Utvalget skriver også at en bekymringssamtale med Manshaus kunne fått både positive og negative utslag, og at det dermed ikke er gitt at utfallet ville blitt et annet dersom sikkerhetstjenesten hadde intervenert på denne måten. Utfallene i Manshaus- og Matapour-sakene har likevel av noen blitt lest som uttrykk for isolerte feil, eller som generell inkompetanse hos politiet.

Dette til tross for at etaten *har* «forbedret sin arbeidsmetodikk og anlagt et bredere fokus», i tråd med 22. juli-kommisjonens implisitte anbefaling.³ Denne boka tar mål av seg å vise fram det som trolig er en viktigere omstendighet for at ingen av dem ble stoppet, nemlig hvor vanskelig og motsetningsfylt forebygging av ekstremistisk vold er. Vi byr på et nærbilde av dette uhyre komplekse og krevende arbeidsfeltet, som vi kaller for *bekymringsarbeidet*. I korte trekk går det ut på å skille mellom «reell» og «ubegrunnet» bekymring for radikalisering og voldelig ekstremisme, og å avgjøre hva som eventuelt er en hensiktsmessig form for intervensjon dersom risikoen vurderes å være «reell». I tråd med strategien i handlingsplanen, får både Politiets sikkerhetstjeneste og lokale politidistrikter hvert år et stort antall meldinger, fra helsevesenet, skoleverket, Nav, pårørende, naboer eller andre, der det uttrykkes bekymring for at individer eller miljøer kan være eller står i fare for å være ekstremistiske og voldelige. De fleste av disse utgjør ingen slik fare. Men i bunken av meldinger kan det finnes en Phillip Manshaus, en Zaniar Matapour eller en Anders Behring Breivik, og en mulighet til å forhindre død og skade, smerte og frykt – ikke bare for noen få involverte, men for hele samfunnet.

Skal man foreta seg noe eller ikke? Vurderingene stiller politiet overfor vanskelige dilemmaer. Dels knytter utfordringene seg til det pragmatiske eller taktiske spørsmålet om *effekten* av tilgjengelige forebyggingsintervensjoner. Som vi har sett i tilfellene Breivik og Manshaus, kan det få katastrofale følger dersom de som skal forebygge undervurderer risikoen og gjør for lite for å minimere den. Samtidig må politiet også vokte seg for å overvurdere faren og gjøre *for mye*. Forskningen viser at selv «myke» forebyggingsiltak kan ha skadelige bivirkninger – som i ytterste konsekvens kan forsterke de effektene man forsøker å forebygge, slik som sosial marginalisering og mistro mot demokratiet og rettsstaten (Bjørge & Gjelsvik, 2015, s. 12; Ellefsen & Sandberg, 2022). Som nevnt over spilte nettopp denne risikoen inn i sikkerhetstjenestens beslutning om å ikke kalle Phillip Manshaus inn til en samtale.

3 Det høres med til bildet at politiets arbeid på dette feltet først blir synlig når det mislykkes. Forebyggings- og avvergingsstrategier som lykkes, det vil si terrorangrep og ekstremistisk vold som ikke skjer, og personer i risiko som aldri utvikler seg til voldelige ekstremister takket være innsats fra politiet eller andre, får vi som samfunn selvfølgelig høre lite om.

Men ikke minst blir forebyggingsarbeidet krevende fordi det berører sterke overordnede spenninger og avveininger. 22. juli-kommisjonens rapport beskriver disse som «balansen mellom åpenhet og sikkerhet, mellom tillit og kontroll, og mellom storsamfunnets behov for overvåking og enkeltpersoners frihet og individuelle rettigheter» (NOU 2012: 14, s. 450). Forebyggingsarbeidet innebærer å utøve kontroll overfor individer og grupper som antas å være en risiko eller kan tenkes å bli det. Samtidig har disse som borgere i et demokratisk samfunn med ytrings- og trosfrihet rett til både å ha og uttrykke disse oppfatningene. Det er i denne gråsonen mellom legitime meninger, ytringer og tro og illegitim vold bekymringsarbeidet skal utføres, og de som skal gjøre dette arbeidet må håndtere kompliserte dilemmaer i sitt daglige virke: Hva er forholdet mellom ekstreme holdninger og ytringer og ekstremistisk vold? Hvor går grensene mellom konservative og ekstreme former for religion? Når blir det riktig for politiet å intervensere overfor folk som (ennå?) ikke har begått lovbrudd?

Denne boka tar for seg hvordan store spørsmål kommer til uttrykk og håndteres i det «små»: i det daglige arbeidet til noen av de som skal hindre et nytt 22. juli, et nytt rasistisk motivert drap, moskeangrep eller en ny Pride-skyting.

KAPITTEL 2

Bakgrunn, problemstillinger og metode

Forskningsfeltet «radikalisering og voldelig ekstremisme» er sammensatt og komplekst. Det er tverrfaglig, omhandler ulike fenomener og former for ekstremisme, omfatter relativt sett små grupper og er, relativt sett, ikke hyppig forekommende på nasjonalt nivå (Politiets sikkerhetstjeneste, 2022; Ravndal et al., 2022). Terror, politisk vold og ekstremisme er i tillegg fenomener som ofte er knyttet til eksisterende konfliktlinjer i et samfunn, og mye av forskningen knytter seg tett opp til disse spesifikke kontekstene. Denne boka er ikke ment som et bidrag til forskningen som beskriver eller forklarer volden eller de voldelige grupperingene; vårt tema er norske myndigheters forebygging av disse fenomenene.

I dette kapittelet vil vi diskutere eksisterende forskning som på ulike måter har relevans for diskusjonene i boka. Vi vil først se nærmere på begrepene «radikalisering» og «voldelig ekstremisme» og si noe om hvordan vi forstår og forholder oss til disse. Dette inkluderer en gjennomgang av sentrale bidrag i debatten tilknyttet begrepsbruk innenfor forskningsfeltet. Vi vil så presentere et utvalg sentrale radikaliseringsmodeller og -teorier, med vekt på bidrag som har vært med på å forme tilnærmingen i den nasjonale forebyggingen av radikalisering og voldelig ekstremisme. Dette inkluderer også en gjennomgang av forskningen i Norge. Vi går så over til forskning på forebygging og beskriver noen av de sentrale funnene på feltet. Deretter vil vi redegjøre for vår tilnærming og våre problemstillinger, med vekt på «bekymring» som rammeverk for våre analyser, før vi avslutningsvis presenterer hvordan vi har gått fram for å undersøke disse empirisk.

Hva skal problemet hete?

Vår studie er både del av og tar utgangspunkt i den norske regjeringens *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, 2020; Justis- og politidepartementet, 2010). Begrepene «radikaliserings» og «voldelig ekstremisme» har gått inn i dagligspråket i de fleste land, og det tas ofte for gitt hva de refererer til. Men som vi skal se, er særlig radikaliserings etter hvert blitt et svært omstridt begrep, og blant de som forsker på feltet er det stor uenighet – både om hvordan begrepet skal forstås og om det i det hele tatt bør brukes. Diskusjonen om begreper er langt fra bare av akademisk interesse. Det dreier seg også om en praktisk utfordring: å identifisere, beskrive og forstå det som etter manges oppfatning er vår tids største globale sikkerhetstrussel, på en måte som setter oss i stand til å beskytte oss på best mulig måte (Borum, 2011). Og selv om begrepet radikaliserings har blitt hverdagslig og i mange sammenhenger oppfattes som en nøytral beskrivelse, skal vi se at noen mener begrepet bærer i seg noen premisser som kan være problematiske. Utfordringene kobler seg også direkte til sentrale spørsmål i denne studien: I et forebyggingsøyemed et det selvsagt avgjørende å ha klart for seg *hva* det er som skal forebygges, og problembeskrivelsen som ligger implisitt i begrepsbruken vil ha stor betydning for hvordan forebyggingen legges opp. Dette kommer vi tilbake til i neste kapittel.

Begrepet radikaliserings slik det gjerne brukes i dag, har i stor grad erstattet en diskurs om *terror* (Sedgwick, 2010). Begrepet vokste fram i kjølvannet av, og er nært forbundet med, terrorangrepene på USA 11. september 2001 (Githens-Mazer, 2012; Kundnani, 2012; McCauley & Moskalenko, 2017; P. R. Neumann, 2013). Begrepet ble utviklet som del av amerikanske myndigheters forsøk på å forstå, forstå og, i siste instans, avverge terrorangrep fra grupper som Al Qaida; og ble allemannseie gjennom arbeidet mot såkalt «home-grown terrorism» (Malthaner, 2017). Nå brukes det, både i dagligtale, av politikere og av en del forskere, om prosessen som man forestiller seg leder fram til voldelig ekstremisme. Mange forskere er imidlertid kritiske til måten det forstås og brukes av myndighetene i vestlige land, herunder også Norge. Forskere er også kritiske til hvordan forskningsfeltet selv har tilnærmet seg begrepet. For eksempel

skriver Jonathan Githens-Mazer og Robert Lamberts (2010) at «radikalisering er et forskningstema plaget av antakelse og intuisjon, ulykkelig dominert av 'konvensjonell visdom' snarere enn systematisk vitenskapelig og empirisk basert forskning» (s. 889, vår oversettelse). Lignende utfordringer ser også ut til å påvirke systematiseringen av forskningen på feltet (Vergani et al., 2018).

For noen er det sentrale problemet at begrepet bidrar til å forflate vår forståelse av fenomenet det skal beskrive. I en kritikk av skolematerialet til det europeiske nettverket RAN (Radicalization Awareness Network), som også Norge er tilknyttet, hevder for eksempel Mattsson et al. (2016) at radikaliseringsbegrepet slik det brukes av RAN fungerer sterkt individualiserende. Radikalisering skrives her fram som en prosess som foregår inne i individet, løsrevet fra samfunnet, samtidig som det kan sette samfunnet i fare. Disse forfatterne er blant flere som etterlyser en bevissthet om hvordan prosesser og relasjoner i samfunnet bidrar til ekstremisme, med referanse til termer som rasisme, fattigdom, diskriminering, maskulinitet, kjønn, klasse, inklusjon og eksklusjon. I forskning hvor man har sett direkte på norske skolars arbeid med forebygging av radikalisering har det blitt framsatt lignende kritikk (Sjøen, 2020).

Mark Sedgwick (2010) er inne på noe av det samme når han skriver at radikaliseringsbegrepet fokuserer på individet, og til en viss grad gruppa og ideologien, mens konteksten for voldelige handlinger blir mindre vektlagt. Stefan Malthaner (2017) framhever at definisjoner av radikalisering overser aspekter som sosiale bevegelser, politisk miljø og mer overordnet samfunnstilstand. Individfokuserte forklaringer, hvor radikalisering tilknyttes psykisk helse og kognitive og ideologiske prosesser, kan dermed legge for stort ansvar for radikaliseringsprosessen hos individet selv (Crone, 2016). Lignende kritikk har blitt rettet mot for eksempel den danske forebyggingen av radikalisering og voldelig ekstremisme, hvor det blant annet hevdes at man overser mer overordnede samfunnsaspekter som er med på å legge grunnlaget for et radikaliseringsforløp (Hemmingsen, 2015).

En del forskere trekker i tvil om radikaliseringsbegrepet overhodet bidrar til vår forståelse av prosessene rundt terror og politisk vold.

Randy Borum (2011, 2012) påpeker at begrepet er lite empirisk fundert. Vi vet altså ikke om *det faktisk er slik* at ekstremister flest går gjennom en gradvis endring av holdninger, der endestasjonen er vold dersom prosessen ikke blir avbrutt. Andre forskere er opptatt av at begrepets tette sammenkobling med vestlige myndigheter generelt og «krigen mot terror» spesielt gjør det til et høyst politisk begrep, som ikke bør brukes som teoretisk/analytisk begrep (se for eksempel Jensen i Bakken, 2015). Forskere har også sett på den sosiale konstrueringen av radikaliseringsbegrep og hvordan ulike samfunnsinstitusjoner – som mediene, myndighetene og akademien – produserer forståelser av hva radikaliseringsbetyr (McNeel et al., 2022). Andre forskere igjen har problematisert begrepets sammenknytning av radikale posisjoner med vold, og påpekt at å være radikal er å avvise status quo, ikke nødvendigvis å støtte terror eller politisk vold (Bartlett & Miller, 2012). En slik kobling, hevdes det, kan bidra til å kaste mistenksomhet over radikale, men ikke-voldelige, standpunkter og bevegelser. Rommet for hva som er legitimt å mene og si blir dermed innskrenket, noe som kan være problematisk i et demokratisk perspektiv.

Sedgwick (2010) påpeker i en lignende kritikk at begrepet radikaliserings brukes på tre veldig ulike arenaer: sikkerhet, integrering og utenrikspolitikk. Disse tre arenaene, argumenterer Sedgwick, har helt ulike agendaer. Bruken av radikaliseringsbegrep på tvers av dem er en kilde til forvirring og sammenblanding, fordi begrepet betyr ulike ting på de ulike arenaene. Den sikkerhetspolitiske diskursen trekker grensen mellom *moderat* og *radikal* i lys av bekymring for direkte og indirekte trusler mot staten eller statens innbyggere. Integreringsdiskursen trekker den samme grensen med ideer om medborgerskap som bakteppe. «Radikal» kan i denne konteksten bety at noe eller noen truer bestemte forståelser av medborgerskap, uten at det er snakk om noen sikkerhetstrussel (for eksempel svært konservative religiøse miljøer). Innenfor den utenrikspolitiske agendaen defineres radikaliseringsbegrep med bakgrunn i utenrikspolitiske interesser og allianser mellom land. I dette tilfellet blir «radikal» definert med utgangspunkt i nasjonale interesser, der individer for eksempel reiser til krigssoner, blir medlem av organisasjoner og deltar i militære styrker som oppfattes å være i «krig» med nasjonen.

Overlapping av disse tre agendaene, hevder Sedgwick, bidrar dermed til en oppblåsing av trusselen mot vestlig sikkerhet. En risiko implisert her er at trusselen faktisk øker, ved at grupper som stemples som radikale i tråd med medborgerskapsdiskursen, blir ekskludert fra normale politiske og offentlige prosesser, og dermed kan bli mer motiverte til å bli radikale i den sikkerhetspolitiske betydningen. Som vi skal se, er dette en risiko mange forebyggere i feltet er bevisste på. Sedgwick mener begrepet må forlates i sin absolutte betydning. «Radikal» og «radikalisering» kan etter hans mening bare være nyttig brukt som relative begreper, der man spesifiserer hvilket kontinuum man plasserer seg langs, og hva man mener er det moderate i dette kontinuumet. Det finnes altså ikke personer eller politikk som er radikale eller radikalisererte i seg selv, de kan bare være det i forhold til noe annet. Og det er dette andre som ifølge Sedgwick må klargjøres før begrepene har noen egentlig mening.

En annen hyppig kritikk av radikaliseringsbegrepet er at det i hovedsak brukes i forbindelse med islamistisk terror, og mye sjeldnere i forbindelse med andre former for ekstremisme. Flere har påpekt faren for at et overdrevet fokus på islam og muslimer i forbindelse med radikaliserings og ekstremisme kan ha uønskede effekter på integrering og rettferdighet mellom grupper (Akbar, 2015). En overfokusering kan bidra til islamofobi og til og med til økt oppslutning om høyreekstrem ideologi (Abbas & Awan, 2015). Arun Kundnani (2012, 2014) trekker kritikken enda lenger. Han mener begrepet radikaliserings, snarere enn å bringe forståelse og innsikt inn i problematikken det tar opp, tjener myndighetenes og politiets behov for å forklare og håndtere terrortrusselen og den muslimske befolkningen på en bestemt måte. Kundnani hevder videre at begrepet, slik det har vært definert av forskere som Marc Sageman (2004, 2008) og slik det brukes av myndighetene i vestlige land, konsekvent under-spiller rollen politikk spiller for forekomsten av terror og politisk vold. I stedet impliseres det at det er *radikale ideer i seg selv*, eller mer spesifikt radikal islamsk teologi, som er den underliggende årsaken til ekstremistisk vold. Å stoppe sirkulasjonen av slike ideer i den muslimske befolkningen blir dermed målet for forebyggingsarbeidet. Som konsekvens mener Kundnani (2012) at hele den muslimske befolkningen i vestlige land blir konstruert som «suspect communities», og dermed ofre for

stigmatisering og menneskerettighetsbrudd. Samtidig unnlater man å diskutere og forstå betydningen av de politiske konfliktene vestlige regjeringer er involvert i.

Begrepet radikaliserings, som i mange sammenhenger har fått status som en nøytral betegnelse på prosesser som fører til voldelig ekstremisme, har altså ifølge mange forskere sider – både politiske og teoretiske – som ikke synliggjøres eller problematiseres i den offentlige samtalen, og som vi skal se heller ikke i særlig grad i regjeringens offisielle dokumenter om temaet.

Om vår begrepsbruk

De faglige uenighetene tatt i betraktning er det neppe overraskende at forskere ikke har klart å enes om noen definisjon på radikaliserings. For vårt formål er det heller ikke nødvendig med en slik klar definisjon. Vi tar ikke mål av oss om å utforske hva radikaliserings og ekstremisme er, hvordan det oppstår, eller hvordan det bekjempes, for den saks skyld. Delvis med bakgrunn i en erkjennelse av svakhetene disse begrepene har som analytiske verktøy, har vi valgt å nærme oss feltet uten noen klar formening om hva radikaliserings eller voldelig ekstremisme er. I stedet vil vi – via en utforsking av *bekymring* – indirekte si noe om hvordan radikaliserings og voldelig ekstremisme konstrueres av dem som har fått i oppdrag å forebygge. På samme bakgrunn er vi svært varsomme med å bruke radikaliserings og voldelig ekstremisme som analytiske begreper. Framfor alt vil de derfor opptre i boka som det som innen antropologien kalles *emiske* begreper, det vil si begreper som er i bruk i det empiriske universet som undersøkes.

Det andre sentrale begrepet i forskningsfeltet – og i regjeringens handlingsplan – er *voldelig ekstremisme*. Dette begrepet er mindre omdiskutert og problematisert enn radikaliserings, og *ekstremisering* har blitt foreslått som alternativ til radikaliserings, i et forsøk på å avvikle den problematiske koblingen til radikale ideer og posisjoner (Gule, 2015). Peter R. Neumann (2013) påpeker imidlertid at også ekstremisme innebærer en viss tvetydighet i den forstand at det kan bety både *avvikende holdninger* og *vilje til vold som politisk virkemiddel*. I neste kapittel, som handler om regjeringens handlingsplan, skal vi se at denne uavklarheten også kan gjenfinnes slik begrepet brukes politisk og – videre i boka – praktisk i forebyggingsarbeidet.

Trapper og tunneler: radikaliserings teorier og -modeller

En annen problemstilling i dette forskningsfeltet – som står i åpenbar forbindelse med debatten om radikaliseringsbegrepet – har vært hvordan radikalisering som prosess konkret skal beskrives og forstås. Spørsmålet er selvsagt også relevant for forebyggingen, på den måten at slike forståelser vil kunne hjelpe en i å velge riktig tidspunkt for intervensjon, og kanskje også riktig form for intervensjon. Et tidlig og innflytelsesrikt bidrag i denne debatten kom fra psykologen Fathali M. Moghaddam (2005). Moghaddam tok mål av seg å forstå forholdet mellom fattigdom og undertrykking og ekstremisme. Rasjonale i denne modellen er at det skjer en avskalling av individer i ulike trinn mot økt radikalisering. Svært mange har opplevd urettferdighet, men få av disse går til voldelige handlinger. Moghaddam ser for seg at avskallingen skjer i fem trinn. På trinn 1 finner man de som opplever at de står i en urettferdig situasjon som de ikke finner en løsning for. Ønsket om å kjempe for å forbedre sin situasjon bringer dem til trinn 2, der de etablerer fiendebilder av andre. Moghaddam omtaler dette som forskyving av aggresjon. Trinn 3 er neste steg, hvor aktører søker til andre som deler felles tanker med dem, og hvor det også i gruppa aksepteres at vold er et middel for å nå sitt mål. Trinn 4 innebærer at gruppa isolerer seg og etablerer et bilde av oss mot dem, og trinn 5 er at hemninger omgås og at vold faktisk utøves og anerkjennes. Det sentrale poenget er at trinnene kommer i en bestemt rekkefølge og at de forutsetter hverandre.

En lignende, men mer psykologisk orientert modell er Quintan Wiktorowicz' «kognitive åpning» (2005). Wiktorowicz, som spesifikt søker å forstå islamistisk vold, identifiserer fire prosesser som øker risikoen for at en person vil trekkes til radikal islam og til slutt bli overbevist om å bidra til terror. Den første av disse er en såkalt kognitiv åpning, en tilstand av særlig sårbarhet og mottakelighet, gjerne forårsaket av en krise, traumatisk hendelse eller ubehagelig opplevelse, på individnivå eller som mer kollektiv erfaring. En slik åpning vil ofte sette i gang fase nummer to: en søken etter mening, ofte religiøst rettet. Tredje fase kalles *frame alignment* og innebærer at det aktuelle individet fatter interesse for en radikal gruppe og opplever at gruppas verdensbilde gir mening.

Den fjerde og siste fasen kan ifølge Wiktorowicz bare inntreffe etter at personen har gått gjennom de andre fasene. Her blir personen sosialisert inn i den ekstreme organisasjonen, via religiøs opplæring og aktiviteter som tilrettelegger for indoktrinering.

Disse og andre såkalte lineære modeller, altså modeller som søker å fastslå hendelsesforløpet i radikaliseringsprosesser, har imidlertid blitt utfordret og kritisert i forskningen. En kritikk dreier seg om at modellene, i likhet med radikaliseringsbegrepet, har svak kobling til empirien. Få av modellene har blitt undersøkt vitenskapelig eller systematisk (Borum, 2011). Det er ikke mulig å påvise de påståtte fasene og sammenhengen mellom dem empirisk, og det finnes mange eksempler på at individer ikke har gått gjennom de påståtte fasene (Borum, 2011; Githens-Mazer, 2012; Horgan, 2008; Kundnani, 2012; Sedgwick, 2010).

En annen kritikk av de lineære modellene er at de legger for mye vekt på kognitive prosesser i forhold til sosiale, og sånn sett overvurderer *ideer* som drivkraft i ekstremistisk vold (Borum, 2011; Costanza, 2015). Det er vanlig å forstå radikaliseringsprosessen som gjør at en person eller gruppe i økende grad aksepterer vold som politisk middel. Men hva er sammenhengen mellom aksept av vold og bruk av vold? Flere forskere har påpekt at det ikke kan tas for gitt at det er ideene som motiverer individer til å tilslutte seg ekstreme grupper og begå ekstremistisk vold. Sageman (2004, 2008) har i det som har blitt referert til som hans *bunch of guys theory* hevdet at sosiale bånd spiller en større rolle enn ideologisk forpliktelse når det kommer til rekruttering. Konkret viser han til at de sosiale båndene gjerne eksisterer i forkant av organiseringen, for eksempel ved at det som er et vennenettverk utvikler seg til et terrornettverk, eller at individer blir rekruttert til voldelige grupper av en venn eller slektning.

Også Sageman har imidlertid blitt kritisert for å forstå transformasjonen av enkeltindivider til terrorister som en grunnleggende sett psykologisk prosess. For å problematisere en slik ofte implisitt og tatt for gitt kausalitet mellom radikale ideer og voldelige handlinger, har flere forskere pekt på at kognitiv ekstremisme bare er en av mange veier inn i ekstremistiske aktiviteter. Borum (2011) har foreslått begrepet *action pathways* for å beskrive prosessen med å delta i terrorisme og/eller ekstremistisk vold. Dette for å skille fra radikaliseringsprosessen, som beskriver prosessen

med å utvikle ekstrem ideologi og oppfatninger. Årsaksforholdet mellom disse to prosessene er ikke gitt, ifølge Borum, og det er heller ikke sikkert at de sammenfaller i tid. Tore Bjørge og John Horgan (2009) har lansert et konseptuelt svar på denne problemstillingen. De foreslår begrepsparene *radikalisering/deradikalisering* og *engagement/disengagement*⁴ for å klargjøre den løse sammenhengen mellom endringer i holdninger og endringer i handlinger. I denne inndelingen begrepsfester *radikalisering* prosessen der holdningen til vold som politisk virkemiddel endres, mens *engagement* refererer til endret atferd, for eksempel deltakelse i voldelige aktiviteter. De respektive motpolene *deradikalisering* og *disengagement* peker tilsvarende på de motsatte prosessene. *Deradikalisering* innebærer synkende aksept for bruk av vold i politisk øyemed, og *disengagement* en avvikling av voldelig atferd. Poenget til forfatterne er at disse prosessene ikke nødvendigvis verken følger eller forårsaker hverandre; en ekstremist kan slutte å bruke vold uten å kvitte seg med sin ekstreme ideologi. Tilsvarende gir Bjørge og Horgan eksempler på at individer fortsetter med ekstremistisk vold selv om holdningene endrer seg. Viktig her er også at det ikke er gitt at ekstreme holdninger forårsaker ekstremistisk vold eller deltakelse i ekstreme grupper, slik man har en tendens til å ta for gitt og som begrepet radikalisering gjerne impliserer slik det brukes i mange sammenhenger. Bjørge og Horgan (2009) påpeker at årsaksforholdet like gjerne kan være motsatt: at man blir radikalisert som følge av sin deltakelse. Ved å snakke om disse aspektene med ulike begreper, får man etter disse forfatternes mening en mer presis diskusjon.

Peter R. Neumann (2013) hevder at denne kritikken fra blant andre Bjørge og Horgan er lite treffende, fordi ingen forskere i feltet vil hevde at det er et direkte årsaksforhold mellom det kognitive og det atferdsmessige. Det er en alvorlig feil å konseptuelt skille de politiske ideene fra volden, fordi det bidrar til å avpolitisere terror, hevder Neumann. I tillegg er skillet i praksis vanskelig å opprettholde. På dette grunnlaget forsvarer Neumann det han kaller et holistisk radikaliseringsbegrep, der man heller enn å skille det kognitive og det atferdsmessige, tar høyde for hvordan

4 Ettersom verken forfatterne eller vi har forslag til en tilstrekkelig presis norsk oversettelse av dette begrepsparet beholder vi de engelske termene.

slike prosesser forholder seg til hverandre, alltid med et blikk for den historiske og politiske konteksten ekstremismen oppsto og eksisterer i – en kontekst som lett forsvinner dersom volden skal forstås løsrevet fra de politiske ideene. Debatten mellom Neumann og Bjørge/Horgan kaster et interessant lys over utfordringer informantene til denne studien håndterer i jobben sin: Hvorvidt det er slik at ekstreme ideer forårsaker ekstremistisk vold eller ikke, vil selvfølgelig være avgjørende for når, hvordan og hvorfor det er riktig og virkningsfullt å gripe inn overfor individer og grupper som uttrykker ekstreme holdninger, men som ikke har begått voldelige handlinger.

En stor forskningsinnsats er også lagt inn i såkalte profileringsstudier, det vil si en identifisering av trekk og faktorer som er felles for individer som ender opp som terrorister. En svakhet ved empiriske studier på hendelsesforløpet som leder fram til at noen blir voldelige ekstremister er at de med nødvendighet har måttet skje i retrospekt, når man allerede vet utkommet (at de faktisk begår vold). Slike tilbakeskuende studier har potensial til å identifisere årsaker, men vil imidlertid ikke nødvendigvis bidra til å identifisere forskjeller i nåtid – eller i framtid – mellom individer som ender opp med å begå politisk vold og de som ikke gjør det. En annen grunn til at forsøkene på å identifisere en terroristprofil har mislyktes, er trolig at årsaksforholdene er for komplekse og strekker seg langt forbi individuelle egenskaper og biografi (Borum, 2011; Horgan, 2008; Horgan & Braddock, 2010). Flere litteraturgjennomganger har slått fast at individene det gjelder blant annet har variert bakgrunn, opprinnelse, tro og sosial status (Campelo et al., 2018). I tillegg viser litteraturen at politisk, religiøs, sosial og kulturell kontekst spiller en så stor rolle at det er vanskelig å ta erfaringer fra en kontekst og overføre til en annen (McGilloway et al., 2015). Det som kjennetegner en framtidig terrorist i den ene sammenhengen, trenger altså ikke være det samme som i en annen sammenheng. Horgan (2008) er blant dem som skarpt kritiserer profileringsstudiene:

Much of the thinking about the terrorist is still rooted in assumptions about profiling, while [...] no terrorist profile has yet been found – not only between members of different terrorist movements but also among members of the same particular movement. (Horgan, 2008, s. 83)

Om man skulle lykkes i å identifisere en terroristprofil, mener Horgan dessuten at det er lite trolig at denne ville være meningsfull og praktisk for dem som har bruk for en slik profil, nemlig de som skal forebygge. En lignende kritikk har kommet fra den norske forskeren Rita Augestad Knudsen, som har gjennomgått såkalte måleverktøy for individers radikaliserings-, ekstremisme- og terroriserisiko, brukt i fengsler (Knudsen, 2018). Hun mener disse verktøyene har begrenset verdi i forebyggingsarbeidet, og knytter dette både til måten de er utviklet (basert på erfaringer med faktisk terrordømte) og begrepene de baserer seg på, for eksempel radikalisering.

Alle disse problemene knyttet til å forstå årsakssammenhenger og prosesser som leder fram til ekstremistisk vold vil også ha relevans for spørsmålene som behandles i denne boka. Ikke fordi vi tar mål av oss å undersøke disse sammenhengene, men fordi forestillinger om for eksempel forholdet mellom holdning og handling vil ha betydning for hvordan forebyggingsarbeidet legges opp, og teoretiske og analytiske svakheter ved problemforståelsen vil også gjenspeile seg i det praktiske arbeidet. Forskningens utfordringer med å finne klare svar på spørsmål om årsaker og risikofaktorer skaper dessuten som vi skal se en utfordrende situasjon for de som skal gjøre risikovurderinger i møte med virkelige mennesker, det vil si avgjøre hvem som står i fare for å bli voldelige ekstremister og hvem som ikke gjør det.

Forskning på radikalisering og voldelig ekstremisme i Norge

Temaet voldelig ekstremisme i Norge har fått økende oppmerksomhet fra forskningen over de siste tre tiårene. De første forskningsarbeidene på norske forhold konsentrerte seg om framvoksende nynazistiske miljøer på 1990-tallet (Bjørge, 1997; Fangen, 1999). Flere av forskerne var dessuten direkte involvert i prosjekter som skulle forebygge, stoppe og reversere utvikling av høyreekstreme grupperinger ulike steder i Norge (Bjørge & Carlsson, 1999; Carlsson, 1995; Carlsson & Lippe, 1997, 1999). En viktig innsikt fra disse forskningsarbeidene, som har preget myndighetenes forebygging siden, var at politikk og ideologi ikke nødvendigvis var den

sentrale drivkraften, verken når ungdom sluttet seg til høyreekstreme miljøer eller når de forlot dem. Som konsekvens tok forskerne til orde for en mer nyansert tilnærming til ekstremisme, som tok høyde for både lokale sosiale forhold og for de psykososiale aspektene ved individenes motivasjon.

Seinere har Bjørgo lansert sin innflytelsesrike typologi, som behandler ulike former for motivasjon som ligger bak rekruttering til ekstremisme, et spørsmål som også indirekte berører forebyggingen (Bjørgo, 2011). Bjørgo skisserer opp fire typiske varianter av høyreekstremister. «Den ideologiske» er politisk skolert og dedikert, og ideologi er en viktig motiverende kraft. Han er ofte ressurssterk og har muligheter på andre arenaer. «Medløperen» søker først og fremst tilhørighet og vennskap, og får sjelden en ledende posisjon i gruppa. «Eventyreren» er tiltrukket av vold og våpen, og av muligheten til å delta i noe han anser som heroisk. «Den sosialt frustrerte» har ofte en bakgrunn med marginalisering, vold, kriminalitet og rus og problemer på arbeidsmarkedet.

En implikasjon av at ikke alle ekstremister er motivert av ideologi og politikk, men havner i ekstremisme av psykososiale og/eller sosioøkonomiske årsaker, er at forebyggingen må foregå på bred front, med aktiv involvering av offentlige tjenester utenfor justissektoren, slik regjeringens handlingsplan fra 2014 legger opp til.

En bredere offentlig diskusjon om høyreekstremismens vesen og årsaker etter terrorangrepene 22. juli 2011 må også antas å ha virket inn på forebyggingsagendaen. Det har blitt skrevet en rekke bøker om terroristen Anders Behring Breivik, hans ideologi og liv, rettssaken mot han og det politiske landskapet han utviklet seg i, både av journalister (Borchgrevink, 2012; Seierstad, 2013; Skoglund, 2013; Strømmen, 2011) og forskere (Bangstad, 2014; Bjørgo et al., 2016; Ravndal, 2012a, 2012b, 2018). Disse arbeidene tematiserte ikke forebygging eksplisitt, men berørte temaet indirekte. Et tilbakevendende tema i denne litteraturen har vært psykososiale forhold i Breiviks utvikling og motiver, og ikke minst spørsmålet om hans psykiske helse.⁵ Var det ideologi som var drivende for

5 Flere har påpekt tendensen til at høyreekstrem vold – som oftest utført av hvite, vestlige menn – blir forstått som et uttrykk for individuelt avvik, som må forklares individualpsykologisk og ikke politisk. Til sammenligning blir islamistisk vold og terror gjerne forstått som primært

volden, eller hadde den sin årsak i hans vanskelige barndom og spesielle psykologiske sårbarhet? I forlengelsen blir spørsmålet – for å sette det på spissen – hva som er mest avgjørende for å avverge og forebygge slik vold i framtiden; å bekjempe Breiviks ideologi eller å styrke innsatsen overfor barn og unge i risiko for å utvikle psykisk uhelse.⁶ Også Phillip Manshaus' radikaliseringsprosess har etter rettssaken blitt tema for journalistiske bøker (Bitsch, 2022; Hammer, 2022). På et mer overordnet nivå har Senter for ekstremismeforskning (C-REX) ved Universitetet i Oslo – opprettet i 2016 – publisert viktig forskning på temaene høyreekstremisme, hatkriminalitet og politisk vold i en norsk kontekst. Blant annet har temaer som hatkriminalitet (Høy-Petersen & Fangen, 2018), trusler mot politikere (Bjørge & Silkoset, 2018; Jupskås, 2021), håndtering av hjemvendte fremmedkrigere (Christensen & Bjørge, 2017) blitt belyste. Senteret har vært en viktig bidragsyter til vår forståelse av radikaliserings og ekstremisme, med hovedvekt på høyreekstremisme.

Også islamistisk ekstremisme har fått mye oppmerksomhet de siste årene. Både Syria-krigen og fremmedkrigervirksomheten i den forbindelse og alvorlige terroraksjoner i vestlige land har trolig bidratt til dette. Flere journalister og forskere har beskrevet og søkt å forstå framvekst av jihadisme i den norske konteksten (Akerhaug, 2013; Lia & Nesser, 2016; Linge, 2013; Sveen & Wigen, 2013). Fremmedkrigervirksomhet i Norge fra 2012 i kjølvannet av Syria-konflikten har vært tema for en rekke utgivelser. Også i dette tilfellet var journalister og forfattere først ute (Akerhaug, 2015; Arntsen, 2016; Seierstad, 2016; Solberg, 2022; Vitanza, 2017). Blant annet fordi forskningsetikken setter noe strengere rammer enn journalistikken, spesielt med tanke på personvern, har flere av disse også hatt bedre tilgang til informasjon rundt enkeltpersoner og miljøer enn

ideologisk, politisk og religiøst motivert. Det skal imidlertid påpekes at det kom flere bøker i årene etter 2011 som forsto 22. juli-angrepene som høyreekstrem *terror* i en bestemt historisk og politisk kontekst, og påpekte forbindelsene til ideologiske og politiske strømninger i Norge og Europa mer generelt (Indregard, 2012; Jupskås, 2017; Sørensen et al., 2012).

- 6 Hva forskningen kan fortelle om forholdet mellom psykisk helse og terror og ekstremistisk vold mer generelt er utforsket i en kunnskapsoppsummering fra NKVTS, der to av denne bokas forfattere er medforfattere (Grønnerød et al., 2016). Noen av studiene diskutert i kunnskapsoppsummeringen mener å ha funnet større omfang av psykiske lidelser blant terrorister. Disse funnene gjelder terrorister som handler på egen hånd, såkalte solo-terrorister, mens terrorister som opererer i gruppe ikke ser ut til å ha mer psykiske lidelser enn den generelle populasjonen.

forskere i feltet. Bøkene utgjør derfor sentrale kilder til detaljer om disse forholdene, også for forskere. Etter hvert har det imidlertid også kommet til forskning på fremmedkrigere i Norge (se for eksempel Andersen & Sandberg, 2018; Andersson et al., 2018; Christensen & Bjørgo, 2018; Hegghammer, 2013, 2014; Lia & Nesser, 2014, 2016). Et gjennomgående funn i denne litteraturen er en sterk kobling mellom rekruttering til fremmedkrigervirksomhet og psykososiale forhold, særlig sosial eksklusjon og marginalisering. I 2016 publiserte Politiets sikkerhetstjeneste en rapport om bakgrunnen til personer som frekventerer ekstreme islamistiske miljøer i Norge. En gjennomgang av et utvalg av de som til da hadde vært i sikkerhetstjenestens søkelys, bekreftet et bilde av ekstrem islamisme i Norge som et multietnisk fenomen, preget av unge menn med lav utdanning, mye kriminalitet og løs tilknytning til arbeidslivet. Flertallet kan slik sett sies å tilhøre kategorien «sosialt mistilpassede» i Bjørgo og Nessers typologier, som vi diskuterte ovenfor. Som konsekvens anbefaler Politiets sikkerhetstjeneste at forebyggingstiltak skal følge generelle prinsipper for kriminalitetsforebygging. Som vi skal se i neste kapittel, er dette en tankegang som også er framtreddende i regjeringens handlingsplan. Koblingen mellom ekstremisme og marginalisering støttes også av annen nyere ekstremismeforskning, både på høyreekstremisme og islamistisk ekstremisme (se for eksempel Bjørgo, 2013; Guribye & Grødum, 2018; Lia & Nesser, 2014; Pedersen et al., 2017; Vestel, 2016, 2018). Som vi skal se har denne forståelsen også sterkt fotfeste innenfor det praktiske forebyggingsarbeidet.

Forskning på forebygging

Med unntak av de nevnte studiene av forebygging av nynazisme på 1990-tallet fikk forebygging lenge liten oppmerksomhet i forskningsfeltet på radikaliserings og voldelig ekstremisme. På oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ga Politihøgskolen i 2015 ut en kunnskapsstatus om forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme (Bjørgo & Gjelsvik, 2015). Betegnende nok er det svært lite av forskningen i denne gjennomgangen som har forebygging som tema.

I takt med at mange land har økt forebyggingsinnsatsen, har imidlertid også forskningen fått økende interesse for temaet i mange vestlige land, inkludert i Norge (Ellefsen, 2021; Haugstvedt, 2021; Heath-Kelly, 2013; Hellevik et al., 2022; Herz, 2016; Lid & Heierstad, 2019; Mattsson et al., 2016; Ranstorp & Hyllengren, 2013; Sjøen, 2020; Walker, 2018). Ikke minst har Danmark hatt aktive forskningsmiljøer som har studert myndighetenes forebyggingsarbeid (Agerschou, 2014; Bertelsen, 2015, 2018; Dalgaard-Nielsen, 2013; Lindekilde, 2010). I Norge har det i løpet av de siste årene blitt igangsatt flere studier på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Vår studie skriver seg inn i en voksende litteratur som undersøker forebyggingsarbeidet initiert og finansiert av norske myndigheter, slik det har vokst fram og tatt form i kjølvannet av handlingsplanene (se for eksempel Bråten & Sønsterudbråten, 2017; Carlsson, 2018; Fangen & Carlsson, 2013; Guribye & Grødum, 2018; Haugstvedt, 2021; Lid et al., 2016; Lid & Heierstad, 2019; Overland et al., 2018; Sjøen, 2020; Sunde, 2013; Winsvold et al., 2017). Forsvarets forskningsinstitutt og Fafo har gjennomført et prosjekt fra 2014 til 2018 i samarbeid med Århus universitet (Forsvarets forskningsinstitutt, 2018). Tenketanken Minotenk har utgitt en antologi med bidrag fra både forskere og praktikere, der forebygging er tema for mange av bidragene (Reiss & Noor, 2018). Stian Lid og Geir Heierstad har invitert en rekke forskere til å skrive om det norske forebyggingsarbeidet i boka *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: Norske handlemåter i møtet med terror* (Lid & Heierstad, 2019). I boka belyses temaer som skolens rolle i forebygging, kommunenes tilnærming til forebygging, muslimske trossamfunns rolle i arbeidet mot radikaliserings, samhandling mellom ulike instanser og oppfølgingen av personer dømt for terrortilknytning, alle temaene underbygget av nyere nasjonal forskning. Gjennom boka beskrives hvordan forebyggingen av radikaliserings og voldelig ekstremisme i Norge inkluderer et bredt mangfold av tiltak, instanser, aktører og nivåer, noe som medfører stor kompleksitet og en rekke utfordringer. Samtidig framheves denne brede tilnærmingen som avgjørende for at tiltakene skal lykkes.

I en nylig fullført doktorgrad har Håvard Haugstvedt (2021) sett nærmere på hvordan sosialarbeidere i Norge opplever, og reflekterer rundt, sin rolle i forebyggingen av radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Kort oppsummert viser Haugstvedt hvordan dette arbeidet kan medføre en opplevelse av konflikt, utløst av motstridende forventninger og muligheter, blant annet på grunn av utfordringer med forholdet til klientene på ene siden og politi og sikkerhetstjenesten på andre siden. For sosialarbeiderne medfører dette flere etiske dilemmaer. Haugstvedt belyser videre ulike tiltak sosialarbeiderne benytter i håndteringen av disse utfordringene, blant annet emosjonshåndtering og sosial støtte. I en annen doktorgradsavhandling har Martin Sjøen (2020) utforsket muligheter og utfordringer rundt skolens rolle i forebyggingsarbeid og hvordan diskurser forbundet med det mer globale forebyggingsarbeidet påvirker dette (Sjøen, 2020). Sjøen argumenterer for at inkluderende, elevsentrerte og støttende utdanningsrelasjoner kan være med på å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Samtidig finner han at ekstremisme blant ungdom ser ut til å være lite utbredt i norske skoler, men at i de tilfellene dette finner sted, benytter lærerne seg av forebyggingsstrategier som er i overensstemmelse med mer internasjonale diskurser rundt radikaliserings og terror. Dette kan medføre pedagogiske utfordringer med tanke på integrering og stigmatisering. I en helt fersk doktoravhandling behandler Elisabeth Myhre Lie (2022) det forebyggende dialogarbeid som utføres av Dialogpolitiet, radikaliseringskontaktene og Politiets sikkerhetstjeneste, og utforsker forebyggernes blikk på eget arbeid i spenningen mellom å være «annerledespoliti» og «skikkelig politi».

I tillegg til disse doktorgradsavhandlingene er det de siste årene produsert en rekke masteroppgaver på temaet radikaliserings og voldelig ekstremisme. Blant temaene undersøker i disse er skolens rolle i forebyggingsarbeid (Kvistad, 2021), forholdet mellom offentlig og tredjesektor i forebygging (Tufte, 2021), utilsiktede og negative konsekvenser av forebyggingsstiltak (Nybø, 2020), informasjonsdeling mellom forebyggende instanser i Skandinavia (Bråthen, 2021), og forebyggingsarbeid i spesifikke kommuner (Tømmermo, 2021).

Et tilbakevendende tema i forskningen er at forebyggingen er i en kompetanseutviklingsfase, og at det er uklart rundt hvordan arbeidet best bør organiseres, hvem som skal være målgruppa for forebyggingen og, ikke minst, hvordan man skal nå disse gruppene. I en større kvalitativ studie av kommunenes rolle i det forebyggende arbeidet (Lid et al., 2016)

fant forskerne at et sentralt spørsmål i mange kommuner var hvorvidt disse utfordringene kan og bør løses innenfor samarbeidsstrukturene som allerede eksisterer (for eksempel Samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT)), eller om det bør bygges opp sær egne instanser, ivaretatt av folk med spesialkompetanse på området. Forskerne fant også at radikalisering og voldelig ekstremisme er en tematik som skaper betydelig engstelse og utrygghet blant mange ansatte i førstelinjetjenestene. Dels er dette knyttet til det potensielt omfattende skadeomfanget av terror, ekstremismens ytterste konsekvens. Dels er det uro knyttet til det grunnleggende usikre ved dette forebyggingsarbeidet; å identifisere individer i risiko og å vurdere trusselen de representerer slik at man verken undervurderer faren eller overreagerer (og dermed risikerer å forsterke problemet) (Lid et al., 2016).

Med denne studien, som tar utgangspunkt i *bekymring*, går vi på mange måter videre inn i uroen beskrevet i studien til Lid et al. (2016). Vi vil nå gå over til å diskutere det vi anser som vårt bidrag inn i forskningslitteraturen om forebygging av voldelig ekstremisme.

Forebygging og «bekymring» – vår inngang og problemstilling

I sin kunnskapsoppsummering tegner Bjørge og Gjelsvik (2015) grovt opp to ulike normative orienteringer som preger forskningen på dette feltet. Den ene er det som ofte refereres til som *critical terrorism studies* (CTS). Denne retningen ser som sin primære oppgave å rette et kritisk blikk på myndigheters politikk rundt terror, politisk vold og ekstremisme, og mange av kritikerne av radikaliseringsbegrepet som vi referer til ovenfor kan sies å tilhøre CTS. Et viktig poeng ved denne kritikken er nettopp analyse og dekonstruksjon av sentrale begreper og meningsdannelse i feltet. Man er opptatt av hvordan og i hvilken kontekst begrepene konstrueres og rekonstrueres, og knytter disse prosessene til ulike former for makt. Forskere som tilhører den andre retningen – av noen referert til som *traditional terrorism studies* (Horgan & Boyle, 2008; Jackson, 2007) – er ifølge Bjørge og Gjelsvik mindre opptatt av å utforske premisene og mer av å produsere konkret kunnskap som bidrar til å redusere

voldelig ekstremisme og gjøre politikken og forebyggingstiltakene mer effektive.

Vår tilnærming, som vi skal redegjøre mer for under, er et forsøk på å kombinere det vi oppfatter som verdifulle elementer fra disse to tradisjonene. Vi er inspirert av CTS' skarpe blikk på premisser, føringer og koblinger som ligger i de sentrale begrepene. Samtidig ser vi behovet for konkret og empirisk kunnskap om hvor det «lugger» i det daglige arbeidet til de som er satt til å sette forebyggingsstrategiene ut i praksis. Ved å kombinere disse to ønsker vi både å bidra med ny innsikt om utfordringer og dilemmaer i forebyggingsarbeidet, nettopp gjennom å reise spørsmål ved og sette inn i en større kontekst både artikulerte og uartikulerte forutsetninger for dette arbeidet. Slike innsikter kan etter vår mening informere både utvikling av strategier og virkemidler i forebyggingen og den bredere diskusjonen om hvordan vi som samfunn skal forstå og håndtere ekstremisme i ulike former.

Med dette som ambisjon blir vår vei inn i dette feltet en kritisk undersøkelse av hvordan *bekymring* konstrueres. Vi bruker her ikke begrepene *konstruksjon* og *konstruere* i noen streng sosialkonstruktivistisk forstand, men som løse begreper for sosiokulturelle prosesser som bidrar til å kategorisere fenomener, gi dem mening og knytte dem til ulike logikker og handlingsalternativer i praksis. I vår undersøkelse benytter vi begrepet *konstruksjon* derfor som den måten aktørene forstår, gir mening til og forhandler seg fram til en løsning. Dernest anser vi at konstruksjonen *bekymring* fungerer som en sentral konseptuell og meningsskapende brobygger mellom ulike fenomener og aktører som inngår i den nye forebyggingsstrategien slik den presenteres i regjeringens to siste handlingsplaner mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Begrepet forekommer hyppig i de offentlige grunnlagsdokumentene på feltet. I innledningen til regjeringens handlingsplan fra 2014 kan man for eksempel lese følgende:

Regjeringen ønsker en bred innsats for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det kan være ulike grunner til at personer søker seg til ekstreme miljøer. Det er nødvendig med tidlig innsats fra en rekke aktører for å øke mulighetene til å lykkes i det forebyggende arbeidet. Utfordringene må møtes med kunnskap om fenomenet, om risiko- og motivasjonsfaktorer, om hva man gjør når *bekymring* oppstår og hvilke tiltak som kan settes inn. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 7, vår kursivering)

På sine nettsider om temaet lister regjeringen opp *bekymringstegn*. Med det menes fenomener som kan indikere radikaliserings eller voldelig ekstremisme. Instanser som skole, skolehelsetjeneste, Nav og barnevern oppfordres til å melde inn *bekymring* til politiet. Den såkalte *bekymrings-samtalen* med personer som muligens er radikaliserede eller står i fare for å bli det, omtales gjerne som ett av politiets viktigste verktøy for å forebygge og forhindre voldelig ekstremisme. Hjelpeapparatet blir bedt om å utvikle metoder for å møte *bekymrede* foreldre, hjelpe dem å håndtere sin situasjon og bidra til å hindre radikaliserings hos personen de er bekymret for. I motsetning til begrepene radikaliserings og voldelig ekstremisme, som gis definisjoner, verken forklares eller problematiseres bekymring i disse dokumentene. Snarere tas det gjerne for gitt hva det henspiller på, og dermed at det refererer til noenlunde samme fenomen i de ulike kontekstene det opptrer.

Trenger bekymring en definisjon? Foruten å ha en sentral plass i arbeidet med å forebygge terror, radikaliserings og voldelig ekstremisme, er bekymring selvsagt også et vanlig og hverdagslig ord i vårt språk. Bokmålsordboka definerer bekymring som «det å bekymre seg, følelse av uro og engstelse, noe å uroe seg over» («Bekymring», u.å.).

Ordbokdefinisjonen av bekymring kan altså sies å plassere begrepet i den emosjonelle sfæren, som synonym til angst, sorg og nedslåthet. Slik brukes også begrepet gjerne i hverdagspråket, og det å være bekymret for noen forutsetter at man har sympati/empati og *at man bryr seg om*.

Men begrepet forekommer også hyppig utenfor intimsfæren. Det gjelder framfor alt i den offentlige velferdssektoren, også i andre kontekster enn radikaliserings, kanskje særlig i forbindelse med tjenester rettet mot barn og unge. Bekymringsbegrepets innhold og betydning i slike sammenhenger er lite studert. Et unntak er Cecilie Neumanns (2009) undersøkelse av bekymring slik det brukes og forstås av helsesøstre. Neumann forstår bekymring med referanse til kategorier for normalitet og avvik: Bekymring oppstår i forbindelse med avvik fra en mer eller mindre eksplisitt definert normalitet. Samtidig impliserer bekymring usikkerhet; avviket er ikke nødvendigvis konstatert. Bekymringen kan slik sett bli «en grensefigur som flyttes fram og tilbake mellom normalitets- og avvikskategorier» (Lomell & Neumann, 2017, s. 281).

Inspirert av Neumanns perspektiv, tenker vi i denne studien på bekymring som en konstruksjon av en opplevelse av mulig avvik fra det som regnes som normalt og ønskelig, et avvik som kan innebære fare eller trussel. Bekymring hører således hjemme i rommet mellom normalitet og avvik, trygghet og fare, som et uavklart og foreløpig fenomen. Vi mener utforskning av bekymring slik det forstås, artikuleres og arbeides med er fruktbart for å gripe de komplekse – og gjerne uartikulerte – oppfatningene, kategoriseringene og vurderingene som inngår i arbeidet med å forebygge radikaliserings og forhindre ekstremistisk vold. Som vi skal se, er opplevelsen av avvik fra det normale og ønskelige, samt det uavklarte, fellesnevner for en rekke ulike fenomener som gjerne beskrives som «bekymring» i feltet vi undersøker; fenomener som spenner fra opplevelsen av faglig usikkerhet til angst og sorg på det individuelle, emosjonelle planet.

Et begrep vanligvis hjemmehørende i den intime, emosjonelle sfæren, og som konnoterer omsorg og empati, blir eksportert til den offentlige sfæren, der politikk og myndighetsutøvelse hører hjemme. Dette blir etter vår mening betydningsfullt fordi begrepet gjerne beholder sin kobling til intimsfæren, og slik skaper sammenhenger mellom ulike opplevelser og fenomener – slik som pårørendes angst og sorg over barn i en uheldig utvikling, og myndighetenes behov for inngripen i folks liv ut over det vi er vant til å tenke på som grensene for det private. Kanskje er det slik at «bekymring», både i handlingsplan og andre dokumenter og i praktisk bruk i feltet binder ulike fenomener, sektorer, erfaringer sammen i et tenkt hele som impliserer felles opplevelser, vurderinger, og interesser – og kanskje usynliggjør motstridende forståelser, agendaer og interesser? Videre: Når *bekymring* brukes, framfor for eksempel mistanke, henviser det mer til det relasjonelle og det personlige, det vi tradisjonelt sett forstår som privat. Men når det offentlige er bekymret er dette i kraft av institusjonene, lovverket og et virkemiddelapparat som strekker seg langt ut over det private og relasjonelle. Kan det tenkes at bekymring som ramme bidrar til å framheve forebyggingens omsorgsaspekter, og underkommunisere innslaget av kontroll? Bekymring er dessuten tilsynelatende nøytralt og apolitisk. Kan det bidra til å nedtone forebyggingens politiske og ideologiske aspekter? Dette er spørsmål vi ønsker å belyse

i denne boka. Det vi her skal fokusere på er altså ikke «objekter» eller fenomener som «er». Vi vil undersøke bekymring som noe som «blir til» i prosessene som settes i gang i dette feltet, i forhandlinger mellom ulike aktører i og utenfor egen etat, premisser fra overordnede og kolleger og ikke minst premisser fra politikere, offentligheten og ulike kunnskapsprodusenter som setter agendaen for daglige arbeidet til dem vi kaller *bekymringsarbeiderne*. Vår overordnede problemstilling kan formuleres slik: *Hvordan konstrueres bekymring, og på hvilke måter er denne konstruksjonen virksom i forebyggingsarbeidet?* Helt konkret vil vi utforske, beskrive og diskutere det vi kaller *bekymringsarbeidet*: politiets arbeid med å identifisere, fortolke, håndtere og minimere bekymring for at noen er eller er i ferd med å bli voldelige ekstremister.

Metode

Vi anså en kvalitativ undersøkelse som best egnet til å utforske våre problemstillinger, som altså dreier seg om erfaringer, forståelser, fortolkninger og forhandlinger mellom ulike aktører og premisser. Data ble samlet inn på flere lokasjoner og med flere metoder i perioden november 2016 til november 2017, i særlig fire politidistrikter. Over en periode på sju måneder var vi til stede og observerte på ulike arenaer hvor det foregikk bekymringsarbeid i ulike former. Særlig viktige arenaer var møter for de såkalte radikaliseringskontaktene, der bekymringssaker ble diskutert. I fire av distriktene fikk vi anledning til å observere på møtene, og vi deltok på henholdsvis åtte, seks, tre⁷ og ett slikt møte. I to øvrige distrikter, der det var få bekymringssaker og ikke ble ansett å være behov for hyppige møter mellom radikaliseringskontaktene, deltok vi på møter mellom politiet og SLT-koordinatorene, ett i hvert distrikt. Vi deltok også på fagseminarer i to ulike kommuner, der det lokale politiet var medarrangører. I tillegg var vi til stede som observatører på en to dager lang samling for alle landets radikaliseringskontakter, i regi av Politidirektoratet (POD). Vi deltok også på en rekke andre møter, seminarer og konferanser med radikalisering og voldelig ekstremisme som tema, der også folk fra

7 På ett av disse var også ledelsen på de involverte stasjonene og en representant fra PST til stede.

forebyggingsfeltet deltok og iblant tok opp sine problemstillinger. Videre gjorde vi observasjoner over ti dager i to ulike rettsaker mot såkalte syriafarere. Hensikten med dette var å få mer forståelse for hvordan rettsvesenet håndterer ekstremisme generelt og fremmedkrigervirksomhet spesielt.

Individuelle intervjuer ble gjennomført med tolv politifolk, åtte såkalte radikaliseringskontakter og fire radikaliseringskoordinatorer (det vil si at de hadde en faglig ledende stilling). De fire sistnevnte ble intervjuet på nytt et stykke ut i analysefasen, da det ble klart for oss at vi manglet noen opplysninger og hadde behov for å klargjøre og utdype andre. Alle intervjuer varte mellom halvannen og to timer. Intervjuene ble tatt opp og seinere transkribert. Seint i analyse- og skrivefasen presenterte og diskuterte vi noen av våre funn og analyser med et utvalg radikaliseringskontakter på ett av deres ukentlige møter.⁸ Hensikten med dette var å validere hovedtrekkene ved analysen, og å oppklare noen momenter der vi var usikre.

Vi ønsket også å samle inn data som kunne hjelpe oss med en komparativ analyse. Valget falt på offentlig ansatte som håndterer bekymring for radikalisering utenfor justissektoren, ofte i samarbeid med politiet, men med egne oppgaver og agendaer inn i feltet. Fire semistrukturerte intervjuer ble gjort med offentlige ansatte som hadde spesielt ansvar for eller erfaring med radikalisering og voldelig ekstremisme; to Nav-ansatte og to kommunalt ansatte forebyggere. Dette materialet inkluderes bare unntaksvis i boka, men bidrar indirekte i den overordnede analysen av bekymring som felles innramming for forebyggingsinnsatsen.

Etikk, taushetsplikt og personvern

Prosjektet er vurdert og anbefalt av Politidirektoratet, Rådet for taushetsplikt i forskning og Norsk senter for forskningsdata (NSD).⁹ Radikalisering

8 Dette var i et distrikt vi gjorde mye datainnsamling i perioden oktober 2016–mars 2017, men med ett unntak hadde radikaliseringskontaktene vi møtte på dette møtet (i november 2018) ikke vært informanter til studien. Dette illustrerer på den ene siden et arbeidsfelt i vekst, og på den andre siden at det er noe «gjennomtrekk» blant de som har rollen som radikaliseringskontakt.

9 Innsyn i anbefalingene fra disse tre institusjonene kan fås ved henvendelse til postmottak@nkvt.no.

og voldelig ekstremisme er sensitive temaer som stiller store utfordringer til forskningen og kontrollinstansene, og godkjenningprosessen tok lengre tid enn forventet. Dette dreide seg om særlig to utfordringer: taushetsplikt og hensynet til tredjeperson.

Fra POD og Rådet for taushetsplikt i forskning fikk vi fritak fra taushetsplikten. Dette gjorde det mulig for oss å intervju politifolk om deres arbeid, samt å observere på møter der bekymrings saker ble drøftet. Med dette fritaket ble ansvaret for å unngå spredning av taushetsbelagt informasjon overført til oss som forskere. Dette innebar også å sørge for anonymitet for våre kilder i politiet. Dette viktige ansvaret har vi ivaretatt gjennom grundig og gjennomtenkt anonymisering i det vi skriver. Opplysninger og kombinasjoner av opplysninger som kan bidra til identifisering av enkeltpersoner er utelatt eller endret. I noen tilfeller har vi brukt mer gjennomgripende metoder for å kunne bruke eksempler fra materialet uten å bryte taushetsplikten, for eksempel ved å sette sammen opplysninger fra flere ulike saker i en eksempelpcase, slik at det ikke skal være mulig å gjenkjenne bestemte individer, lokalmiljøer eller fortellinger, selv om enkeltelementer kan være gjenkjennbare. Dette har vi gjort fordi vi mener det er avgjørende for argumentet at leseren får et inntrykk av sakene som behandles, samtidig som saksomfanget i feltet er så begrenset at det ikke alltid er mulig å beskrive disse uten å risikere anonymiteten til de involverte.

NSD var i sin vurdering av prosjektet spesielt opptatt av dilemmaer knyttet til innsamling og registrering av til dels sensitive opplysninger om tredjeperson. I materialet har det framkommet opplysninger om tredjeperson når informantene fortalte om sitt arbeid, selv om vi ikke direkte etterspurte slike opplysninger. Vi har imidlertid bevisst unnlatt å registrere opplysninger som navn og bosted i våre notater og transkripsjoner, når disse har framkommet. Vi har også sørget for grundig anonymisering av indirekte identifiserende opplysninger slik vi redegjør for ovenfor.

Analyse og organisering av stoffet

Vår lesning av materialet som ble samlet inn er selvsagt preget av våre respektive bakgrunner som forskere. Ingen av oss hadde tidligere forsket på politiet eller justissektoren for øvrig. Begge hadde arbeidet med spørsmål

knyttet til kjønn og familie. Arnfinn J. Andersen har studert statens lovgivning rundt seksualitet og reproduksjon, mens Kristin Engh Førde har vært opptatt av lignende spørsmål, men med fokus på slektskap og moralitet.¹⁰

Dermed kom vi til materialet med noe av et «utenfra»-blikk. Denne distansen har preget vår lesning. Som vi beskrev ovenfor: Allerede mens vi utformet prosjektet fikk vi en fornemmelse av at fenomenene vi hadde satt oss fore å undersøke var mindre konkrete og avgrensbare enn vi kanskje hadde forventet på forhånd, og vi begynte tidlig å behandle begreper som radikalisering og bekymring med en viss kritisk distanse. Refleksjonen over begreper og fenomener i feltet, og forholdet mellom dem, ble enda viktigere da materialet skulle analyseres. Å pakke ut og problematisere det som tas for gitt, både i de politiske og idemessige rammene og i selve forebyggingsarbeidet, har vært en viktig ambisjon for arbeidet med materialet og analysene i denne boka.

Materialet kunne selvsagt vært lest på andre måter. En politiforsker fra Politihøgskolen ville kanskje gått nærmere inn i spesifikt politifaglige problemstillinger, for å sikre at funn og analyser ble mest mulig relevante for politiet selv. Våre informanter var for eksempel opptatt av ressurstilgangen som premiss for arbeidet de utførte. Dette har vi i liten grad gått inn i. Vi har, med bakgrunn i hva som er vår spisskompetanse, heller ikke gått spesifikt inn i det juridiske, selv om slike problemstillinger dukker opp hyppig i materialet.

Som samfunnsforskere er vår interesse de sosiokulturelle aspektene ved forebyggingsarbeidet; mer konkret søker vi å forstå interaksjonen mellom politikk, språk/mening og praksis, og mellom spenninger og problemstillinger i det daglige arbeidet og mer overgripende utfordringer og motsetninger i samfunnet. Som redegjort for ovenfor har vi valgt oss *bekymring* som utgangspunkt for en slik utforskning. Vi har nærmet oss materialet med disse spørsmålene via gjentatte gjennomlesninger der vi identifiserte sentrale temaer, konflikter og forhandlinger både i informantenes egne framstillinger av og refleksjoner rundt arbeidet de gjorde, og i våre observasjoner av disse. En videre systematisering og

10 Per Mouv Hellevik deltok ikke i datainnsamlingen eller analysen av materialet, men har bidratt til boka med oppdatert kunnskap om forskningsfeltet og handlingsplanen.

strukturering av temaene har munnet ut i det vi ser som sentrale utfordringer, dilemmaer eller motsetninger knyttet til nye forståelser, målsettinger og samarbeidsformer som har oppstått i dannelsen av bekymring som arbeidsfelt.

Disse problemområdene utforskes med utgangspunkt i ulike empiriske temaer utover i boka: I kapittel 3 tar vi for oss den viktigste rammen for bekymringsarbeidet, nemlig regjeringens handlingsplan for forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme. Et viktig poeng her er at problembeskrivelsen i denne handlingsplanen, som er tett koblet til bruken av bestemte og forholdsvis nye begreper, som radikalisering, voldelig ekstremisme og bekymring, skiller seg fra tidligere politikk som har tatt sikte på å avverge og forhindre terror og politisk vold. En implikasjon av den nye problembeskrivelsen, som også omfatter de antatte prosessene fram mot vold og terror, er for det første at myndighetene tar mål av seg å intervenere tidligere, og for det andre at mange flere aktører, også utenfor justis-sektoren, er involvert. Denne nye måten å tenke på er en forutsetning for, og legger premisser for innholdet i, forebyggingsarbeidet vi har undersøkt.

I kapittel 4 begynner analysen av det empiriske materialet vi selv har samlet inn. Der ser vi nærmere på *bekymring*, som er et svært sentralt begrep både i grunnlagsdokumentene og i det praktiske forebyggingsarbeidet. Likevel blir det sjelden tematisert eller problematisert. I dette kapitlet undersøker vi hva de som arbeider i feltet forstår med bekymring, og argumenterer for at begrepet har en vag og fleksibel betydning som gjør det virksomt på den måten at det skaper nye koblinger mellom ulike erfaringer, forståelser og agendaer, på tvers av sektorer og posisjoner. Dette igjen bidrar til å danne et nytt arbeidsfelt, med nye oppgaver og nye samarbeidskonstellasjoner, det arbeidsfeltet vi kaller bekymringsarbeid.

I kapittel 5 beskrives og diskuteres hvordan dette bekymringsarbeidet forstås og organiseres i lokalt politi, som har blitt tildelt en nøkkelrolle i myndighetenes brede innsats på feltet. Vi diskuterer bekymringsarbeid vis-à-vis annet forebyggingsarbeid innen politiet, og trekk ved det som ga det karakter av å være «nybrottsarbeid», og videre spesielle utfordringer og dilemmaer som fulgte med dette nybrottsarbeidet. Vi fokuserer særlig på to slike problemområder. Det ene er spenningen mellom det vi kaller «ovenfra» og «nedenfra», der førstnevnte betegner løsninger og strategier

knyttet til politiet som institusjon, mens den sistnevnte henspiller på det som ikke er tilsvarende institusjonalisert; det personlige, det subjektive, det pragmatiske og det intuitive. Det andre er spenningen mellom ulike agendaer og framgangsmåter som oppstår når bekymring utgjør en slags ramme for arbeidet, det vil kaller «hjelpesporet» og «politisporet», som i stor grad korresponderer med en spenning mellom omsorg på det ene siden og kontroll på den andre.

I kapittel 6 undersøker vi en svært sentral del av politiets bekymringsarbeid, nemlig behandling av saker der noen hadde meldt inn bekymring. Vi vil ta utgangspunkt i *bekymringstegnene*, det vil si det som hadde fått noen til å melde fra, og beskrive hvordan politiets vurdering ble til via en fortolkning der tegn som isolert sett ikke var entydige fikk mening og valør i konteksten bekymring. I dette kapitlet diskuterer vi hvordan utfordringer med å predikere framtidig voldelig ekstremisme spiller seg ut i det praktiske arbeidet, og hvordan politifolk søker å løse denne utfordringen med strategier nedenfra, det vil si trekke på erfaring, intuisjon og det kollegiale fellesskapet.

I kapittel 7 ser vi nærmere på ett av de sentrale virkemidlene for bekymringsarbeiderne, nemlig den såkalte bekymringsamtalen. Med bekymringsamtalen som eksempel, viser vi hvordan de sentrale motsetningene vi har tegnet opp i de foregående kapitlene utspilte seg i det praktiske bekymringsarbeidet, slik informantene framstilte det; særlig spenningen mellom omsorg og kontroll og mellom tillit og mistillit til henholdsvis personer og systemer.

I kapittel 8 oppsummerer og diskuterer vi de viktigste funnene i studien opp mot sentrale spørsmål og utfordringer knyttet til forebygging i dette feltet, i forskningen og i samfunnet for øvrig.

KAPITTEL 3

Regjeringens handlingsplan og forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme

Tema for denne studien er bekymringsarbeidet som inngår i norske myndigheters *forebygging* av det de beskriver som radikalisering og voldelig ekstremisme. I dette kapitlet vil vi diskutere noen av de sentrale føringene som ligger til grunn for dette arbeidet, først og fremst i regjeringens nyeste *Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020).

Som vi var inne på i innledningen, er det kanskje viktigste med denne handlingsplanen og de forrige av samme slag, som kom i 2010 og 2014, at myndighetene fra da av eksplisitt ikke bare tar mål av seg til å forhindre og minimere omfang og skadevirkninger av terror. Siden 2010 har innsatsen også vært rettet mot det som kan være bakenforliggende årsaker og prosesser som gjør at noen begår terror og ekstremistisk vold. Denne strategien har vokst fram i samspill med nye måter å forstå og beskrive problemet, slik vi diskuterte i forrige kapittel. I dette kapitlet vil vi diskutere hvordan radikalisering og voldelig ekstremisme brukes i handlingsplanen, og med referanse til forskningens kritikk av begrepene drøfte hvilke implikasjoner disse bestemte forståelsene kan få for forebyggingstrategien. Videre vil vi diskutere regjeringens *radikaliseringstunnel* som modell for å forstå mekanismer og årsaksforhold som ligger bak ekstremistisk vold, opp mot forskningens på feltet. Vi skal se at regjeringens forestillinger om prosessene som leder til voldelig ekstremisme er i nær dialog med studier som har forsøkt å beskrive og identifisere fasene i slike prosesser, lineære fasemodeller som vi har sett er kontroversielle og kritiserte innen forskningen.

Regjeringens problemforståelse, og da særlig hvordan man forestiller seg årsaksmekanismene i radikaliserings og voldelig ekstremisme, er viktig i vår sammenheng fordi den legger sentrale føringer for forebyggingsstrategiene – ikke minst hvilke aktører og institusjoner som myndighetene mener er viktig å involvere i forebygging av radikaliserings. Dette siste vil vi gå nærmere inn på mot slutten av kapittelet.

Hva er problemet?

Regjeringen tilbyr flere kilder til informasjon om radikaliserings og voldelig ekstremisme, herunder *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, 2020), *Nasjonal veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015) og nettstedene radikaliserings.no og utveier.no.¹¹ Imellom disse ulike informasjonskildene er det noe variasjon i hvordan radikaliserings defineres og beskrives. I *Nasjonal veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme* kan man for eksempel lese følgende:

Radikaliserings [...] viser til en prosess der en person eller gruppe i økende grad aksepterer bruk av vold som virkemiddel for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål, og hvor voldelig ekstremisme kan bli en følge.

Voldelig ekstremisme betyr i denne kontekst aktiviteten til personer og grupperinger som er villig til å bruke vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål. Med ekstremisme menes her at man a) kun aksepterer egne meninger og b) mener det er legitimt å ty til vold for å få gjennomslag for sine meninger (politiske mål). Noen forstår ekstremisme som ekstreme meninger, meninger som skiller seg veldig mye fra flertallets meninger. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015, s. 13)

I *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme* fra 2014 defineres radikaliserings på følgende måte:

Radikaliserings forstås her som en prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål. En radikaliseringsprosess som leder frem til voldelig ekstremisme kjennetegnes av:

¹¹ Nettssidene radikaliserings.no og utveier.no er planlagt sammenslått til en felles nettside under utveier.no.

- en kognitiv utvikling mot en stadig mer ensidig virkelighetsoppfatning, der det ikke er rom for alternative perspektiver.
- dernest en videre utvikling der virkelighetsoppfatningen oppleves så akutt og alvorlig at voldshandlinger er nødvendige og rettferdige. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 7)¹²

Disse to definisjonene er forholdsvis like, men det er noen forskjeller. Definisjonen i handlingsplanen fokuserer i hovedsak på kognitive prosesser og virkelighetsforståelse hos individet, mens veilederen i større grad beskriver konteksten for radikaliseringsprosessen. I begge tilfeller velger likevel regjeringen en definisjon som vektlegger det kognitive som drivkraft, og i tillegg et mer følelsesmessig element av motivasjon, nemlig en opplevelse av at voldelige handlinger er rettferdiggjort og påkrevet av en uholdbar situasjon. Samtidig må regjeringens definisjon sies å rammes av en del av kritikken mot radikaliseringsbegrepet som vi redegjorde for i forrige kapittel. Men denne kritikken tas ikke opp, og begrepet problematiseres ikke ut over definisjonen.

Som vi skrev i forrige kapittel, kan voldelig ekstremisme bety både *avvikende holdninger* og *vilje til vold som politisk virkemiddel*. I *Nasjonal veileder for forebygging av radikaliseringsprosessen og voldelig ekstremisme* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015) presiseres det at selv om ekstremisme kan forstås som meninger som skiller seg mye fra flertallets meninger, er det «demokratisk sett» viktig «å skille skarpt ved legitimering av vold» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015, s. 13). Det er altså voldelig ekstremisme i betydningen «vilje til vold» regjeringen legger til grunn, mens «avvikende meninger» ikke omfattes av problembeskrivelsen. I denne boka vil vi imidlertid vise eksempler på at det i praksis ikke alltid er så lett å skille mellom voldelig og ikke-voldelig ekstremisme. Vi skal også se eksempler på at den andre forståelsen av ekstremisme er virksom i mange sammenhenger i det offentlige forebyggingsarbeidet, det vil si at avvikende holdninger gjøres til et problem i seg selv. Dette kan, som vi vil argumentere for, være demokratisk problematisk.

¹² I revisjon av handlingsplanen av 2020 klargjøres det at handlingsplanen fra 2014 videreføres som grunddokument. Dette innebærer, blant annet, at regjeringen også viderefører den overstående definisjonen av radikaliseringsprosessen.

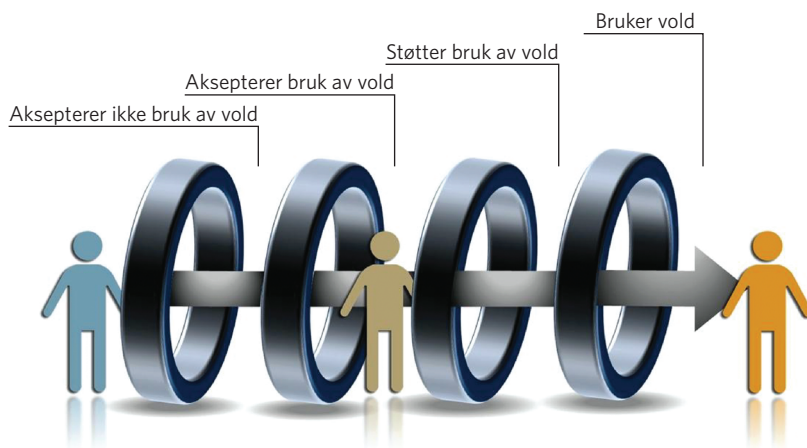
Flere viktige spørsmål for forebyggingsarbeidet forblir ubesvart i regjeringens definisjon av radikalisering og voldelig ekstremisme. For eksempel: Er det vold eller ideer som legitimerer vold som skal forebygges? Er ekstremisme et problem kun fordi det kan føre til vold, eller skal det også bekjempes fordi det for eksempel skaper utrygghet, hindrer inkludering av bestemte grupper og bidrar til et polarisert samfunn generelt? Når skal hvilke instanser gripe inn? At disse og andre spørsmål står uavklarte får konsekvenser for de som skal forebygge i praksis, som vi skal se videre. Dette berører en klassisk problemstilling for politiet og i politiforskningen: På den ene siden skal politiet være demokratisk styrt og arbeide på oppdrag fra Stortinget og regjeringen. På den annen side er konkretiseringer av hvordan politiarbeidet skal utføres, overlatt til det profesjonelle skjønn / den faglige autonomi.¹³ Det at bekymringsarbeidet i kontekst radikalisering og voldelig ekstremisme er en ny form for politiarbeid, medfører imidlertid som vi skal se at man i liten grad kan lene seg på tradisjoner, konvensjoner og rutiner. Vi skal også se at de foreløpig ubesvarte spørsmålene berører til dels andre spenninger og motsetninger enn annet politiarbeid. Ikke minst gjelder dette spørsmålet om hvorvidt og når det er legitimt for politiet å reagere på ytringer og meninger.

Radikaliseringstunnelen

I *Nasjonal veileder for forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015, s. 13) brukes en *tunnel* som bilde på radikaliseringsprosessen (se figur 3.1). Som modellen antyder, legger myndighetenes forståelse av radikalisering stor vekt på holdninger og hvordan de endres, og den går langt i å trekke en årsaks-sammenheng mellom holdning og handling: pilen går mellom ulike nivåer av aksept for vold til handling («bruker vold»).

Radikaliseringstunnelen gir et bestemt bilde av prosessen man antar at individer eller grupper går igjennom når de ender opp som voldelige ekstremister. Modellens oppbygning antyder en lineær prosess med ulike

¹³ Takk til Liv Finstad for denne viktige påpekningen.

Figur 3.1. «Radikaliseringstunnelen» er brukt som illustrasjon på radikaliseringsprosessen (Regjeringen, 2016)

stadier, fra at aktører ikke aksepterer vold for å nå politiske mål, til aksept av vold.

De teoretiske modellene som vi diskuterte i forrige kapittel, som også regjeringen er tydelig inspirert av, bringer med seg en rekke ubesvarte spørsmål for dem som i praksis skal forebygge et problem før det egentlig har oppstått. Hvordan skiller man det som vil ende i vold fra det som *ikke* vil ende i vold? Hva skal man være på jakt etter? Hva skal man *ikke* reagere på? Hvordan skal man forholde seg til ekstreme ideologier når voldelige handlinger er fraværende? Hvordan man forestiller seg forholdet mellom det kognitive og atferdsmessige, ikke minst hvorvidt det er slik at ekstreme ideer forårsaker ekstremistisk vold, vil altså være avgjørende for hvordan forebyggingsarbeidet legges opp. Ikke minst får forestillinger om årsakssammenhenger naturligvis betydning for *hvem* som skal involveres i forebyggingsarbeidet foruten justissektoren.

Problembeskrivelsen som ligger i begrepene og modellene vil virke inn på hvem som potensielt blir omfattet av såkalt *bekymring*, og hvor stor denne populasjonen er. En forestilling om at ideer i seg selv er drivende for ekstremistisk vold gjør det meningsfylt å satse på en bredt anlagt forebyggingsstrategi, det vil si ikke begrense seg til ekstremistisk vold og terror. Det gjør også at alle som aksepterer politisk vold, eller som er i en

prosess der de utvikler slik aksept, er i målgruppa for forebygging, og ikke bare de som faktisk utøver volden. I forlengelsen av dette vil forebyggingen involvere en lang rekke instanser som er i kontakt med populasjonen det kan være bekymring for, og som presumptivt har mulighet til å påvirke disse personenes ideer og holdninger. Forebygging av ekstremistisk vold betraktes ikke lenger som et ansvar for politiet og sikkerhetstjenesten alene; flere aktører skal involveres og få et ansvar innenfor sin sektor. Hvordan dette er organisert er vårt neste tema.

Alle skal med? Aktører og tiltak i handlingsplanen

Inntil for ganske få år siden ble altså forebygging av voldelig ekstremisme ansett å være en oppgave som i hovedsak skulle løses av sikkerhetstjenesten. Selv om for eksempel kommunene var involvert i arbeidet med å forebygge og håndtere lokale høyreekstreme miljøer på 1990- og 2000-tallet (også sammen med forskere som Tore Bjørge og Yngve Carlsson), kom den store endringen i denne politikken i regjeringens første handlingsplan for forebygging av voldelig ekstremisme i 2010 (Lid et al., 2016). Der lanserte man en langt bredere satsing, der både store deler av statsforvaltningen, kommunene og til en viss grad sivilsamfunnet ble mobilisert til å forebygge og motvirke radikaliserings og voldelig ekstremisme. I regjeringens *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme* fra 2014 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014) ble denne bredden videreført, og i revisjonen av 2020 ble den videre understreket (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Det blir framhevet at «Bred og tidlig innsats fra en rekke aktører er avgjørende for å identifisere og følge opp personer som står fare for å bli radikalisert og ivareta personer som allerede er radikaliserter» (2020, s. 21). Som aktører i denne innsatsen nevnes individet, familie, venner, kommune, nærmiljø, skole, arbeidsplass/kolleger, barnevern, helsetjenester, frivillige organisasjoner, politi, tros- eller livssynsamfunn, fritidsaktiviteter, Nav, Politiets sikkerhetstjeneste og kriminalomsorgen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020).

Bredden er også forankret i forvaltningen av strategien: handlingsplanene fra 2014 og 2020 er signert av ni ministre i tillegg til statsministeren. Foruten en generell del der utfordringer og strategier beskrives,

inneholder handlingsplanene også en presentasjon av tretti konkrete tiltak i 2014, utvidet med ni nye tiltak i 2016. Disse er sortert i kategoriene «kunnskap og kompetanse», «samarbeid og koordinering», «forebygge tilvekst til ekstreme miljøer og bidra til reintegrering», «forebygge radikaliserings og rekruttering gjennom internett» og «internasjonalt samarbeid». Justis- og beredskapsdepartementet gis hovedansvaret for å koordinere arbeidet, men oppfølgingsansvaret for tiltakene er fordelt på de ulike departementene.

Straffelovens terrorbestemmelser

Det juridiske grunnlaget for myndighetenes arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme er først og fremst terrorlovgivningen (Straffeloven, 2005, §§ 131, 136), som slår fast at det er straffbart «å planlegge og å forberede terror – også alene. Forbudet rammer den som har bestemt seg for å begå en terrorhandling og så foretar handlinger som peker mot gjennomføringen» og som også rammer «oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger». Det understrekes også at disse lovene gjennomfører forpliktelsene etter Europarådets konvensjon av 2005 om forebygging av terrorisme, vedtatt i 2005 og ratifisert av Norge i 2010. I 2016 ble lovgivningen rundt fremmedkrigervirksomhet utvidet fra bare å gjelde terrororganisasjoner, til en generell kriminalisering av å delta i militær virksomhet i en væpnet krig. Dette forbudet er unikt i skandinavisk og sjeldent i europeisk sammenheng (Høgestøl, 2018).

Også kommunene gis en aktiv rolle i forebyggingsarbeidet og er gjennomgående beskrevet som en sentral aktør i de ulike tiltakene som iverksettes (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Som støtte til gjennomføringen av dette oppdraget er blant annet *Nasjonal veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme* et sentralt dokument.¹⁴ I 2014 tok dessuten Statsministerens kontor direkte kontakt med 23 kommuner og oppfordret til skjerpet innsats på dette feltet, etter at Politiets sikkerhetstjeneste hadde advart om at mange norske kommuner ikke har beredskap eller forebyggende aktivitet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.¹⁵

14 Veilederen finnes både som nettside og som nedlastbart hefte: <https://www.regjeringen.no/sub/radikalisering/veileder/veileder-som-pdf/id2405821/> Sist lastet ned 23.11.2022.

15 Disse kommunene ble valgt ut fordi de hadde hatt utfordringer knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme tidligere, eller fordi de hadde bedt om hjelp selv.

Siden dette har flere kommuner laget egne handlingsplaner mot radikaliserings og voldelig ekstremisme i samarbeid med lokalt politi (se for eksempel Kristoffersen, 2017).

Politiet har fortsatt hovedrollen

Til tross for denne utvidelsen er politietaten fremdeles forventet å ha den mest sentrale rollen i myndighetenes arbeid med dette temaet. Politiets sikkerhetstjeneste har ansvar for løpende vurdering av terrortrusselen og utgir en årlig rapport med prognose for trusselnivået i året som kommer. Sikkerhetstjenesten skal ifølge radikaliserings.no også «skape bevissthet om radikaliserings, slik at flere kan være oppmerksomme på situasjoner hvor det kan være nødvendig å gripe inn for å forebygge. Derfor gir PST informasjon og opplæring om radikaliserings og voldelig ekstremisme både til sine egne ansatte og til politiet for øvrig» (Regjeringen, 2019).

Politets sikkerhetstjeneste og lokalt politi skal samarbeide på dette feltet. Om samarbeidet skriver regjeringen følgende:

Det er etablert gode samarbeidsrutiner med ordinært politi knyttet til radikaliserings. Samarbeidet er særlig viktig fordi det nettopp er det ordinære politiet som har lokalkunnskap og nærhet til det som rører seg blant folk flest. Politiet er derfor i en unik posisjon til å fange opp signaler om radikaliserings. (Regjeringen, 2019)

Arbeidsdelingen ser altså i teorien ut til å være at sikkerhetstjenesten, foruten terrortrusselen, sitter på mer generell kunnskap om radikaliserings og voldelig ekstremisme, mens lokalt politi har kunnskap om det lokale og spesifikke. Sikkerhetstjenesten skal imidlertid også håndtere enkeltsaker der bekymringen er særlig høy, for eksempel i forbindelse med fremmedkrigervirksomhet og tilknytning til internasjonale terrororganisasjoner.

Lokalt politi, hvis arbeid skal diskuteres i mer detalj i denne boka, har egne oppgaver i forebyggingsarbeidet. Det er i store trekk ivarettatt av såkalte radikaliseringskontakter, det vil si ansatte i politiet med dette som ansvarsområde. Å utpeke slike kontakter i relevante politidistrikter var ett av tiltakene i handlingsplanen fra 2014, og etableringen av disse framheves i revidert versjon av 2020:

Det er etablert en ordning med radikaliseringskontakter ved alle politidistrikter. Disse skal være kontaktpunkt ved bekymring om radikalisering og voldelig ekstremisme, gi råd og videreformidle henvendelser til rette instans. Radikaliseringskontaktene skal ha kunnskap om effektive tiltak og tilgjengelige ressurser, drive bevisstgjøringsarbeid samt være kontaktpersoner opp mot PST og overfor de lokale samarbeidsaktørene. Radikaliseringskontaktene skal ha en rådgivende funksjon opp mot politirådene, SLT og andre lokale samordningsstrukturer. PST skal ha tett dialog og oppfølging av de lokale radikaliseringskontaktene og gi dem relevant opplæring i fenomenkunnskap. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 19)¹⁶

Radikaliseringskontaktene skal altså ha en nøkkelrolle i forebyggingsarbeidet, som bindeledd mellom sikkerhetstjenesten og kommunale instanser som er involvert i forebyggingsarbeidet. De skal også ha en rådgivende funksjon overfor lokale samarbeidspartnere. Radikaliseringskontaktene vil dessuten ofte være adresse for bekymringsmeldinger fra både offentlige instanser og andre aktører. I perioden vi samlet inn data til denne studien, var det minst én person som hadde ansvar for dette arbeidet i hvert av de 27 politidistriktene, enten i full stilling eller mindre.¹⁷ I store og/eller særlig rammede distrikter var det flere per politistasjon eller lensmannskontor. Dette gjaldt distriktene vi undersøkte (mer om dette i kapittel 5).

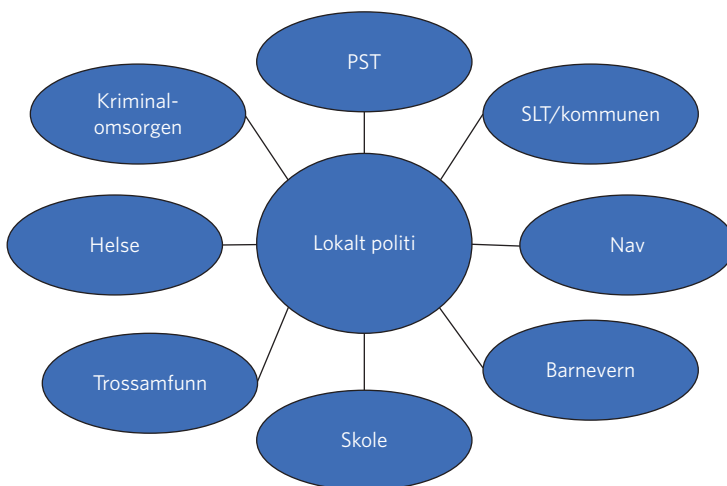
Politidirektoratet hadde i årene før vårt feltarbeid utarbeidet et dokument med navnet *Enhetlig arbeidsmetode*¹⁸ som radikaliseringskontaktene skulle jobbe etter. Her slås det fast at arbeidet mot voldelig ekstremisme i størst mulig grad skal basere seg på eksisterende strukturer og tiltak/verktøy for kriminalitetsforebygging. Ett eksempel på slik eksisterende struktur er politiråd. Politiråd er et formalisert samarbeid mellom øverste

16 Det kan være verdt å notere seg at radikaliseringskontaktene ble referert til som forebyggingskontakter i handlingsplanen av 2014 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014). Begrepet «forebyggingskontakt» er tatt helt ut av revisjonen av 2020.

17 I forbindelse med politireformen som ble implementert etter at vi avsluttet datainnsamlingen ble antallet radikaliseringskontakter redusert til tolv, en per distrikt. Disse tolv inngår nå i et nasjonalt fagnettverk som koordineres av POD.

18 Dette dokumentet var ikke offentlig tilgjengelig, men POD ga oss tilgang til det i forbindelse med denne studien. Dokumentet har siden blitt byttet ut med oppdaterte retningslinjer fra POD og er ikke lenger i bruk. Vi vil likevel referere til det, ettersom det var i bruk da dataene ble samlet inn. Mange av arbeidsmetodene som ble skissert opp i dette dokumentet brukes dessuten fortsatt, for eksempel modellen for lokalt samarbeid. Noen endringer er kommet til, disse vil bli tatt opp i boken epilog.

ledelse i kommune og lokalt politi, som er ment å være et strategisk organ for det lokale kriminalitetsforebyggende arbeidet. Her skal kunnskap og erfaring utveksles mellom politi og kommune, med mål om en samordnet innsats. I politirådet sitter ordfører og rådmann, politistasjonssjef/lensmann, kommunalsjef/virksomhetsleder og SLT-koordinator, dersom en slik finnes i kommunen.

Figur 3.2. Eksempel på aktører i tverrsektorielt samarbeid med politiet i koordinerende rolle

Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT) er et annet tiltak som myndighetene ber kommunene bruke aktivt til arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. SLT er en overordnet modell for å skape en felles strategi for samordning mellom politi, kommune og andre lokale virksomheter i det kriminalitetsforebyggende arbeidet rettet mot barn og unge. Det at flere etater og aktører samarbeider gjør at man snakker om både *tverretattlig* og *tverrfaglig* samarbeid (Egge et al., 2008). SLT-modellen skal tilrettelegge for samordning mellom politi, kommune og andre lokale virksomheter i det kriminalitetsforebyggende arbeidet rettet mot barn og unge. Sentralt i SLT-modellen sitter en egen koordinator, som samordner tiltak og innsatser fra lokalt politi, relevante kommunalt ansatte og andre involverte i forebyggingssaker.

I *Enhetlig arbeidsmetode* fra Politidirektoratet ble det påpekt det at et velfungerende SLT-samarbeid ikke er nok, fordi denne modellen først

og fremst samordner arbeid rettet mot barn og ungdom. Rundt voksne personer kan andre instanser være mer aktuelle, og da særlig Nav og helsesektoren. Navs rolle i dette arbeidet, foruten å melde til politiet ved bekymring, skal være å bistå med tiltak. Tiltak i denne sammenhengen vil ifølge regjeringens veileder være slikt som Nav bidrar med i andre saker: økonomisk støtte, veiledning om jobb og utdanning og råd og veiledning knyttet til hele livssituasjonen.

Også helsesektoren skal involveres. I handlingsplanen fra 2020 er ett av tiltakene å utvikle kompetanse på helsesektorens arbeid med voldelig ekstremisme, i regi av vår egen arbeidsplass, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), samt Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS), Regionale kunnskapssentre for barn og unge – psykisk helse og barnevern (RKBU) og Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP). RVTS-ene har dessuten i oppdrag å bistå helsetjenesten med veiledning og undervisning, foruten å drive nettverk og sørge for oppdatert og relevant informasjon i sin region. Helsesektoren har også et spesielt ansvar for psykososial oppfølging av hjemvendte fremmedkrigere, spesielt med hensyn til voldsrisikovurdering og traumeutsatthet. RVTS-ene har vært involvert i utvikling av mentorordninger for personer i risiko. I tillegg nevnes helse- og omsorgstjenestene som sentrale aktører i arbeidet med å identifisere personer som er radikalisererte eller som står i fare for å bli det. Videre gis helsesektoren en rolle i oppfølging og behandling av radikalisererte, blant annet gjennom spesialisthelsetjenestenes behandlingsintervensjoner for traumer hos voksne (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 32).

Utdanningssektoren involveres på strategisk nivå via tiltak i handlingsplanen som tar sikte på å øke kunnskap og bevissthet om demokrati og forebygge hatretorikk og diskriminering blant skoleelever,¹⁹ og som førstelinje i møte med barn og ungdom i risiko for radikalisering og voldelig ekstremisme. Som vi skal se videre i denne boka, står lærere og skoleledere for en ikke uvesentlig andel av bekymringsmeldinger. Den aktuelle skolen er også forventet å være involvert i konkrete enkeltsaker,

19 Se for eksempel <http://dembra.no/> Sist lastet ned 23.11.22.

både som kilde til informasjon for politiet og med tiltak rettet mot personer i risiko.

Som vi har sett i dette avsnittet innebærer myndighetenes brede sat-sing på denne forebyggingen at en rekke sektorer og instanser er involvert på mange ulike nivåer. Det som lenge var betraktet som et problem for justissektoren er dermed blitt omdefinert til en tverrsektoriell utfordring som best håndteres ved en svært bred og inkluderende tilnærming, som forutsetter omfattende samarbeid.

Konklusjon

I dette kapittelet har vi sett nærmere på noen sentrale forutsetninger og føringer i myndighetens politikk for forebyggingsarbeidet vi utforsker i denne studien. Vi har tatt for oss hvordan regjeringen definerer og forstår problemet som skal håndteres, og diskutert hvordan bestemte forståelser står i forhold til bestemte strategier og løsninger. Her er det særlig tre poenger leseren bør ta med seg videre i lesningen:

- Det første er at en forståelse av voldelig ekstremisme som resultat av en prosess der aksepten for vold øker suksessivt gjør det meningsfullt å utvide forebyggingsinnsatsen til også å omfatte mange flere enn voldelige ekstremister, det holder at det kan være en risiko for at de blir det.
- Det andre er at en forestilling om at holdninger og handlinger henger sammen i et direkte årsaksforhold kan motivere forebyggingsinnsats ikke bare mot vold, men også avvikende holdninger, dersom disse kan være relatert til aksept for vold.
- Det tredje er at de to første motiverer en forebyggingsinnsats som favner mye bredere enn tidligere tiders terrorbekjempelse, både på myndighetssiden, der mange flere er involvert slik vi har beskrevet, og på mottakersiden, der langt flere berøres av myndighetenes bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme.

En videre utforskning av bekymringens form, innhold og effekt er tema for vårt neste kapittel.

KAPITTEL 4

Bekymringens former og effekter: «Alt fra en magefølelse til et konkret bevis»²⁰

– Godt spørsmål. Ja, hva skal jeg si. Det er jo ... Det kan jo være alt fra en magefølelse til et konkret bevis [ler lett] ... holdt jeg på å si. Og alt imellom egentlig. [...] Men det er jo mye basert på en dårlig følelse. Altså, at du får vite om et eller annet. Enten et utsagn, du ser noe skriftlig, du hører noe om noen. Du ser en endring. Det kan være så mangt, men at en person da kjenner at «dette er ikke greit». [...] «Dette blir jeg bekymret for», «Dette er farlig», «Dette er ikke lov». [...] Og at det igjen utløser at du tenker «Her må jeg gjøre noe. Dette er ikke greit». [...] Eller «Her blir jeg bekymret. Her trengs det hjelp», eller ja ... Det tenker jeg er en bekymring. Ja.

Politibetjent i forebyggende arbeid svarer på spørsmålet «*Bekymring, hva er det?*».

I dette kapittelet vil vi diskutere *bekymring* i konteksten radikaliserings og voldelig ekstremisme. Hva menes med det? Hva er bekymring i denne sammenhengen? Vi er spesielt interessert i hvordan bekymring som konstruksjon binder fenomener, sektorer og erfaringer sammen på nye måter til et nytt arbeidsfelt – det vi kaller *bekymringsarbeidet* – og gir felles språk til ulike opplevelser, vurderinger og interesser. Vi vil også ta opp om det er slik at bekymring slik det konstrueres underspiller motstridende forståelser, agendaer og interesser. Utgangspunktet for diskusjonen

20 En omarbeidet versjon av dette kapittelet er tidligere publisert i boka *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Norske handlemåter i møtet med terror*, utgitt på Gyldendal Akademisk (Førde & Andersen, 2019). Teksten er gjengitt med tillatelse.

er politiets forebyggingsarbeid, men vi vil også trekke på intervjuer med forebyggere i kommunal sektor.

Hva er bekymring?

Over siterer vi en bekymringsarbeider i politiet som svarte på spørsmålet «Bekymring, hva er det?». Svaret informanten ga er nokså typisk for materialet. Slik denne informanten framstilte det er bekymring for det første et fellesbegrep for ulike varsel om avvik, at noe er farlig, ulovlig eller mer uspesifikt «ikke greit». Varslet kunne komme i en rekke ulike former fra den subjektive fornemmelsen («magefølelse»), til det mer eksternaliserte og objektive («et konkret bevis»).

Bekymring brakte opp spørsmålet om hvorvidt en eller annen form for intervensjon var påkrevd («Her må jeg gjøre noe. Dette er ikke greit»). Bekymring var altså også den subjektive erkjennelsen eller mistanken om at en situasjon *kunne* kreve handling, om så bare innhenting av mer informasjon i første omgang, eller kontakt med hjelpeapparatet. I samfunnsdebatten brukes bekymring iblant som synonym for «sikkerhetsrisiko». I det daglige forebyggingsarbeidet vi har studert, derimot, kunne bekymring vel så gjerne bety at man hadde vurdert at det var behov for sosial oppfølging og tiltak rettet mot en bestemt person eller en gruppe for å unngå at de utviklet seg i en negativ retning.²¹ Men bekymring kan altså romme begge disse betydningene, uten at det nødvendigvis ble opplevd som noen motsetning hos informantene.

Bekymring slik det brukes i bekymringsarbeidet kom også i *grader*, ofte uttrykt langs en akse fra *lav* til *høy*. Jo høyere bekymring, desto mer haster det med en intervensjon. Bekymringen plasseres på denne aksens fortløpende, avhengig av varslinger og vurderinger som gjøres. I tråd med dette brukes «å ta bekymringen ned» ofte om en vurdering som tilsier at det er liten risiko i den aktuelle saken. I motsatt fall tas bekymringen «opp».

Begrepet bekymring ble også brukt om konkrete meldinger, om et individ, en gruppe eller en hendelse som noen mener politiet (eller andre)

21 En slik bruk av *bekymring* er også utbredt i hjelpeapparatet generelt.

burde undersøke, reagere på eller iverksette tiltak overfor («Det har kommet en bekymring fra Nav»). «Bekymringsmelding» ble brukt i samme betydning. Bekymring ble også brukt om saken som opprettes i kjølvannet av en varsling som oppleves som velbegrunnet («Vi jobber med mange bekymringer for tida»). Her brukes også «bekymrings saker».

Begrepet bekymring kunne dermed bevege seg mellom ulike betydninger: varsel, erkjennelse, melding, vurdering og sak, og disse formene påvirker hverandre gjensidig. Vurderingen avgjorde om varslingen skulle bli en sak. Opplysninger som kom fram i saken dannet grunnlag for en ny vurdering, og kanskje en ny varsling til en annen instans (for eksempel fra lokalt politi til sikkerhetstjenesten, eller fra skolen til lokalt politi).

For å oppsummere: Bekymring framstår som en nokså vag, og samtidig svært fleksibel størrelse. Bekymring kan være knyttet til følelser eller beviser, være artikulert eller ikke-artikulert, høy eller lav, og den kan antyde at det er nødvendig med ulike former for intervensjon, fra omsorg til politiaksjon. Vi ser at begrepet rommer og gir språk til mye forskjellig innen feltet forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme.

I forlengelsen av dette kan man si at bekymring som konstruksjon også bidro til å skape, avgrense og binde sammen selve feltet. Sakene det ble arbeidet med var svært ulike, både i innhold og alvorlighetsgrad. Det samme gjaldt personene som sakene omhandlet. Et typisk møte mellom bekymringsarbeidere i politiet kunne for eksempel berøre saker omtrent som disse:

- På en videregående skole er det en jentegjeng som plutselig har begynt med nikab.
- En uføretrygdet mann utviser truende og aggressiv atferd på internett, ispedd det som framstår som høyreekstreme holdninger.
- En sjetteklassing har bestilt noen kjemikalier på nett.
- I skoletimene kommer en ung flyktning fra Syria med ekstreme ytringer om jøder, USA og kvinner.

Spørsmålet om det forelå voldelig ekstremisme eller utvikling i en slik retning var nesten alltid uavklart (sakene som eksemplene over er inspirert av ble alle sammen lagt bort av politiet etter videre undersøkelser).

Dermed var det grensefiguren *bekymring*, som betegner det usikre rommet mellom normalitet og avvik, som bandt disse ellers svært forskjellige sakene sammen og rammet inn arbeidsfeltet for bekymringsarbeiderne. Innrammingen *bekymring* bidro til å gjøre det meningsfylt at disse sakene skulle behandles av de samme instansene og individene i det offentlige tjenesteapparatet, at de skulle vurdere dem etter noenlunde de samme kriteriene og forsøke å løse dem med mange av de samme tiltakene.

Bekymringsarbeid - nye forbindelser, felles agendaer?

I tråd med regjeringens retningslinjer kom en lang rekke instanser og aktører sammen i nye konstellasjoner og allianser i det vi kaller bekymringsarbeidet. Lokalt politi, sikkerhetstjenesten, skoler, Nav, kommuner og pårørende var noen av dem som bidro i dette arbeidet. Slik vi antydte ovenfor, observerte vi at bekymring bidro til et felles språk for de ulike aktørene for å forstå og beskrive problemet, på tvers av ulike perspektiver og agendaer.

Slik sett kan man observere at bekymringsbegrepet bidrar til å skape sammenheng og forbindelser, ikke bare i måten politiet og andre organiserer arbeidet sitt, men også mellom ulike erfaringer og mellom ulike aktører både innenfor og utenfor tjenesteapparatet. For eksempel kan en mors fortvilelse over det hun oppfatter som en uønsket utvikling hos eget barn finne gjenklang og validering i politiets mistanke om ekstremistisk mobilisering i en lokal moske.

Her kan det spille inn at språket som brukes ofte konnoteres med den intime, emosjonelle sfæren, og blir eksportert til den offentlige sfæren, der politikk og myndighetsutøvelse hører hjemme. Begrepet beholder forbindelsen til intimsfæren, og bidrar kanskje slik til en opplevelse av sammenheng, ikke minst for en urolig mor.

På samme måte kan det se ut til at bekymring bidrar til sammenheng og nye forbindelser i det offentlige forebyggingsarbeidet. En sosialarbeider i en kommune beskrev for eksempel hvordan en ny form for samarbeid mellom ulike instanser oppsto når bekymringsaker skulle håndteres:

Politiblikk og helseblikk og sosialfaglig blikk og barnevernsblikk kobles med bekymringene. At vi ser fra flere fagområder inn på bekymringen, det har vi sett er veldig viktig. For da har vi litt større forståelse før vi går og gjør en intervensjon.

Slik denne informanten beskriver det, utgjorde bekymringen et felles problem som skulle løses, som de ulike aktørene kom til med sin spesifikke faglige kompetanse.²² Disse aktørene hadde i utgangspunktet ulike roller og motiver i møte med sakene og individene som var omfattet av bekymring: Noen skulle først og fremst forhindre kriminalitet, noen skulle tilby nødvendig hjelp, noen skulle drive opplæring og andre igjen skulle først og fremst yte omsorg og kjærlighet. Alle disse ulike agendaene så imidlertid ut til i noen grad å kunne høre inn under bekymringen og bekymringsarbeidet, og potensielle konflikter mellom dem ble muligens nedtonet av en tilsynelatende felles *bekymring*. Samtidig knyttes ulike aspekter ved det individuelle livet sammen, som omgang med loven, deltakelse i arbeid eller utdanning, psykisk helse og familieliv.

Det kan dermed se ut til at bekymringens vaghet og fleksibilitet ikke bare setter konstruksjonen i stand til å knytte sammen ulike erfaringer og perspektiver på et antatt problem, men også impliserer en ny, felles agenda mellom ulike aktører, som politi og pårørende eller politi og sosialarbeidere. Å identifisere årsakene til bekymringene og i siste instans *ferne* bekymringen er et felles prosjekt. Man antar at man har felles målsettinger, og at ulike metoder utfyller hverandre. En annen måte å se dette på er at bekymring på et vis overskrider motsetningen mellom omsorg og empati på den ene siden og kontroll og makt på den andre, i det konkrete bekymringsarbeidet mellom det politi gjerne kaller hjelpesporet og politisporet. Denne motsetningen vil vi komme tilbake i neste kapittel.

Problematisk vaghet

I vårt materiale finner vi imidlertid at bekymring ikke bare skaper mening og sammenhenger. Konstruksjonen ser iblant ut til å bidra til usikkerhet og konflikt, ofte knyttet til den samme vagheten og fleksibiliteten som

22 Interessant nok uttrykker hun dette via en blikkmetafor som minner om Neumanns «det bekymrede blikket» (C. Neumann, 2009) og Finstads «politiblikk» (Finstad, 2013).

i andre sammenhenger binder sammen. En forebygger i en kommune var for eksempel opptatt av faren for at bekymringen favnet for vidt, og differensierte for lite. Dette kunne føre til at bekymringsarbeiderne mistolket tegn (for eksempel «langt skjegg»), blandet sammen ting som ikke hørte sammen og grep inn i saker på galt grunnlag, eller med feil virkemidler.

I starten så var man kanskje opptatt av bekymring i et ganske vidt perspektiv. Etter hvert når man har jobbet med voldelig ekstremisme, så må en holde fokus på hva [som] er voldelig og straffbart i Norge, sånn at man sorterer mye tydeligere bekymring i forhold til holdninger, ytringer. [...] Så det tok litt tid å få skille det, at man blir tydeligere på det i møte med bekymringer fra forskjellige tjenester eller aktører i samfunnet. Det å sortere raskt hva type bekymring er det. Er det bekymring for psykisk helse? Er det bekymring i forhold til rus, i forhold til omsorgssvikt? At det er mennesker som er krenket og hater noen, eller er dette mot ekstremisme? Så bekymring for ekstremisme, da må det være mye tydeligere tegn.

Denne kommunale bekymringsarbeideren hadde vært med «fra starten», det vil si fra da regjeringens handlingsplan i 2014 påla kommunene aktiv innsats mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. I mangel av konkretisering av dette oppdraget, hadde han langt på vei vært med på å definere og uforme arbeidet med bekymringer selv. Hans opplevelse var altså at man i tidlige faser favnet for bredt og differensierte for lite. Bekymring ble alt og ingenting. Den samme innvendingen hørte vi også fra andre forebyggere, både i politiet og utenfor.

Denne vagheten og fleksibiliteten i konstruksjonen bekymring kan også tenkes å henge sammen med at det er og forblir noe uklart hva dette som skal forebygges er, det vil si hva som egentlig menes med voldelig ekstremisme og radikaliserings. En annen kommunalt ansatt bekymringsarbeider satte veldig klare ord på denne utydeligheten da vi spurte hva bekymring egentlig var i hennes arbeid:

Ja, hva er det? Det er på en måte den problemstillingen vi har strevd mest med, egentlig. Og jeg tenker at det har vært snakket altfor lite om og at det er en problemstilling som mange vegrer seg for å gå inn i, fordi at den er komplisert. [...] Så jeg tror at vi hadde hatt godt av å snakke mer om det. Og så blir jo spørsmålet da hva slags definisjon bruker man på radikaliserings og ekstremisme og voldelig ekstremisme.

Denne informanten forklarte at hun for det første opplevde at det uklare og uavklarte innholdet i bekymring dekket over motsetninger mellom ulike aktører og instanser, og at dette ikke bare var en fordel. Dette kunne være ulikheter i virkemidler og hva man fokuserte på å oppnå (for eksempel å sørge for avskrekking gjennom å straffeforfølge hjemvendte fremmedkrigere versus å hjelpe disse individene med å gjenopprette et «normalt» liv). Informanten, som selv var sosialarbeider, mente dessuten at det var en fare for at politiets perspektiver og målsettinger fikk dominere når skillet mellom politiarbeid og sosialarbeid ble for uklart.

Men som sitatet også viser, opplevde denne informanten at den vage og uproblematiserte bruken av *bekymring* bidro til å dekke over at man heller ikke var enige om problemforståelsen. Hun trodde at en mer åpen diskusjon om hva bekymring egentlig er og betyr ville avdekket ulike forståelser av *det man er bekymret for*, nemlig radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det uavklarte ved bekymring reflekterte at det er nokså åpent og/eller flytende hva man egentlig legger i radikaliserings og voldelig ekstremisme, og hvordan man så for seg at disse fenomenene oppstår (jf. diskusjonen i forrige kapittel). Med så mange uavklarte begreper ble problemstillingen så komplisert at mange vegret seg for å gripe den an, ifølge informanten. Hun trodde imidlertid mer åpen diskusjon om disse tingene ville bidratt til å styrke forebyggingsarbeidet, selv om det ville medført mer åpen uenighet.

Konklusjon

I dette kapitlet har vi utforsket konstruksjonen *bekymring* i dette feltet. Vi har tidligere sett at bekymring som begrep ikke er definert i regjeringens policy-dokumenter. Vi har sett at heller ikke de som jobber i praktisk forebyggingsarbeid opererte med noen klar og avgrenset forståelse av bekymring, det var snarere en svært fleksibel og rommelig konstruksjon. Vi har argumentert for at denne fleksibiliteten bidro til å gjøre begrepet virksomt og brukbart. Bekymring bidro til å knytte til dels svært forskjellige typer fenomener, problemer, personer og grupper sammen til ett arbeidsfelt, det vi kaller bekymringsarbeidet. For eksempel havner barneskolegutten som bestiller kjemikalier på nett i samme kategori som de

unge kvinnene som plutselig begynner å gå hyppig i moskeen og bruke nikab på den samme politimannens bord. Videre ble disse sakene knyttet sammen med for eksempel den trygdede mannen som tilbringer dagene sine med aggressiv atferd på internett og tenåringsen som uttrykker støtte til IS i samfunnsfagstimen, til kriminalitet og det høyere sikkerhetsnivået, der man frykter terror og politisk vold. En svært viktig del av bekymringsarbeidet var selvsagt nettopp å *avkrefte* at bekymringen hørte hjemme på dette nivået, og dette skjedde i de aller fleste sakene vi fikk kunnskap om. Effektene – for eksempel en holdning om at fullt lovlige handlinger kan og bør undersøkes av politiet – består allikevel.

Vi har også argumentert for at bekymring konnoterer det intime og følelsesmessige, og slik sett toner opp omsorgselementet og ned kontroll-elementet. Vi mener ikke å si at individene som ivaretar dette arbeidet ikke kan være følelsesmessig investerte og føle empati med bekymringspersonene. Denne boka viser opptil flere eksempler på at det ofte er tilfellet. Samtidig ser vi at det også kan bidra til å underspille at statens og individets interesser kan være til dels svært motstridende. En intervensjon fra myndighetenes side overfor noen man mener står i fare for å bli voldelig ekstremist er som vi vet slett ikke utelukkende begrunnet i omtanke og omsorg for personen det er snakk om. Dette skiller seg fra andre sammenhenger der bekymring brukes som begrunnelse for statlig intervensjon, da særlig barnevern. I vår sammenheng finnes en målsetting for inngripen som går utenpå individet: Det handler om *fellesskapets sikkerhet*. Dette er selvsagt en legitim verdi å strebe etter. Spørsmålet vi vil reise er om dette kunne vært bedre uttrykt i et annet språk enn det som konnoterer omsorg for enkeltindividet.

Bekymring kan sies å bidra til å bygge en bro mellom sikkerhetspolitikk og sosialpolitikk, og til å knytte de ulike sektorene i det offentlige forebyggingsapparatet – som justis, helse og utdanning – sammen i et felles prosjekt rettet mot et individ eller en gruppe. På samme måte knyttes ulike aspekter ved det individuelle livet sammen, som deltakelse i arbeid eller utdanning, sosialt nettverk og psykisk helse. Til sist kan tiltak og framgangsmåter fra ulike sfærer, sorterende under henholdsvis omsorg og kontroll, knyttes sammen på en meningsfylt måte. Et godt eksempel her er den såkalte «bekymringsamtalen», som holdes med individer som

antas å være i risiko, og som på en og samme tid tar mål av seg å innhente informasjon, advare og undersøke hjelpebehov og eventuelt tilby hjelp. Dette vil vi gå nærmere inn på i kapittel 7.

Vi har også argumentert for at fleksibiliteten i konstruksjonen bekymring bidrar til usikkerhet om hvor forebyggingsarbeidet skal rette seg og hvor grensene for dette arbeidet går. Den samme usikkerheten kan også tenkes å reflektere en uavklart og/eller divergerende forståelse av selve problemet som skal forebygges, nemlig radikalisering og voldelig ekstremisme. Samtidig bidrar bekymringens fleksibilitet til å skape nye sammenhenger og knytte sammen fenomener og opplevelser som også kan stå i motsetning til hverandre. «Bekymring» tar sånn sett opp i seg noen problematiske grenseoppganger og motsetninger som preger feltet som helhet: risikoen for overforbruk av ressurser, hensynet til individets rett-sikkerhet versus voldsmaktens fullmakter, og den potensielle konflikten mellom utstrakte sikkerhetstiltak og hensynet til demokratiske verdier som åpenhet, toleranse, ytringsfrihet og religionsfrihet. Disse spennin-gene preger som vi skal se også det praktiske bekymringsarbeidet, som er dit vi retter søkelyset i neste kapittel.

KAPITTEL 5

Bekymringsarbeidet i lokalt politi

Arbeidet vi gjør nå er et nybrottsarbeid, vi prøver og feiler og skaper metoder underveis.

Ledende bekymringsarbeider i politiet

Som beskrevet i kapittel 3 er innføringen av såkalte radikaliseringskontakter i politiet ett av tiltakene i regjeringens handlingsplan. Disse politifolkene og deres arbeid har også vært det empiriske sentrum for vår undersøkelse av bekymringsarbeidet. I dette kapitlet vil vi gå nærmere inn på hvordan politiet utformet og organiserte arbeidet i distriktene vi studerte. Vi vil også ta for oss strukturer og rammer for det tverretatlige samarbeidet. Deretter vil vi diskutere hvordan bekymringsarbeidets «ny-het» stiller det i en spesiell posisjon i forhold til annet politiarbeid. Vi er særlig opptatt av to spenningsforhold her. For det første: spenningen mellom arbeidsformer og strategier med trekk av det vi kaller henholdsvis nedenfra og ovenfra. For det andre: spenningen mellom kontrollaspekter og omsorgsaspekter, gjerne referert til som henholdsvis «politisporet» og «hjelpesporet».

Forebyggingsarbeid i politiet

Det vil kaller bekymringsarbeid er i politiet også en bestemt form av det som kalles forebyggende politiarbeid. Bjørge (2015) bruker forebygging i betydningen «å redusere forekomsten av kriminelle handlinger og redusere den skaden som kriminaliteten forårsaker», en definisjon som også passer godt i vår sammenheng. Samtidig er det en rekke måter å forstå politiets forebyggende arbeid på, noe som medfører at skillet mellom politiets hjelpende, håndhevende og forebyggende virksomhet ikke alltid er like klart (Gundhus, 2014).

Forebygging, ved siden av reaksjon på lovbrudd, er siden den spede starten på 1950-tallet (Balchen, 1998) blitt en uttalt oppgave for norsk politi. I politiloven (1995) ble forebyggende innsats nevnt som det første viktige formålet i § 1. Ifølge Lie (2011, s. 23) er det «å arbeide både i forkant og i etterkant av et lovbrudd blitt to likeverdige strategier for å forhindre fremtidig kriminalitet». Om denne påståtte likeverdigheten eksisterer i praksis, kan diskuteres (Gundhus, 2014). Det er likevel ingen tvil om at politiets prioritering og praksis har fokus på forebygging. Ikke minst har forebygging blitt utvidet fra å handle om barn og unge, til å omfatte «alt og alle».²³ Denne endringen er en viktig forutsetning for politiets rolle i myndighetenes forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Rent institusjonelt gjelder dette for eksempel utviklingen av tverrretatlige og tverrsektorielle strukturer for samarbeid, slik vi beskrev i kapittel 3. Disse strukturene eksisterte som nevnt forut for handlingsplanen, og ble pekt ut i den samme planen som den ideelle rammen for det nye arbeidet.

Men framveksten av forebyggende politiarbeid har også brakt med seg nye måter å tenke på, som vi skal se også har viktige implikasjoner for bekymringsarbeidet. Begrepet «forebyggende arbeid» er hentet fra medisinen, og oppsto i kjølvannet av ny kunnskap om mikroorganismer og smitte: man endret fokus fra å bekjempe sykdom, til å bekjempe sykdommens årsaker (Balchen, 1998). Tilsvarende skal altså kriminalitetsforebyggende arbeid forhindre kriminalitet, blant annet ved å rette seg mot kriminalitetens årsaker (Gundhus, 2014). Fra medisinen har man også lånt inndelingen i primær-, sekundær- og tertiærforebygging. Primærforebygging (også kalt universell forebygging) betegner forebygging rettet mot en generell befolkning. Sekundærforebygging (selektiv forebygging) retter seg mot grupper som er ansett for mer utsatt for risiko enn primærbefolkningen. Tertiærforebygging (indikativ forebygging) er forebygging som retter seg mot personer, grupper og miljøer som allerede er utsatt. Videre grupperer man ofte kriminalitetsforebyggende strategier i sosiale og personrettede strategier, situasjonelle strategier og strafferettslige strategier (Bjørge, 2015). Strategier i den første kategorien retter seg typisk mot de antatte årsakene til at noen grupper og individer blir

23 Jevnfør for eksempel *Politiets virksomhetsstrategi 2023–2025* (Politiet, 2023).

voldelige ekstremister, for å holde oss til vårt eksempel. Situasjonelle strategier handler om å forebygge at noe skjer via påvirkning av betingelsene i konkrete situasjoner framfor å behandle årsakene, for eksempel ved å inndra passet til et individ man mistenker har planer om å slutte seg til en terrororganisasjon i utlandet. Strafferettslige strategier skal forsøksvis forhindre kriminalitet via rettssystemet. Innen vårt felt kan rettsforfølging og fengsling av hjemvendte fremmedkrigere tjene som eksempel på en strategi i denne kategorien. Vi finner altså tiltak i alle disse tre kategoriene i regjeringens handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme. I arbeidet vi har undersøkt, skal vi se at det dominerende elementet er strategier av den førstnevnte typen, de som forsøker å ta tak i årsakene, på individ- eller gruppenivå, til at ekstremisme oppstår og fortsetter.

Sosiale og personrettede forebyggingsstrategier i politiarbeid vil som regel forutsette en arbeidsmåte som skaper tillit og gode relasjoner mellom politiet og folk som berøres av arbeidet (Lie, 2011). Innsatsen rettes ofte mot å unngå at personer fortsetter å være, eller blir, kriminelle (Gundhus, 2014). Dette kan for eksempel innebære å bli godt kjent med lokale ungdomsmiljøer og pleie positiv kontakt med ungdommer man opplever som i risiko, for eventuelt å fange opp negativ utvikling og sette inn tiltak om nødvendig. Politiets kontrollfunksjon får «konkurransen» av et mål om å identifisere sårbarhet og behov for hjelp, en slags omsorgsfunksjon. Som vi skal se preget denne dobbeltheten bekymringsarbeidet på mange måter.

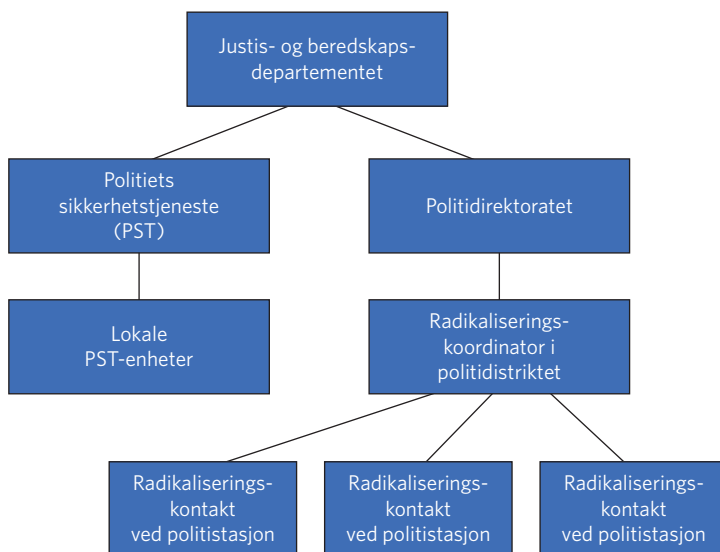
Bekymringsarbeidet føyer seg altså inn i det forebyggende arbeidet som norsk politi har utviklet over flere tiår. Samtidig skal vi seinere i kapitlet se at de også skiller seg fra annet forebyggende politiarbeid, på måter som skaper utfordringer og dilemmaer.

Bekymringsarbeidets innhold og organisering

Som nevnt i kapittel 3, utpeker handlingsplanen politietaten til hovedansvarlig i bekjempelsen av radikalisering og voldelig ekstremisme. Politiets sikkerhetstjeneste skal gjøre løpende trusselvurderinger og håndtere enkeltsaker der risikoen er vurdert som særlig høy, mens det ordinære

politiet har hovedansvar for lokalt forebyggingsarbeid og håndtering av enkeltsaker med mindre risiko. Med disse oppdragene har det også fulgt betydelige midler fra handlingsplanen.

Slik vi også har beskrevet tidligere, har utpeking av betjenter med særlig ansvar for dette arbeidet vært ett av de sentrale tiltakene i handlingsplanen knyttet til politiet. I distriktene vi studerte var det organisert på denne måten: man hadde en ansvarlig betjent på distriktsnivå, gjerne referert til som «radikaliseringskoordinator». Videre hadde hver politistasjon eller hvert lensmannskontor i regelen en person med spesielt ansvar, gjerne kalt «radikaliseringskontakter» (noen ganger «ekstremismekontakter»). Hvor mye av radikaliseringskontaktens stilling som var øremerket dette arbeidet varierte, fra de som jobbet fulltid med radikalisering og ekstremisme til de som ikke hadde hatt noen saker i det hele tatt og som (foreløpig) var radikaliseringskontakter mest i navnet. Kontaktene fulgte altså opp saker i sin krets, i samarbeid med koordinatoren ved behov. Alle de fire distriktene vi fokuserte på hadde møter, ledet av koordinatoren, der alle radikaliseringskontaktene i distriktet møtte, for å utveksle relevant informasjon og for å diskutere pågående bekymringsaker. Slike møter varierte i hyppighet mellom distriktene,

Figur 5.1. Aktører i politiets forebyggingsarbeid mot radikalisering og voldelig ekstremisme

fra ukentlige til «noen ganger i året». Radikaliseringskoordinatoren ledet arbeidet knyttet til forebygging av radikalisering og ekstremisme i distriktet, men var ikke formelt sett kontaktens leder, ettersom disse var plassert i linja på sine respektive enheter.

Radikaliseringskontaktene og -koordinatorene var ansvarlige for politiets forebyggende arbeid i bred forstand. Helt sentralt sto det som må kunne betegnes som tertiærforebygging, nemlig å håndtere og følge opp såkalte bekymringssaker, saker som politiet hadde opprettet selv eller som var meldt inn fra eksterne aktører.²⁴ Dette arbeidet vil vi se nærmere på i neste kapittel. I denne sammenhengen nøyer vi oss med en rask oversikt over hva håndtering av en bekymringssak kunne innebære, for eksempel innhenting av informasjon som kunne belyse saken og bidra til en vurdering av bekymringsnivå og i noen tilfeller såkalte bekymrings- eller avklaringssamtaler med personer omfattet av bekymring. Noen ganger fant radikaliseringskontaktene dessuten bekymringssaker selv, i den forstand at de plukket opp tegn og varsler og igangsatte undersøkelser og/eller tiltak basert på egne observasjoner. Andre saker kom via bekymringsmeldinger fra andre politifolk, offentlige hjelpeinstanser som Nav eller barnevern, asylmottak, skoler, pårørende eller andre privatpersoner.

Håndteringen av disse sakene besto i å gjøre en vurdering av bekymringen, det vil si av hvilken risiko man sto overfor med tanke på ekstremistisk vold eller en utvikling mot slik vold. I alle politidistriktene vi besøkte i forbindelse med denne studien hadde lokalt politi jevnlige møter med sikkerhetstjenesten der informasjon om enkeltsaker ble utvekslet, og de to instansene sendte også enkeltsaker mellom seg etter som bekymringen ble justert enten «opp» eller «ned». Det skulle også gjøres en vurdering av behovet for å sette inn tiltak. Mulige tiltak kunne for eksempel være videre monitorering med etterretning, bekymrings- eller avklaringssamtale, anmeldelse og oppretting av straffesak, inndragelse av våpen, bekymringsmelding til psykisk helsevern, inndragelse av pass

24 Ifølge politiets årsrapport for 2017 (Politidirektoratet, 2017) rapporterte flere distrikter om en nedgang i slike saker fra året før. Politidirektoratet har imidlertid på spørsmål fra oss opplyst om at ikke føres noen sentral oversikt over antall saker. De enkelte politidistriktene fører egne oversikter. Disse har vi ikke hatt tilgang til, og kan dermed ikke si noe konkret om verken saksomfanget eller hvordan dette har utviklet seg de siste årene.

eller påkobling av andre tjenester, for eksempel med opprettelse av såkalt individuell plan.²⁵

Å innhente og dele informasjon om bekymringer – med andre politifolk, med Politiets sikkerhetstjeneste og i noen tilfeller med andre forebyggingsinstanser – ble sett på som en svært viktig oppgave for radikaliseringskontaktene. Samtidig opplevde man i flere distrikter at det manglet gode metoder og systemer for denne etterretningsvirksomheten. Å utvikle slike var dermed en prioritert oppgave for mange, særlig blant de i ledende stillinger. I alle distrikter ble bekymringsaker registrert – og oppdatert etter hvert som de utviklet seg – i egne prosjekter i politiets kriminaletterretningsregister Indicia.²⁶

Kontakt og samarbeid rundt tiltak med andre instanser, som sikkerhetstjenesten, Nav, barnevernet eller SLT-koordinator var en annen sentral side av radikaliseringskontaktens oppfølging av konkrete saker. Mange saker ble «sendt videre»: ved høy bekymring til sikkerhetstjenesten, og ved lav bekymring, eller der bekymringen dreide seg om annen problematikk enn radikalisering, til kommunens hjelpeapparat eller helsevesen. I andre saker forble lokalt politi involvert i saken, men samarbeidet tett med øvrige instanser.

Selv om tertiærforebygging, rettet mot personer man antok allerede var i noen grad av risiko, syntes å utgjøre den største delen, rettet forebyggingen i lokalt politi seg også mot ulike nivåer i samfunnet. Politiets

25 Individuell plan er en plan som viser mål, ressurser og behov for personer som mottar offentlige tjenester i Norge. De involverte tjenestene skal utarbeide planen i samarbeid med bruker, for å sikre at det er lik forståelse for mål og behov, samt at det til enhver tid er noen som er ansvarlige for å tilby de tjenestene som planen forutsetter (Helsedirektoratet, 2022). *Enhetlig arbeidsmetode* fra POD anbefaler individuell plan (IP) som tiltak i enkelte bekymringsaker. Viktige samarbeidspartnere for politiet, som barnevernet, Nav, helsearbeidere og skoler er i lov eller forskrift pålagt å bidra i forbindelse med slike planer. Det anbefales også å inkludere foresatte i arbeidet der det er mulig og naturlig (også for unge voksne).

26 Her har politiet anledning til å registrere opplysninger om personer uten at det er opprettet noen straffesak. Tilgangen til de registrerte opplysningene var imidlertid begrenset og ikke allment tilgjengelig for andre politifolk. Bekymringsarbeiderne tok også sikte på å fjerne utdatert, irrelevant eller feil informasjon som var registrert og å slette saker der bekymringen var «sjekket ut». Dette ble gjerne referert til som «å vaske (Indicia)-prosjektet». Ut over å registrere at praksis – det vil si terskelen for å registrere og beholde informasjon i Indicia – varierte noe mellom distriktene, hadde vi ikke anledning til å gå veldig spesifikt inn i spørsmålet om håndtering av opplysninger i Indicia. Å bli registrert i politiregistret er selvfølgelig en svært alvorlig sak, og håndteringen av dette er dermed et viktig rettssikkerhets spørsmål som bør forskes mer på.

primærforebygging, altså forebygging rettet mot den generelle befolkningen, kunne typisk være foredrag om voldelig ekstremisme på en skole, mens sekundærforebygging kunne være samarbeid med moskeer og spesiell kontakt med skoler med kjente ekstremistmiljøer.

Politiets bekymringsarbeid omfattet altså både håndtering av konkrete bekymrings saker og annet forebyggingsarbeid. Vi vil diskutere ulike aspekter ved håndteringen av bekymrings saker i mer detalj i kapittel 5, 6 og 7. I resten av dette kapittelet vil vi først ta for oss strukturer og rammer for det tverretatlige samarbeidet. Deretter vil vi diskutere hvordan bekymringsarbeidets «ny-het» stiller det i en spesiell posisjon i forhold til annet politiarbeid.

Tverretatlig samarbeid - rammer og strukturer

Som tidligere nevnt har lokalt politi ifølge handlingsplanen en «nøkkelrolle» i det helhetlige forebyggende arbeidet. Vi observerte at bekymringsarbeiderne i politiet brukte mye kapasitet på å prøve seg fram for å definere sitt eget arbeid, opparbeide seg kompetanse og få på plass rutiner for å innfri denne nøkkelrollen. En annen viktig observasjon var at det var stor variasjon mellom kommunene med tanke på kunnskap om temaet og hvor høyt det var prioritert. Noen steder var samarbeidet godt og tett, og politiet opplevde å få god respons på sine initiativer overfor kommune og Nav. Andre steder hadde bekymringsarbeidet lav prioritet, noe som kunne skape frustrasjon og oppgitthet hos politifolk som forsøkte å spille ut sin nøkkelrolle.

Noen fastlagte rammer levert fra ledelse og myndigheter lå imidlertid til grunn. Foruten regjeringens handlingsplan, fantes det lokale planer og veiledere, gjerne utviklet i samarbeid med kommunene. Disse ga retning for politiets arbeid og samarbeid med andre instanser. I tillegg hadde Politidirektoratet som tidligere nevnt utviklet noe de kalte *Enhetlig arbeidsmetode*, en slags manual som skisserer opp aktuelle metoder og grep og kommer med anbefalinger til hvordan ulike oppgaver kunne løses. I praksis var nok arbeidsmetoden trolig mindre enhetlig enn det var lagt opp til fra myndighetenes side, vi observerte store variasjoner fra distrikt til distrikt i hvordan oppgavene ble løst.

I noen grad så det imidlertid ut til at politiet etterkom anbefalingen om å legge bekymringsarbeidet inn i etablerte strukturer som politiråd og SLT, for å sikre informasjonsflyt og samordnet innsats, både i enkeltsaker og på et mer overordnet strategisk nivå. Politiråd ble sjelden nevnt av radikaliseringskontaktene når de snakket om eget arbeid, men ble ansett for å ha potensial for «å løfte problemstillinger», forankre beslutninger og gi anerkjennelse og prioritet til bekymringsarbeidet.

For å selge inn og for å få kommunene til å skjønne ansvaret, så er [politiråd] viktig. Nå har vi jo vært så heldige at det har vært gjort et veldig godt arbeid her i Område X i forkant. Så nå jobber vi også inn i forhold til Område Y, å få det temaet mer på dagsorden der. [...] Det at politistasjonssjef og ordfører og rådmann er der er jo for å ansvarliggjøre og forankre det sånn at det blir forankra i den øverste ledelsen. (Radikaliseringskoordinator)

I motsetning til politiråd, så SLT ut til å være en viktig samarbeidsform også i det daglige for de aller fleste av radikaliseringskontaktene. Mange var i tett kontakt med sin lokale SLT-koordinator og brukte SLT-koordinatorens nettverk aktivt for å iverksette tiltak. Der politiråd ble referert til som en strategi for å forankre arbeidet i kommunetoppen, så SLT ut til å være mer av et verktøy for arbeidet i den enkelte bekymringssak.

I tillegg til de eksisterende strukturene var det i noen kommuner opprettet spesielle arbeidsgrupper som spesifikt arbeidet med radikalisering og voldelig ekstremisme. Politiets radikaliseringskontakter var som regel representert her.

Da jeg var tilsatt i stillingen, så var det da satt ned en liten arbeidsgruppe for å få på plass en lokal handlingsplan så fort som mulig. [...] Og da var det jo også flere fra helse, skole, barnevern, ja flere etater også, som var inne i arbeidet med å ferdigstille handlingsplanen. PST og ... Men så da vi hadde implementert handlingsplanen, så sa vi at noen må følge opp denne, at tiltakene blir fulgt, evaluere, hele tida oppdatere ... Og det blir vårt mandat da, i kjernegruppa, og da er det [to fra politiet, SLT-koordinator og en ressursperson fra kommunene] som sitter og skal sørge for at tiltakene blir fulgt opp, og at samarbeidet fortsetter. (Radikaliseringskoordinator)

En del av nybrottsarbeidet knyttet til bekymring handlet altså om å bygge nye nettverk og drive politiarbeid på nye områder og på nye måter. Ved siden av å bidra til tverretattlig samordning av innsatsen og

informasjonsflyt, både med tanke på enkeltsaker og på et mer strategisk plan, samarbeidet enkelte av koordinatorene med andre instanser med sikte på å øke deres bevissthet og kompetanse på området radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Dette kunne for eksempel omfatte skolene. *Enhetlig arbeidsmetode* anbefaler egne skoleprogrammer. I noen distrikter hadde politiet slike. Dette innebar at politifolk reiste ut og holdt foredrag om radikaliserings, ekstremisme og bekymring for både skoleledelse, lærere og elever. En koordinator oppga også at vedkommende orienterte skoleansatte om varslingsrutiner og muligheter og begrensninger knyttet til taushetsplikt. En av hensiktene med dette var å sette skolene bedre i stand til å håndtere egne bekymringssaker, det vil si gjøre presise vurderinger av bekymringen og gå i dialog med eleven det var bekymring rundt, slik hun beskriver her:

De bekymringene jeg fikk i begynnelsen av 2015 var veldig vage. Det var veldig sånn «Ja, det er en gutt i klassen som har sagt at han støtter IS» eller «Det er en jente som har begynt å bruke hijab som har blitt veldig innesluttet». [...] Det var veldig lite å gå på. [...] Og det kan være alt og ingenting egentlig. [...] Så vi så jo det behovet, eller jeg så jo det behovet veldig kjapt. At her må vi få ut informasjon [ler lett]. Når det liksom begynte å nærme seg en førti-femti foredrag ut sånn på senhøsten og før jul, så hadde antall bekymringer gått veldig ned. Og de bekymringene jeg fikk i slutten av 2015 var mye mer alvorlig og mye mer konkret da. Der hadde de virkelig gjort en jobb da. Så det var tydelig at det hjalp å være ute og informere da. [...] For de hadde blitt tryggere i seg selv. De hadde turt å gå i dialog med den de var bekymret for ... Og vært nysgjerrig og spurt «Hva skjer med deg? Hva skjer i ditt liv? Hvordan har du det? Jeg ser sånn og sånn». Fått dem i dialog, da. Og da klarte jo folk å sile ut «Er dette barnevernssak?».

Skolen var viktig i særlig ett distrikt. I de andre arbeidet politiet mindre direkte mot skolene på denne aktive måten, men overlot dette mer til bekymringsarbeidere i kommunene. *Enhetlig arbeidsmetode* anbefalte også at politiet skal arbeide for, og delta i, dialog med trossamfunn, som del av arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, for eksempel via såkalt dialogforum. I det største distriktet lå dette ansvaret hos andre politiforebyggere, og radikaliseringskontaktene var kun i kontakt med trossamfunn i forbindelse med konkrete bekymringssaker. I minst ett distrikt deltok radikaliseringskoordinatoren i dialogforum selv.

Dialogforumet har fungert veldig bra egentlig, i forhold til å bli kjent, og vi ser nå at alle tør å snakke og si noe, og ... [...] Det er forskjellig tema fra gang til gang, og det er liksom forumet med å bestemme fra gang til gang, hva som skal være tema. Vi har jo selvfølgelig hatt temaer som radikalisering, vi har hatt høyreekstremisme, vi har hatt salafisme. [...] Så har vi også hatt ungdomskultur, litt sånn sosial kontroll. Vi har hatt barnevernet som tema [på en temakveld]. Vi skal også ha ny temakveld, hvor det handler om identitet, om det å være en del av en kultur, å vokse opp med foreldre som er fra en kultur ... Å ha et hjemland, på en måte og det å vokse opp i det norske samfunnet, og hvordan de to verdenene kan forenes.

I de mindre distriktene var politiet involvert med trossamfunnene i varierende utstrekning. I ett distrikt var politiet svært lite involvert i dialogarbeidet, som i hovedsak ble overlatt til kommunale aktører. Selv om politiets involvering var varierende, kan deres arbeid med trossamfunn og religiøs dialog sies å være et eksempel på hvordan bekymring for radikalisering og voldelig ekstremisme motiverer og gi mening til nye forbindelser og former for samarbeid. Å sørge for at religiøse organisasjoner og fellesskap snakker sammen og forstår hverandre bedre, er jo ikke en selvsagt politioppgave i andre sammenhenger.

I det hele tatt var det ikke alltid opplagt for våre informanter hvorfor politiet skulle ha nøkkelrollen i det tverretatlige samarbeidet. Det ble ofte påpekt at andre instanser hadde bedre forutsetninger, fordi de i motsetning til politiet hadde bred kontakt med publikum, også lenge før de var «blitt radikalisert» og kom i kontakt med politiet. Et sentralt eksempel her var skolen, slik vi diskuterer ovenfor. Et annet argument for at politiets nøkkelrolle var «kunstig» var at andre instanser «satt på tiltakene», det vil si kontrollerte de typiske ressursene som gjerne ble satt inn i individuelle forebyggingssaker. Politiet på sin side hadde strengt tatt bare ett tiltak overfor personer det var bekymring for, men som ikke hadde begått noe kriminelt, nemlig bekymringssamtalen. Disse innvendingene tatt i betraktning ville det kanskje vært vel så hensiktsmessig om kommunene fikk nøkkelrollen. Samtidig var det også slik at mange av kommunene manglet den ekspertisen lokalt politi etter hvert hadde opparbeidet seg på feltet radikalisering og ekstremisme. I tillegg kan det diskuteres om det virkelig var slik at politiet helt «manglet» tiltak. Som vi skal se særlig i kapittel 7, opplevde mange bekymringsarbeidere i politiet at de kunne

påvirke hvem som mottok tiltak og i hvilket tidsperspektiv, selv om de ikke selv sto for gjennomføringen av disse tiltakene. Et siste poeng som iblant ble trukket fram som argument for at politiet var best egnet til å ha «nøkkelrollen», var politiets autoritet. Denne talte for at deres involvering var mer effektiv overfor bekymringspersoner, selv i saker der man først og fremst så et behov for å sette inn tiltak som andre etater kontrollerer, som hjelp til jobb eller utdanning, bolig eller psykisk helsehjelp.

Juridiske muligheter og begrensninger

I vår undersøkelse fant vi at uklar og motstridende jus skapte betydelige utfordringer i det tverretatlige bekymringsarbeidet. Dilemmaene knyttet seg oftest til informasjonsdeling og taushetsplikt, både hos politiet og andre etater. Måten bekymringssaker ble håndtert på, der det tverretatlige samarbeidet sto sentralt, skapte et stort behov for deling av informasjon – både mellom politifolk, men også mellom politi og andre instanser. I utgangspunktet har imidlertid verken politiet eller andre tjenester anledning til å dele sensitiv informasjon om enkeltpersoner med hverandre.²⁷ Det kunne gjøre det vanskelig for politiet å få informasjon de opplevde at de trengte fra andre etater for å gjøre gode vurderinger. Taushetsplikten kunne også hindre politiet i å dele det de visste med andre etater, for eksempel for å få på plass hjelpetiltak. Noen slike utfordringer kunne løses via anonyme drøftinger, der bekymringstegn ble diskutert mellom etatene uten at navn ble nevnt.

Utveksling av taushetsbelagt informasjon kan imidlertid gjøres lovlig ved at den berørte personen, eventuelt foresatte dersom personen er mindreårig, gir sitt samtykke til det. Å hente inn slikt samtykke var løsningen i saker der kontakt var etablert, personen samarbeidet og var motivert for tverretatlig oppfølging. I andre saker ble det vurdert som uhensiktsmessig å etterspørre dette. Det gjaldt selvsagt særlig i en fase der

27 For politiets behandling av opplysninger til politimessige formål, jf. politiregisterloven (2010) § 2 nr. 13, gjelder taushetsplikten i kapittel 5 og 6 i politiregisterloven. For politiets øvrige virksomhet gjelder forvaltningsloven (1967) § 13 til 13 bokstav f med de tillegg og begrensninger som følger av paragrafen her.

bekymringsnivået var uklart og taushetsplikten var til hinder for innhenting av informasjon for å avklare bekymring. Da ble gjerne hjemler for involvering av andre uten samtykke brukt. I politiregisterloven § 27, om avverging og forebygging av kriminalitet, heter det for eksempel at taushetsplikten ikke er «til hinder for at politiet utleverer opplysninger, dersom det er nødvendig for å avverge et lovbrudd» (Politiregisterloven, 2010). Under gitte omstendigheter kan politiet utlevere informasjon både til offentlige og private aktører. Et eksempel fra materialet vårt var at en skyteklubb ble informert om at politiet var bekymret for ett av deres medlemmer.

Videre sier loven at taushetsplikten heller ikke er «til hinder for at politiet utleverer opplysninger til andre offentlige organer og institusjoner som inngår i et kriminalitetsforebyggende samarbeid når det er nødvendig for å forebygge kriminalitet» (Politiregisterloven, 2010, § 9). Det behøver altså ikke være akutt fare for at en kriminell handling er i ferd med å skje for at det skal være mulig å utlevere informasjon til offentlige instanser. Loven presiserer dog at:

Utlevering må uansett være forholdsmessig i den konkrete situasjon, og det skal særlig legges vekt på om opplysningene formidles til en mottaker som er underlagt taushetsplikt, hvordan det kan forventes at mottaker benytter opplysningene og om opplysningene etter sin art eller kilde er beheftet med usikkerhet. Dersom det er mulig og hensiktsmessig å varsle den registrerte, bør dette gjøres før utlevering skjer. (Politiregisterloven, 2010, § 27)

Flere av bekymringsarbeiderne, både politifolk og andre, uttrykte en viss uro knyttet til deling av informasjon og håndtering av taushetsplikt. De opplevde at det var mye uklarhet og forvirring, både i politiet og i andre instanser, rundt hva som var lovlig og hva som ikke var det. Flere uttrykte også at man lett tydde til ad hoc-løsninger, framfor å gå inn i grundige undersøkelser og avklaringer av muligheter og begrensninger i de ulike sakene.

Lovreguleringen av bekymringsarbeidet har ikke vært et anliggende i våre undersøkelser. En samlet framstilling av reglene om avvergingsplikt og varslingsplikt, samt hvordan disse berører taushetsplikten i ulike instanser, kan man finne i Holmboe (2017). Denne boka bringer også forslag om lovendringer som kan harmonisere og gjøre reglene klarere. Vår

observasjon er at disse temaene i tillegg trenger en grundig empirisk utforsking som viser hvor «skoen trykker», både for å gjøre forebyggingsarbeidet mest mulig hensiktsmessig og effektivt og for å sikre rettssikkerheten til individer som av ulike grunner havner i politiets bekymringsøkelys.

Arbeidsmåter ovenfra og arbeidsmåter nedenfra

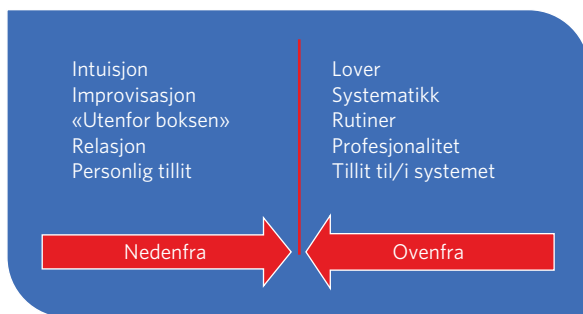
Ovenfor har vi beskrevet noe av innholdet i *Enhetlig arbeidsmetode* og noen viktige juridiske rammer for bekymringsarbeidet. Sammen med den nasjonale og de lokale handlingsplanene utgjorde de under vårt feltarbeid det vi kan kalle arbeidsmetoder for bekymringsarbeidet som kommer ovenfra.

I alle distriktene vi besøkte opplevde man at bekymringsarbeidet – til tross for at man tok i bruk disse ovenfra-metodene – i tillegg krevde at man på egen hånd utviklet både ny kompetanse og nye måter å arbeide på, som vi kan kalle nedenfra-arbeidsmåter. Det var vanlig å ha en opplevelse av å ha startet fra «scratch». Ikke bare var stillingene radikaliseringskontaktene besatte nye, det var også på mange vis arbeidet de skulle utføre. I begynnelsen av kapitlet siterte vi politi som omtalte arbeidet sitt som «nybrottsarbeid», der man «prøver og feiler». En annen sa om sitt distrikt at radikaliseringskontaktene hadde måttet bruke halvannet år på «å jobbe med seg selv», det vil si bygge opp kunnskap og kompetanse og utvikle en effektiv organisering av arbeidet, før de egentlig kom i gang med å håndtere saker. Flere klaget dessuten over manglende interesse og oppfølging ovenfra. Denne misnøyen kunne omfatte både ledelsen for politiet på nasjonalt nivå, og lokal ledelse.

En type effekt av at både stillingene og arbeidet er nytt, og den relative mangelen på fastlagte strukturer og rutiner, var altså at hver enkelt politi sto relativt fritt til å løse oppgaven på sin måte, og at de ulike distriktene utviklet noe ulike rutiner og kulturer. Mangelen på etablerte rutiner og prosedyrer så også ut til å gi mye rom til andre former for strategier og arbeidsmetoder enn de etablerte og de som kom via den hierarkiske linja som ellers styrer mye politiarbeid. Dette kom for eksempel til uttrykk i tett samarbeid og kontakt mellom radikaliseringskontakter fra ulike enheter (det kommer vi tilbake til i kapittel 6). Mange av bekymringsarbeiderne

snakket om behovet for «å tenke utenfor boksen», være kreativ og improvisere når man ble stilt overfor saker der man verken hadde konkret erfaring eller klare retningslinjer og rutiner å hvile på. Andre var mest opptatt av at rutiner og felles retningslinjer og prosedyrer måtte på plass og forankres i organisasjonen, enten det gjaldt samarbeid med andre instanser, innsamling og registrering av informasjon om bekymringspersoner eller gjennomføring av for eksempel bekymringsamtaler.

Vi observerte en viss spenning mellom de løse kategoriene vi kaller ovenfra-arbeidsmåter, der lover, systematikk, etablerte rutiner og «linja» fikk være førende, og nedenfra-arbeidsmåter, der man baserte seg mer på intuisjon, improvisasjon fra sak til sak, tiltak «utenfor boksen» og konkrete relasjoner (både mellom den enkelte bekymringsarbeider og bekymringspersonen og mellom bekymringsarbeidere i ulike etater). Denne spennin-gen, illustrert i figur 5.2, vil vi komme tilbake til underveis i boka.

Figur 5.2. Arbeidsmåter og -strategier nedenfra versus ovenfra

Godt gammeldags forebyggingsarbeid?

Samtidig som bekymringsarbeidet på mange måter ble opplevd som «nytt», understreket bekymringsarbeiderne ofte overfor oss at det hadde mye til felles med «helt vanlig forebyggingsarbeid». Det ble trukket fram at populasjonene var overlappende; personene det var knyttet bekymring til hadde ofte lignende bakgrunn og livssituasjoner som grupper forebyggende politi jobber med i andre sammenhenger.²⁸ Det var også vanlig

²⁸ Overlappingen forekom i noen tilfeller ved at bekymringspersonen(e) allerede var kjent for politiet fra mer generelt rus- og kriminalitetsforebyggende arbeid når bekymringssakene oppsto.

blant bekymringsarbeiderne i politiet å mene at årsakene til radikalisering og voldelig ekstremisme var mange av de samme som årsakene til annen kriminalitet og sosiale problemer: marginalisering, vanskelige oppvekstvilkår, traumatiske livserfaringer, mentale helseutfordringer og så videre (ofte uttrykt som «utenforskap»). Som vi skrev i kapittel 2, er dette en observasjon som også langt på vei finner støtte i forskningen.

I tråd med at bekymringsarbeidet skulle foregå mest mulig innenfor etablerte strukturer, slik vi beskriver ovenfor, var et annet likhetstrekk instansene som ble koblet på og tiltakene som ble satt inn. Som i annet forebyggingsarbeid var Nav og kommunen sentrale samarbeidspartnere, og tiltakene var ofte relatert til arbeid/utdanning og i noen tilfeller helse. «Når det gjelder forebygging, så er det tverretatlig som gjelder», ble det gjerne sagt. Å ha oversikt over hjelpetilbudet i kommunene og kontakt med aktører som kunne «få ting til å skje» var dermed regnet som viktige ressurser for en radikaliseringskontakt å besitte.

Flere av politifolkene vi snakket med opplevde det som viktig å understreke disse likhetene med vanlig forebyggingsarbeid, og som en av dem uttrykte det: «avlive myten om at dette er noe helt annerledes. Det gjør [forebyggere i politiet og andre instanser] så redde». Bekymringsarbeiderne var opptatt av at tross koblingen til politikk og religion, temaer forebyggere vanligvis ikke jobbet med, så var både årsaker og løsninger ofte de samme i saker der den primære bekymringen var noe annet enn radikalisering og voldelig ekstremisme. Tross disse likhetene skal vi imidlertid se at bekymringsarbeidet skilte seg fra annet forebyggingsarbeid på viktige måter.

Uvanlig forebyggingsarbeid

Vanlig forebyggende politiarbeid er i all hovedsak rettet mot ungdom under 18 år. Majoriteten av personene våre informanter jobbet med, var derimot voksne (juridisk sett). Dette utgjorde kanskje den mest merkbare forskjellen i deres daglige arbeid. Som vi skal se utover i boka skapte dette utfordringer, fordi tenkemåter og framgangsmåter som har blitt utviklet for å fungere i møte med ungdom, kan være mindre effektive når forebyggingsarbeidet rettes mot voksne.

En annen sentral forskjell mellom bekymringsarbeidet og annet forebyggingsarbeid i politiet, var at bekymringsarbeidet hadde innslag fra justis på andre måter og i et annet omfang; det vil si at forebyggingsarbeidet var kombinert med etterretning, etterforskning og straff. Mest iøynefallende her var kanskje den relativt store betydningen *etterretning* hadde i bekymringsarbeidet. Ifølge Politidirektoratet er etterretning

en formålsstyrt prosess, som bygger på systematisk innsamlet, analysert og vurdert informasjon om personer, grupper og fenomener. [...] Begrepet etterretning har ulike betydninger og benyttes om prosessen, produktet som kommer ut av prosessen, og organisasjonen som utover etterretning. Formålet med etterretning er å skape gode produkter for beslutningsstøtte på strategisk, operasjonelt og taktisk nivå. (Politidirektoratet, 2014, s. 18)

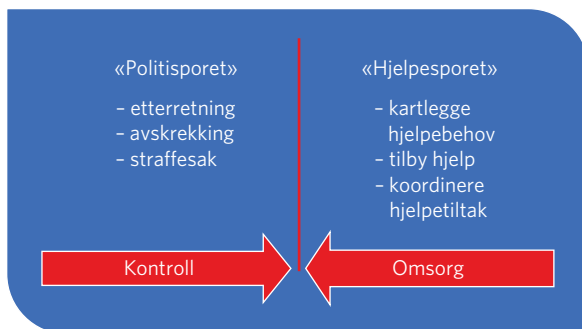
Slik systematisk innsamlet, analysert og vurdert informasjon var ansett som helt nødvendig når bekymringsarbeiderne skulle behandle sine bekymringssaker, og etterretning var dermed et delmotiv i det meste de foretok seg (dette diskuterer vi nærmere i kapittel 7, som tar for seg bekymringssamtalen). At etterretning fikk så mye plass fikk enkelte av radikaliseringskontaktene til å stille spørsmål ved om det strengt tatt var rimelig å kalle det de holdt på med forebygging, som vanligvis var forbundet med andre arbeidsmetoder. Dette spørsmålet dukket blant annet opp på et møte der vi var til stede. Svaret fra radikaliseringskoordinatoren som ledet møtet var følgende: «Det er en overlapping [mellom etterretning og forebygging]. Og det er jævla interessant og jævla viktig. Jeg tror det arbeidet vi gjør nå kommer til å endre hva forebyggingsarbeid er om ti år.»

Igjen ser vi oppfatningen av at bekymringsarbeidet var nybrottsarbeid, som skilte seg fra annet politiarbeid på bestemte måter. Denne radikaliseringskoordinatoren hevdet dessuten på samme møte at metoder og tenkemåter fra dette nybrottsarbeidet vil virke tilbake på generelt forebyggingsarbeid, og skape endringer der.²⁹

²⁹ Det bør dog nevnes at koordinatoren etter dette utsagnet la til «Hvis det blir lagt merke til, da», noe som utløste innforståtte smil og latter hos de andre. Denne kommentaren og reaksjonen den fikk reflekterte nok en nokså utbredt opplevelse hos bekymringsarbeiderne av at politietaten ikke viste tilstrekkelig anerkjennelse av hvor krevende og omfattende arbeidet deres var, og hvor mye innsats som ble lagt ned i å finne måter å løse det på.

I noen saker ble bekymringsarbeidet drevet parallelt med ordinære straffesaker. Det typiske eksempelet her var returnerte fremmedkrigere som ble tilbudt hjelpetiltak, for eksempel mentor under soning eller i forbindelse med løslatelse. I andre saker tok politiet ut straffesak for eksempel for trusler, vold eller våpenbesittelse, samtidig som man holdt bekymringsamtaler med den aktuelle personen, eller koblet på hjelpeapparatet for bistand til utdanning, arbeid eller bolig. At straffesaker og forebyggingstiltak foregår parallelt er ikke uvanlig i saker som dreier seg om ungdom. Det uvanlige her var kanskje, foruten at man jobbet med personer over 18, at straffesakene som gikk parallelt kunne være av svært alvorlig karakter. En radikaliseringskontakt fortalte for eksempel at han hadde forsøkt å komme i dialog med en mistenkt returnert fremmedkriger «for å hjelpe han»; det vil si «kanskje få han inn til en samtale hos psykolog, få han inn til Nav og sånne type ting». Samtidig visste både radikaliseringskontakten og personen han hadde fått i oppdrag å hjelpe at Politiets sikkerhetstjeneste drev etterforskning i samme sak. Dette skapte en lett absurd situasjon der bekymringspersonen ved å ta imot hjelpen han ble tilbudt nærmest innrømmet forholdet han ble etterforsket for (at han hadde kriget i Syria og kanskje trengte hjelp fordi han var traumatisert av denne erfaringen). Ikke overraskende avviste han alle tilbud, og viste lite interesse for å ha kontakt med forebyggende politi.

Denne historien illustrerer en høyst praktisk konflikt mellom kontroll- og omsorgsaspektene ved bekymringsarbeidet; den ene agendaen ødelegger for den andre. Konflikten var sjelden fullt så tilspisset, men vi observerte at bekymringsarbeidet var preget av beslektede former for spenning mellom kontrollaspekter og omsorgsaspekter. Blant bekymringsarbeiderne ble omsorg og kontroll iblant framstilt som adskilte agendaer, såpass at de ble omtalt som ulike «spor»: «politisporet» og «hjelpesporet». I det førstnevnte knyttet målene og metodene seg til justissektoren og mer tradisjonelt politiarbeid, i det sistnevnte seg til sosialsektoren og sosialt arbeid (se figur 5.3). Disse to sporene kunne ikke alltid enkelt kombineres og forenes, fordi tenkemåtene og metodene er svært forskjellige. Politifolkene vi studerte valgte ulike måter å håndtere dette dilemmaet på, og vektet også de ulike sporene forskjellig. I neste avsnitt skal vi se eksempler på hvordan det kunne arte seg.

Figur 5.3. «Sporene» i bekymringsarbeidet

Fire idealtypiske tilnærminger

Ovenfor har vi identifisert to spenninger som vi mener preget det praktiske bekymringsarbeidet: den mellom ovenfra-praksiser og nedenfra-praksiser og den mellom omsorg og kontroll, uttrykt som «hjelpesoret» og «politisporet». De ulike distriktene og bekymringsarbeiderne valgte ulike måter å balansere disse på, og løsningene varierte fra sak til sak. Ikke minst varierte det hvilke ressurser de hadde å spille på utenfor seg selv, det vil si hvor raskt og godt de kunne få i stand et samarbeid med aktører som SLT eller Nav. For å illustrere hvordan dette kunne arte seg, og hvordan ulik vektning av nedenfra og ovenfra, hjelpespor og politispør kunne gi utslag, vil vi skissere opp fire ulike tilnærminger til en tenkt case som kombinerer disse på ulike måter. Disse tilnærmingene er idealtypiske, og er ikke forsøk på å beskrive arbeidsmåter i bestemte distrikter eller enheter. I virkeligheten var bildet selvsagt mindre skjematisk. De aller fleste av bekymringsarbeiderne varierte sine tilnærminger fra sak til sak og over tid. Mer enn å beskrive forskjellen på ulike bekymringsarbeidere forskjellige steder, er de altså ment å illustrere motsetningene i arbeidet.

Case: En ungdomsskole melder om at tre gutter som er elever ved skolen har kommet med rasistiske utsagn i skoletimene og tegnet hakekors på en av skolens bygninger.

Kontroll – ovenfra: Politiet går inn i saken og innhenter informasjon fra ulikt hold, og bruker mye ressurser på å registrere og systematisere

opplysninger i etterretningsverktøyet Indicia. Også framgangsmåter og tiltak skriftliggjøres. En betjent fra forebyggende avsnitt avholder bekymringsamtaler med guttene og foreldrene deres, mens etterforskere går inn i straffesaken. For den av guttene som er over den kriminelle lavalder opprettes det straffesak for hærverk. I de andre sakene tas bekymringen ned, men barnevernet varsles.

I en kontroll-tilnærming vektet politimetoder som etterretning, avskrekking og etterforskning, og de mer aktive hjelpfunksjonene overlates til andre instanser, uten at politiet er direkte involvert i disse. Ovenfra-tilnærming vil gjerne innebære at man prioriterer å systematisere og ensrette metodene, og det brukes ressurser på å etablere felles framgangsmåter, både for innhenting og registrering av informasjon og for vurdering av bekymring i sakene. Man er også opptatt av notoritet, det vil si at alt man foretar seg er dokumentert på korrekt vis.

Kontroll – nedenfra: *Også her går politiet inn selv og gjør undersøkelser. Ettersom en politibetjent på forebyggende avsnitt kjenner til disse guttene fra generelt forebyggingsarbeid i lokalmiljøet, avholder han bekymringsamtaler, selv om han ikke vanligvis er involvert i arbeidet mot radikalisering og voldelig ekstremisme. I bekymringsamtalene mener forebyggeren at han oppnår god dialog med alle guttene og foreldrene deres, og han opplever at guttene oppfatter alvoret i saken. Dette mener han gir gode prognoser for positiv utvikling i framtiden. Han fraråder derfor foreløpig straffesak, noe som blir etterfulgt. Til gjengjeld vil han holde jevnlig oppfølgingsamtaler på politistasjonen med en av guttene, for å gjøre det tydelig at politiet følger med på ham. Barnevernet kobles også inn, men samarbeidet er begrenset.*

En tilnærming som kombinerer kontroll med en nedenfra-strategi legger også vekt på etterretning, etterforskning og avskrekking framfor andre metoder. I motsetning til kontroll – ovenfra tar man utgangspunkt i hver enkelt sak, heller enn å bruke ressurser på å etablere systemer. Framfor å være opptatt av felles framgangsmåter og retningslinjer, vil man i denne tilnærmingen etterstrebe fleksibilitet og rom for skjønn, improvisasjon og relasjoner.

Omsorg – ovenfra: Politiet går ikke direkte inn i saken umiddelbart. De ber en miljøarbeider på skolen som kjenner guttene å ha samtaler med dem. Politiet deltar bevisst ikke i samtaler, men forbereder miljøarbeideren og foreslår spørsmål og framgangsmåter. Basert på informasjon som kommer fram i samtaler, bestemmer politiet seg for følgende tiltak: 1) Utvikle et foredrag for lærerne om ekstremisme og radikaliseringsprosess på den aktuelle skolen, som seinere skal holdes på alle skolene i området. 2) Oppfølging ved miljøarbeideren på skolen for en av guttene, veiledet av radikaliseringskontakten. 3) Gutt nummer 2 sjekkes ut av saken, ettersom man mener det ikke er behov for mer oppfølging. 4) Den tredje gutten og foreldrene hans innkalles til bekymringsamtale på politistasjonen. Basert på denne samtalen og flere oppfølgingssamtaler opprettes det en individuell plan i samarbeid mellom politi, barnevern, helsevesen (BUP) og skolen. Radikaliseringskontakten i politiet får rollen som koordinator av den individuelle planen.

Her går politiet mer aktivt inn i hjelpesporet enn det som kanskje er vanlig ellers, framfor å prioritere de typiske politimetodene. Samarbeid mellom flere instanser er det sentrale virkemiddelet. Politiet inntar gjerne en koordinerende rolle i dette samarbeidet, og er dermed direkte involvert i arbeid som vanligvis anses som utenfor politiets område. I tillegg vil kompetanseheving, for eksempel i skolen og førstelinja i hjelpeapparatet, være prioritert. Ovenfra-tilnærming indikerer en vektlegging av systematikk og en ambisjon om å forankre arbeidet i toppen, ikke bare i politiet, men også i kommunen.

Omsorg – nedenfra: Etter innledende samtaler med skolen og andre involverte, kaller radikaliseringskontakten de aktuelle guttene og foreldrene deres inn til bekymringsamtaler. Samtaler gjør at politiet «tar ned» bekymringen i to av sakene. I den tredje bestemmer radikaliseringskontakten seg for å beholde kontakten med gutten og avholde oppfølgingssamtaler. Hensikten med disse samtaler er både å monitorere utviklingen hans og å bidra med støtte i en endringsprosess. Bekymringsamtalen blir avholdt på politistasjonen. I oppfølgingssamtalene tar radikaliseringskontakten gutten med seg ut i skogen. Etter guttens eget ønske lærer politimannen han å tenne bål og lage mat ute i naturen. Stedet radikaliseringskontakten har

valgt, har tilknytning til andre verdenskrig og politimannens egen familiehistorie. Slik får han anledning til å snakke med gutten om nazismen i et historisk perspektiv, med en personlig vri. Samtalene handler imidlertid mest om guttens situasjon og framtid. Etter en håndfull samtaler tar politimannen bekymringen ned, men beholder kontakten med skolen for å forsikre seg om at den positive utviklingen fortsetter.

Også i denne tilnærmingen vil hjelpesporet være prioritert, men man vil være mer opptatt av å bruke ressursene i enkeltsaker, framfor å bygge systemer. I likhet med kontroll – nedenfra er man opptatt av at både saker og politifolk er forskjellige, og at det gir et behov for fleksibilitet og mulighet til for eksempel å benytte seg av etablerte relasjoner og nye metoder framfor å gjøre ting «etter boka».

Konklusjon

Bekymringsarbeidet vi beskriver i denne boka hadde en rekke konkrete og ulike mål: hindre folk i å bli ekstremister, hindre kjente ekstremister i å radikaliseres andre, hindre kjente ekstremister i å forårsake vold / reise som fremmedkrigere, samt å bistå ekstremister i exit-prosess, det vil si brudd med ekstreme miljøer og ideologier.

I innledningen og i kapittel 4 argumenterte vi for at bekymring, slik det brukes i dette feltet, rommer elementer som delvis står i motsetning. I dette kapitlet har vi forsøkt å vise at slike spenninger også preget det praktiske bekymringsarbeidet i politiet. Vi har pekt på noen trekk ved dette arbeidet som vi mener skapte særskilte utfordringer og dilemmaer for bekymringsarbeiderne, utfordringer som ble ulikt løst i de ulike distriktene, av ulike individer i ulike kontekster, med det resultat at bekymringsarbeidet sjelden bar preg av å være enhetlig. Ett av disse trekkene ved bekymringsarbeidet var at det var *nytt*. Politiorganisasjonen manglet langt på vei retningslinjer, metoder og prosedyrer som kunne overføres i den hierarkiske linja.³⁰ Dette hadde gjort det nødvendig for

³⁰ Som nevnt var ikke det omtalte dokumentet *Enhetlig arbeidsmetode* offentlig publisert, og det hadde aldri hadde noen offisiell status. Slik sett bar det preg av å være en pragmatisk løsning på mangelen på retningslinjer.

bekymringsarbeiderne å utvikle metoder og tenkemåter «mens de går», etter eget skjønn og innenfor rammene av hva som var mulig i situasjonen. Vi fant at disse løsningene varierte langs en akse der vi har kalt den ene polen *ovenfra* og den andre *nedenfra*. I den førstnevnte enden av akse finner vi måter å organisere arbeidet på som forholder seg tett til loven og til institusjonenes hierarki og systematikk (formelle kommandolinjer, retningslinjer og prosedyrer). I *nedenfra*-enden ligger en mer pragmatisk måte å løse oppgavene på, der fleksibilitet, konkrete relasjoner, individuelt skjønn, intuisjon og personlige relasjoner får større plass (gjerner uttrykt som «utenfor boksen»). Vår observasjon var at det varierte en god del hvordan lokalt politi løste nøkkelrollen de hadde fått tildelt, både mellom distrikter og mellom de individuelle radikaliseringskontaktene, og denne variasjonen har vi forsøkt å illustrere via fire idealtyper.

Et annet sentralt trekk ved bekymringsarbeidet var at det kombinerte kontroll og omsorg på nye måter. Blant bekymringsarbeiderne ble disse gjerne referert til som «spor»: «hjelpesporet» og «politisporet». De to sporene produserer også ulike effekter i spennet mellom sikkerhet og demokrati. Politisporet blir ansett å være mer effektivt i et sikkerhetsperspektiv; en antakelse som vil bli behørig problematisert i løpet av boka, men vil alltid løpe risikoen for å produsere mistillit og mistenksomhet. Hjelpesporet legger mer til rette for tillit og inkludering, men kan samtidig kreve enormt med ressurser, uten å kanskje ha større virkning på sikkerhetssituasjonen. Prioritering mellom sporene berører altså på lengre sikt og i et større perspektiv samfunnet langt ut over de individuelle bekymringssakene. Å gjøre en vellykket prioritering mellom hjelpesporet og politisporet er dermed en sentral og, som vi skal se, utfordrende del av bekymringsarbeidet. Dette vil vi diskutere eksempler på videre utover i boka. Våre funn her antyder at innsatsen politiet gjør bør evalueres av eksterne med henblikk på forbedringer og mer systematikk, og at en større erfaringsutveksling mellom flere «politidistrikter» trolig ville være hensiktsmessig.

Motsetningen mellom omsorg og kontroll er selvsagt ikke unik for feltet forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme, men snarere noe som preger velferdsstatens prosjekt som helhet. Kjersti Ericsson beskriver for eksempel hvordan kontroll og omsorg forenes og forhandles

mot hverandre i barnevernets praksis overfor foreldre i ulike faser av barnevernets historie (Ericsson, 1996). Samtidig skiller bekymring i dette feltet seg ut på betydningsfulle måter. Sammenlignet med for eksempel barnevernets bekymring for livssituasjonen og utviklingen til et bestemt barn, står det enda mer på spill når man er bekymret for radikaliserings og voldelig ekstremisme. I dette tilfellet møter det sosialpolitiske, sikkerhetspolitiske, individuelle skjebner møter skade, død og redsel som potensielt rammer hele samfunn. «Bekymring» uttrykker dermed ikke utelukkende et behov for å gripe inn overfor sårbare individer og familier i risiko, selv om også dette kan være et element i det komplekset av mistanke og motiver som rommes av begrepet. Det handler også potensielt om å beskytte mot virksomhet som tar sikte på å undergrave samfunnet slik vi kjenner det. Dermed får «bekymring» et enda bredere nedslagsfelt; det favner ikke bare sosialpolitikkenes kombinasjon av kontroll og omsorg, men hjelper også til med å koble sosialpolitikken til sikkerhetspolitikk og i ytterste instans til selve eksistensen til det moderne liberale demokratiet. Sagt på en annen måte: Bekymring bidrar til å skape mening og sammenheng i et felt fylt av overskridelser av grenser og sammenblanding av kategorier.

KAPITTEL 6

Fra tegn til mening: bekymringsblikket blir til

I dette kapitlet skal vi beskrive hvordan politiet konkret vurderte saker der noen hadde meldt inn bekymring. Vi vil ta utgangspunkt i det som ofte blir kalt bekymringstegn: handlinger, ytringer, relasjoner eller annet som får noen til å slå alarm. Herfra vil vi beskrive vurdering av bekymring som en prosess der bekymringsarbeiderne via fortolkning av tegn ga disse tegnene mening og betydning, i forhold til hverandre og til konteksten som gjøres relevant. Vi vil vise at dette var en krevende oppgave, preget av en vag problembeskrivelse og stor usikkerhet. Her fikk bekymringsarbeiderne i politiet begrenset hjelp fra teoretisk, overlevert kunnskap. I stedet fikk akkumulert erfaring, ofte produsert i et kollegialt fellesskap, desto større betydning.

Først en liten rekapitulasjon av det som sto på spill da politifolkene skulle vurdere bekymringsaker. I ytterste konsekvens handlet arbeidet om å beskytte samfunnet ved å avverge vold og terror. En tilforlatelig feilvurdering eller unnlattelse kunne få enorme konsekvenser, slik vi for eksempel så da Anders Behring Breivik unnslopp politiets søkelys og kunne gjennomføre sine terrorangrep uten hindringer i 2011. Ivaretagelse av samfunnets sikkerhet, slik vi var inne på i innledningen, var det sentrale målet man til syvende og sist jobbet mot, og nødvendige midler måtte tas i bruk for å avverge vold og terror.

Samtidig var det alltid en risiko for å gjøre *for mye*, slik en informant i en ledende stilling oppsummerte på et møte: «Husk at det er minst like viktig å kunne si om en sak at 'dette dreier seg IKKE om radikaliserings'. Både for ikke å bruke unødige ressurser, og fordi vår innblanding kan skape radikaliserings.»

Behovet for å prioritere ressurser – både politiets og samfunnets mer generelt – gjorde det nødvendig og viktig å skille «reell bekymring» fra saker der det ikke var grunn til bekymring (for radikaliserings og/eller voldelig ekstremisme). Overdreven innsats medførte risiko for å invadere privatlivet og true rettssikkerheten uten tilstrekkelig legitimering, og å undergrave demokratiske verdier som ytringsfrihet og toleranse for kulturelle forskjeller. Alt dette medførte også en ytterligere risiko; nemlig å stigmatisere, og framkalle fremmedgjøring og fiendtlighet overfor myndighetene hos de som ble utsatt for politiets «innblanding». Dette igjen kunne «skape radikaliserings», som informanten uttrykker det.

Slik vi forstår bekymringsarbeidet var det på mange måter en form for balansekunst mellom ulike hensyn. Dilemmaene som reises var noe mange av bekymringsarbeiderne var opptatt av: at alt forebyggingsarbeid i dette feltet måtte være velbegrunnet, fordi det kunne være *skadelig* om det ikke var det. Gjennom den nøkkelrollen politiet har i det forebyggende arbeidet, ved mer omfattende erfaring, mer tilgang til etterretning og løsere bestemmelse med hensyn til taushetsplikt, ble politiet ofte betraktet – både av andre og seg selv – som den aktøren som hadde best forutsetninger for å gjøre disse vurderingene, og i ytterste konsekvens kanskje forebygge terror eller annen politisk vold. Å unnlate å involvere seg kunne dermed være en fatal ansvarsfraskrivelse. Det var i denne spenningen bekymringsarbeiderne i politiet gjorde sine vurderinger. For å sette det på spissen: Bekymringsarbeidernes oppgave var altså å skille ut en ny Anders Behring Breivik, Phillip Manshaus eller Ole Nicolai Kvisler³¹ fra mengden av «grunnløse» bekymringer og mistolkede tegn. Som vi diskuterte i kapittel 2, har også forskere – uten særlig hell – forsøkt å finne presise verktøy for å løse denne oppgaven. Mange studier, modeller og teorier har forsøkt å identifisere faktorer og kjennetegn som deles av individer som ender opp med å begå terror og politisk vold, for slik å øke presisjonen på det forebyggende og avvergende arbeidet. Til syvende og sist var det imidlertid sin egen vurdering politiet måtte stole

31 Ole Nicolai Kvisler var en av hovedmennene bak det rasistisk motiverte drapet på femtenåringen Benjamin Hermansen i 2001. Kvisler slapp ut av fengsel i 2013, og har også etter det vært aktiv i høyreekstreme miljøer.

på. Dette kommer vi tilbake til mot slutten av kapittelet. Men først skal vi se nærmere på tegnene som skulle fortolkes.

Det som skaper bekymring

Vårt klare inntrykk av tilfanget av bekymringssaker hos lokalt politi var at storparten handlet om *enkeltpersoner* hvis handlinger, ytringer eller relasjoner hadde fått noen til å spørre seg om det forelå en risiko for at personen var ekstremist eller i ferd med å bli det. Slike enkeltsaker, i motsetning til for eksempel arbeid rettet mot miljøer og grupper, dominerer i hvert fall materialet vi samlet inn.³²

Bekymring kunne komme av både handlinger, ytringer, holdninger og relasjoner, for eksempel «hatefulle ytringer», en plutselig interesse for våpen, kontakt med kjente ekstremister, bruk av symboler som hakekors eller IS-flagg eller voldelig eller truende oppførsel. Eller bekymringen kunne bli vekket av en kombinasjon av flere av disse.

I tillegg til å være mangslungent, var landskapet av bekymringstegn uoversiktlig. Tegnene som skapte bekymring var svært sjelden entydige indikasjoner på at det faktisk fantes en risiko for radikaliserings og/eller voldelig ekstremisme. Dette kommer enda tydeligere fram i figur 6.1, som viser myndighetenes liste over mulige bekymringstegn, hentet fra handlingsplanen. Mange av tegnene som blir sagt å kunne indikere ekstremisme eller en bevegelse mot ekstremisme, kan man også finne hos personer og i situasjoner som ikke har noe med ekstremisme å gjøre. Det er ikke gitt hva det for eksempel betyr at et ungt menneske er fascinert av konspirasjonsteorier eller viser intoleranse for andres synspunkter, eller at en tidligere ikke-praktiserende muslim fatter ny interesse for hva som er *haram* og hva som er *halal*. For bekymringsarbeiderne bidro det også

32 Merk at vi ikke hadde konsesjon til og heller ikke har foretatt noen systematisk kartlegging av saker behandlet av politiet i den perioden vi samlet inn data. Sakene vi fikk kjennskap til var de som til enhver tid ble diskutert på møter der vi observerte, og de som ble trukket fram som eksempler i intervjuer med informantene. Politidistriktene førte selv oversikt over sakene de arbeidet med, og i minst ett distrikt ble det i perioden vi observerte ført mer systematisk statistikk brutt ned på kategorier som «type ekstremisme», alder, kjønn, etnisk/nasjonal bakgrunn, utdanning og historie med kriminalitet, enten som utøver eller offer. Denne statistikken var ikke offentlig, og vi har ikke fått tillatelse til å gjengi den. Vi fikk imidlertid innsyn i den ved flere anledninger.

til usikkerheten at tegnene ikke nødvendigvis betydde det de så ut som i første omgang. Et IS-flagg som profilbilde på Facebook kunne vise seg å være ment som en spøk eller en provokasjon. At en «sårbar» ungdom ble sett med kjente ekstremister kunne bero på en tilfeldighet. Og trusler om vold kunne vise seg å være «tomme» eller ikke relatert til ekstremisme i det hele tatt.

Mulige bekymringstegn

I en radikaliseringsprosess vil det ofte være flere motivasjonsfaktorer som gjør seg gjeldende. Videre vil det ofte være kombinasjoner av ulike bekymringstegn. Nedenfor er det listet noen tips til mulige bekymringstegn. Listen er ikke uttømmende.

Bekymringstegn

Uttalelser/ytringer

- Intoleranse for andres synspunkter
- Fiendebilder – vi og dem
- Konspirasjonsteorier
- Hatretorikk
- Sympati for absolutte løsninger, som avskaffelse av demokrati
- Legitimerer vold
- Trusler om vold for å nå politiske mål

Interesser/utseende/symbolbruk

- Appellerer til og søker etter ekstremistisk materiale på nett
- Endrer utseende, klesdrakt m.m.
- Benytter symboler knyttet til ekstremistiske idealer og organisasjoner
- Slutter på skolen eller med fritidsaktiviteter m.m.

Aktiviteter

- Opptatt av ekstremisme på internett og i sosiale medier
- Deltar på demonstrasjoner eller i sammenstøt med andre grupper
- Bruker trusler og vold som følge av ekstremisme
- Hatkriminalitet
- Reisevirksomhet som kan føre til økt radikaliserings og kontakt med ekstremister

Venner og sosiale nettverk

- Endrer nettverk og omgangskrets
- Omgås personer og grupper som er kjent for voldelig ekstremisme
- Omgås grupper der det utøves trusler, vold eller annen kriminell virksomhet
- Medlem i ekstremistiske grupper, nettverk og organisasjoner

Figur 6.1. Fra *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 29)

For å hjelpe oss selv til oversikt i mylderet av bekymringstegn, kan det også være nyttig å dele inn i *utløsende* og mer *kontekstuelle* bekymringstegn. Med dette mener vi at noen av bekymringstegnene hadde karakter av å være primære for bekymringen, det vil si at de var grunnen til at noen fryktet radikaliserings og/eller ekstremisme. De utløsende bekymringstegnene var ofte handlinger, ytringer eller visuelle tegn, men kunne også være (nye) relasjoner. Eksempler på utløsende tegn er «IS-forherligende ytringer», posering med våpen på bilder på sosiale medier eller – et mer sjeldent tilfelle – en uttalt intensjon om å reise til Syria for å delta i borgerkrigen der. Relasjonelle utløsende tegn var typisk omgang med kjente ekstremister.

Noen utløsende tegn var entydige nok i seg selv til at man opprettet en bekymringssak og fulgte den opp. Dette kunne for eksempel være mistanke om at en person hadde innledet kontakt med eller har knyttet seg til kjente ekstremistiske miljøer. Opplysninger om vold eller trusler om vold var også bekymringstegn som politiet responderte raskt på. Men i de fleste saker måtte de utløsende tegnene settes i kontekst før betydningen av dem kunne vurderes. En radikaliseringskontakt fortalte:

Jeg har hatt flere bekymringer som jeg har fått fra Nav, for eksempel, hvor jeg tenker bekymringen isolert sett høres veldig alvorlig ut. Men når saksbehandler sitter og forteller at «Men her er det lang historikk. Her er det psykiatri, det er andre ting. Vedkommende har null kapasitet til å klare ... Han har mer enn nok med å få i seg en brødkive og klare å møte til rett tid og sted. Som regel er det uoverkommelig på en måte.» Altså, ikke sant. Du, du, hvis du ser hele bildet og kapasitet og evne og ... ja. Så selv om noe kan være bekymringsverdig, så er det ikke sikkert at trusselen er så stor da. Eller det egentlig er så bekymringsverdig allikevel.

En viktig del av arbeidet for politiet var altså å undersøke de ulike sakene nærmere for å gi mening til tegnene. Opplysninger som ble meldt inn, de vi i denne sammenheng har kalt utløsende tegn, måtte alltid plasseres i kontekst – i forhold til hverandre og i forhold til andre opplysninger som ble vurdert som relevante. Nedenfor skal vi se nærmere på hvordan tegnene fikk mening og «bekymringskraft» i lys av hverandre.

Fra tegn til kontekst og mening

Vold eller trusler om vold kunne, som vi var inne på ovenfor, utløse en bekymrings sak i seg selv. Men for eksempel trusler betydde ikke alltid det de så ut som ved første øyekast. Her er et eksempel fra intervju med en bekymringsarbeider i politiet:

Vi fikk jo beskjed fra en skole, om at [en elev] hadde sagt masse gjerne ting i timen om å skyte folk og ... Ja, og så var det den oppførselen hans da, som de reagerte på. [...] Og så dro vi dit da for å prate med skolen dagen etter [...] og så høre hva den bekymringen gikk i. Og så pratet vi med rektor og kontaktlærer og tenkte sånn «Å shit, her er det en liksom en stein gærn fyr da».

Denne trusselsaken havnet hos radikaliseringskontakten fordi gutten som kom med truslene også hadde gitt uttrykk for rasistiske holdninger og hat mot innvandrere. Ved nærmere undersøkelser kom det fram opplysninger om guttens situasjon som gjorde at bekymringen for ekstremistisk vold ble redusert. Samtidig vedvarte en mer generell bekymring rundt guttens psykososiale situasjon. Selve trusselsaken ble overført til etterforskning, og oppfølging fra instanser utenfor politiet ble iverksatt. Bekymringen for ekstremisme ble dermed «tatt ned», eller kanskje skal vi heller si at den ble omgjort til en annen form for bekymring, som ikke lenger ble ansett å høre hjemme på radikaliseringskontaktens bord.

Politiet rapporterte om mange bekymringsmeldinger utløst av *ytringer* som ble forstått som støtte til ekstreme ideologier eller bevegelser, som kunne eller ikke kunne være tegn på begynnende eller blomstrende ekstremisme. I 2016–2017 var det typiske eksempelet her unge menn som uttalte støtte til IS i en skolesituasjon, noe som skapte uro hos lærere og skoleledelse. En radikaliseringskontakt fortalte dette om en slik sak:

Informant: Jeg husker den bekymringen jeg fikk fra en videregående skole. Jeg tok den ganske fort ned til at det ikke var noe bekymring i forhold til radikaliserings og voldelig ekstremisme, men det var rett og slett problematferd på en skole. [...] Det var i en klasse hvor det var på en måte mye uro fra før. Så var det i en – tror det var – samfunnsfagstime hvor det var en gutt som hadde sagt at han støttet IS. Og dette hadde da kontaktlæreren fanget opp, for det hadde

vært i en samtale med en annen gutt. Og så tok skoleledelse kontakt med meg. [...] Og det er klart de var jo på en måte usikre, men bekymringen var på en måte radikaliserings. Og [jeg gjennomførte] en samtale med gutten og foreldre. Miljøarbeideren på skolen var også der. Og så ble det raskt klarlagt at han var ... blant annet sjia-muslim ... som gjorde at vi tok den ned litt fort. Så fokuset i den samtalen var på en måte ikke nødvendigvis IS. Det ble jo nevnt, men det var på en måte atferden han hadde på skolen og i klassen og hvordan det påvirket miljøet da.

Intervjuer: Mm. Hva gikk det på?

Informant: Generell uro. At han på en måte ofte startet konflikter. Likte å provosere. Så det ble fort tolket til at ... Det at han hadde nevnt IS og at han støttet dem var på en måte for å provosere fram en reaksjon hos de andre. Mm. Det lykkes han jo i da.

I dette eksempelet ser vi at tegnet «støtter IS» skiftet betydning i lys av (blant annet) identitetstegnet «sjia». Opplysningen om at gutten er sjia-muslim satte hans IS-uttalelser – og gutten selv – i en ny relasjon til borgerkrigen i Syria og til de globale konfliktlinjene. Sjaia-muslimer er blant IS' erklærte fiendegrupper. Det gjorde det i radikaliseringskontaktens øyne usannsynlig at gutten faktisk støttet IS. I løpet av samtalen blir bekymringen dermed «tatt ned». Dette betydde imidlertid ikke at politibetjenten ikke syntes det var grunn til bekymring for gutten. Det betydde snarere at saken ikke lenger handlet om «radikalisering og voldelig ekstremisme», slik skolen først fryktet. Den «nye» bekymringen handlet om at gutten skapte uro, søkte konflikt og ikke fungerte sosialt på skolen. «Støtte til IS» skiftet med andre ord mening fra «varsel om terrorfare» i ytterste konsekvens, til «guttestreker» i beste fall og «varsel om framtidig skolefracfall» og «utenforskap» i verste fall.

Bekymringsmeldinger om «støtte til IS i klasserommet» ble også i de aller fleste andre tilfeller «tatt ned» etter en bekymringssamtale eller andre undersøkelser.³³

33 Flere av politiinformantene påpekte dessuten i løpet av vår datainnsamling mellom høsten 2016 og høsten 2017 at frekvensen av slike meldinger hadde gått ned «den siste tida». Dette ble delvis tilskrevet at skolene hadde fått mer erfaring og kompetanse til å fortolke og håndtere saker av denne typen selv. Delvis ble det forklart med at trafikken av fremmedkrigere fra Norge til Syria stoppet opp i løpet av 2015, og at frykten for faktisk tilslutning til IS var blitt mindre som følge av dette. Igjen ser vi hvordan endringer i konteksten endrer lesningen av bekymringstegn.

Et annet eksempel på hvordan bekymringstegn ble gitt og endret mening i lys av andre tegn, kan være den unge jenta som ifølge radikaliseringskontakten som jobbet med saken «snudde totalt» i løpet av så kort tid som bare tre–fire uker. I dette lå det at jenta hadde endret atferd *dramatisk*:

[Hun] hadde da gjennom hele ungdomsskolen en livsførsel som var av den typen litt sånn ... om jeg ikke vil si problembarn, så vil jeg vel, altså litt sånn ... veldig utfordrende i forhold til grenser. Trusler, slagsmål, jentegjenger, kanskje flørte litegrann med rusmidler, ikke sant, og kle seg litt utfordrende, flørte masse og det er i litt ung alder ikke sant. [...] Hvor hun da plutselig fra å ikke være religiøs i det hele tatt, plutselig går i dette antrekket, må gå i moskeen, må be fem ganger om dagen, er veldig opptatt av hva som er halal og hva som er haram. Og skifter venner.

I dette eksempelet var det ikke de enkelte tegnene – verken klesdrakten i seg selv eller den nye interessen for religion – som skapte bekymring. Snarere var det at endringen var så stor: fra atferd som blir oppfattet som grenseutfordrende for en ungdom til en strengt religiøs livsførsel med svært strenge egne grenser. Her spilte tegn som har med *tid* å gjøre også en rolle for fortolkningen: At den dramatiske endringen hadde skjedd i løpet av bare noen uker gjorde den mer bekymringsverdigg enn hvis den hadde skjedd over en lengre periode. Brå og rask endring ble med andre ord gitt enn annen bekymringsfortolkning enn mer gradvis endring. Slike tilsynelatende dramatiske retningsendringer ble imidlertid ikke oppfattet som uvanlige, og vi hørte flere politifolk kommentere at en plutselig religiøs vending – også til svært konservativ islam – kunne være positivt for en ungdom som tidligere hadde utvist problematferd, som ulovlig rusbruk og vold. Religionen kunne gi hjelp til selvdisiplin («å skikke seg») og komme unna miljøer med negativ innflytelse. Hvorvidt endringen hos denne jenta var et uttrykk for at hun var i ferd med «å skikke seg» eller signaliserte en drift mot ekstremisme, var lenge et uavklart spørsmål for radikaliseringskontakten som jobbet med saken.

Aspekter ved en persons identitet, biografi eller psykososiale situasjon ble også hyppig gjort relevante for hvordan de utløsende tegnene skulle fortolkes. «Sårbarhet» ble ofte brukt til å betegne egenskaper og forhold som ikke ga bekymring for radikalisering og voldelige ekstremisme i seg selv,

men som kunne forsterke det bekymringsfulle ved andre tegn. Mobbing, ustabile familieforhold, mislykket skolegang og/eller arbeidsdeltakelse, psykisk sykdom, rus og kriminalitet er eksempler på kontekstuelle tegn som så ut til å kunne styrke bekymring i saker der de utløsende tegnene i seg selv ikke framsto så alvorlige. Et eksempel her var et varsel om en ungdom med muslimsk bakgrunn, som var blitt observert sammen med individer med samme nasjonale bakgrunn. Disse personene var allerede i radikaliseringskontaktens søkelys på grunn av sin ekstreme ideologi, men det var ingenting som tydet på at ungdommen var politisk engasjert. Observasjonen av gutten sammen med dem utløste en nokså langvarig bekymrings sak der politiet var sterkt involvert. Grunnen til dette var at man betraktet gutten som «sårbar».

Intervjuer: Og bekymringa var ... altså bekymringa for en mulig radikaliseringsprosess var bare knytta til at han var blitt sett, observert sammen med disse folka? Det var ikke noe annet som bekymringa besto i?

Informant: Det var jo det at han var i en sårbar situasjon da. Og at han hadde vist tendenser til å være litt kriminell. At familiesituasjonen var litt skrøpelig. Og økonomi ... Så han har mange farefaktorer ved seg. Pluss da at det var en slags binding til noen som man også var bekymra for. Så det er naturlig å tenke at her må vi passe på han, og finne ut av ... Og få han på rett kurs. Og det kan jo hende at han hadde blitt radikalisert hvis vi ikke hadde gjort det. Det vet vi ikke, men han var ikke noe særlig på gang på det tidspunktet vi begynte. Så vi starta forebygginga tidlig nok da, kan du si.

Den vage potensielle koblingen til det ekstreme miljøet ble altså et alvorlig bekymringstegn i kombinasjon med andre trekk og forhold hos gutten det var snakk om, nemlig hans mulige kriminelle tilbøyeligheter og problematiske familiesituasjon. Nye eller nylig oppdagede bekymringsverdige relasjoner kunne altså være utløsende for en bekymring. Relasjoner kunne også være kontekstuelle bekymringstegn, og i denne saken var de begge deler. Det var ikke observasjoner av radikalisering i betydningen «kognitiv prosess» som skapte bekymring, snarere var det mulige nye sosiale relasjoner i kombinasjon med guttens angivelige «sårbarhet», som man antok kunne bidra til manglende motstandskraft mot ekstremister som var ute etter å rekruttere.

I en annen sak, der politiet arbeidet over flere måneder for å hindre at en ung jente ble rekruttert til et ekstremistmiljø, ble jentas «sårbarhet» – det vil si mottakelighet for romantisk manipulasjon fra en ekstremist – forklart via personlige egenskaper («glad i oppmerksomhet», «vant til å få det som hun vil»). I tillegg hadde jenta en svært vanskelig familiesituasjon og traumatiske erfaringer. Hjelpeapparatet, med tung involvering fra politiet, gikk derfor inn med betydelige ressurser og tiltak.

Ovenfor så vi at vold og trusler om vold var det som primært utløste bekymring. I andre saker var vold mer av et kontekstuelte enn et utløsende tegn. En historie med voldsutøvelse, interesse for eller besittelse av våpen og bruk av voldsforherligende symboler ble ansett som betydningsfullt når man for eksempel vurderte bekymringstegnet «trusler», det vil si en erklært intensjon om voldelige handlinger. I politiets språk lød gjerne spørsmålet «finnes det intensjon og kapasitet [til vold]», og en historie med vold ville gjøre det mer sannsynlig at man svarte ja på dette spørsmålet.

I andre saker var tegn på *voldelighet* utløsende tegn, men ikke indikativt for voldelig ekstremisme i seg selv. Ett eksempel er en sak der bekymring ble meldt til politiet fordi en mann hadde vist økende interesse for våpen, var medlem av skyteklubb og muligens gått til anskaffelse av en hagle. Det var ingen klare tegn til at dette hang sammen med et ønske om å skade noen (et haglegevær anskaffes jo som oftest for jakt), men både melder og politiet så det som relevant at denne mannen var tidligere barnesoldat, og at han hadde en historie med både psykisk uhelse og straffesaker. I diskusjonen om denne saken mellom radikaliseringskontaktene i distriktet ble det også nevnt at mannen var muslim, og at religion hadde blitt viktigere for han i den seinere tid. Til sammen bidro alle disse tegnene til en «høy bekymring», og det ble lagt ned en stor innsats både av politiet og andre instanser i kommunen for å «avklare» bekymringen og sette inn nødvendige tiltak.

Trekk ved en persons situasjon og historie kunne også bidra til å redusere bekymringen, slik bekymringsarbeideren vi siterte tidligere i kapitlet illustrerte, med å vise til at en person hun hadde fått bekymringsmelding om, viste seg å ha «mer enn nok med å få i seg en brøds-kive og klare å møte til rett tid og sted». Sagt med politiets mer formelle

uttrykk: Personens livssituasjon og historie indikerte at vedkommende verken hadde intensjon eller kapasitet til å begå ekstremistisk vold.

Konteksten som tegnene skulle forstås i innbefattet også i aller høyeste grad en mer helhetlig vurdering av personens troverdighet og andre antatt relevante moralske kvaliteter. En overordnet oppfatning av en person som troverdig og med «gode» intensjoner kunne snu vurderingen av bekymringstegnene på hodet. En bekymringsarbeider gir her et eksempel på dette, i sin beskrivelse av hvordan han håndterte en bekymring meldt fra en offentlig instans. Mannen det var snakk om ble i bekymringsmeldingen beskrevet som «veldig strengt religiøs» og «aggressiv». Det ble også reagert på at han «virket mer opptatt av etterlivet enn av dette livet».

Men så fikk vi navnet og så fikk jeg ringt han og invitert han. Vi kan ikke innkalle når folk er over atten år, da kan vi bare invitere, så vi inviterte han til en bekymringssamtale. Og han kom jo, og så fikk vi halvannen, drøyt halvannen, times bekymringssamtale med han. Han og jeg, bare. Hvor han forteller om to døde foreldre, hvordan han kom seg til Norge via [et annet europeisk land]. At han ikke hadde klart å få seg noen jobber i Norge, men fikk støtte gjennom Nav og at han drev mye ... Det første han la merke til med Norge var at vi var så utrolig lite opptatt av hvor vi kom fra ... sånn eksistensielt da ... og hvor vi ble av når vi døde. [...] Altså, han mente at nordmenn hadde veldig sånn snevert syn på dette livet og materielle ting og så videre. Og så fortalte han at han var sterkt troende muslim. Fortalte litt om hvilke moskeer han er knyttet til, daglige rutiner i forhold til lesing og bønn og sånn, og fortalte at han brukte tiden på t-banen for eksempel til å fortelle om Islam til medpassasjerer og, ja. Vi fant ingen, absolutt ingen ... Og det var jo det jeg brukte mest tid på, å prøve å avdekke intensjon han hadde i voldsbruk og trusler. Men han tok helt fullstendig avstand fra all form for bruk av vold og all form for kriminalitet. Og fant ikke noe intensjon i han om å verken reise til konfliktområder eller til å gjøre noe gærnt i Norge eller. [...] Rett og slett en skikkelig snill mann som var bare veldig trygg på det han trodde på og det var den eneste veien i livet for ham. Så den henla vi da med «lav eller ingen bekymring», rett og slett, etter bare én samtale.

Oppfatninger om personlighetstrekk og moralske kvaliteter dukket opp svært ofte i diskusjoner om bekymringssaker generelt (ofte ble vurderingen uttrykt i termer av «magefølelse»), og ble til dels tillagt stor vekt. Som eksempelet over antyder, var en slik vurdering av troverdighet og moralske kvaliteter noe av det politiet brukte bekymringssamtaler til. Dette vil vi komme tilbake til i neste kapittel.

«Jeg lærer skikkelig mye» - politifelleskapet og kunnskapsproduksjon

I det følgende skildrer vi et delvis fiktivt møte mellom radikaliseringskontaktene i et politidistrikt.³⁴ Som nevnt i kapittel 5, har disse kontaktene regelmessige møter der de samles for å bli oppdatert på siste nytt fra ledelsen og diskutere sine egne saker med kollegene.

«Ingen møtekaffe?! Jeg minner om at jeg har små barn. Hvordan mener du jeg skal holde meg våken gjennom et helt møte?» spør en av radikaliseringskontaktene.

«Beklager», sier koordinatoren. «Jeg har bare lov til å spandere kaffe på gjester fra utenfor distriktet. Dere er interne, så dere må kjøpe deres egen kaffe.»

Lett oppgitt latter rundt bordet, før møtet går i gang. Til stede er distriktets radikaliseringskoordinator, fire radikaliseringskontakter og en forsker. Først på dagsorden er orienteringer fra koordinator. Han informerer om relevante hendelser internt i politiet, om konferanser han ønsker at kontaktene skal gå på, og om tiltak og planer rundt den forestående løslatelsen av en dømt «syriaferer» fra distriktet. Etter litt diskusjon, starter «runden», der radikaliseringskontaktene rapporterer om saker de jobber med, og ber kollegene om innspill, råd og hjelp dersom de trenger det.

Kontakten som får ordet først forteller om en sak om en mulig «skoleskyter». En gutt på en ungdomsskole som hadde dukket opp på skolen iført gassmaske, som flørtet med nazisymboler på sosiale medier, og som hadde uttalt til en medelev at han ønsket å drepe alle på skolen. Skolen kontaktet politiet. Radikaliseringskontakten oppsøkte gutten umiddelbart, og hadde samtale med både gutten selv og moren hans. Gutten framsto som overrasket, dette var jo bare tullprat, absolutt ikke alvorlig ment, og i hvert fall ikke en sak for politiet. Moren var opprørt fordi hun opplevde at skolen alltid la skylden på hennes sønn, mens de ikke fikk øye på dårlig oppførsel fra andre elever, som ofte gikk ut over sønnen. Kontakten sier han er usikker på hva han står overfor: En umoden gutt med dårlig evne til konsekvenstenking, eller en ekstremist med voldsrisiko? Kollegene engasjerer seg, stiller spørsmål: «Har han venner?» «Er foreldrene ressurssterke?» «Er det noe rus i bildet her?» Kontakten svarer: «Tilsynelatende ingen venner, relativt ressurssterke, ingen rus.» Diskusjonen går ivrig noen minutter, før den landes med konklusjonen at den aktuelle kontakten bør følge med på den denne gutten, og i første omgang ta en ny samtale med han.

34 Skildringen er satt sammen av ulike hendelser fra flere slike møter, i flere forskjellige distrikter, av hensyn til informantenes anonymitet. Vi har også endret på opplysningene i sakene som blir beskrevet av hensyn til personvernet til de som blir omtalt.

Neste kontakt får ordet. Hun har fått en bekymringsmelding fra en far, om en voksen datter som har konvertert til islam, og angivelig skal gifte seg med en mye eldre utenlandsk mann. Kontakten, som er ny i jobben, har undersøkt kvinnens profiler på sosiale medier, og funnet en lenke til en video hun er usikker på betydningen av. Møtet ser på videoen sammen. Den viser scener med krigføring og vold, der muslimer er ofrene, til lyden av en agiterende, tilsynelatende aggressiv stemme som snakker på arabisk. Kollegene beroliger kontakten, denne videoen behøver ikke bety noe som helst. «Det er klart det er propaganda, men det trenger ikke være ekstremisme av den grunn», sier en. En av kontaktene, som har spesiell kunnskap om islam og arabiske land, forteller litt om tradisjonen for slik retorikk, og gir alternative fortolkninger av det den bekymrede kontakten oppfattet som ekstreme ytringer. En tredje kontakt foreslår å gå tilbake til faren som har meldt bekymring og prøve å finne ut mer om hva hans bekymring består i. «Er det at hun er ekstrem, eller er problemet hans at hun er blitt muslim og skal gifte seg? I så fall er det ikke vår sak i det hele tatt.»

En tredje radikaliseringskontakt har siden sist jobbet mye med en «gammel» sak. En psykisk syk person som er «helt fin» når han tar medisiner sine. Når han ikke gjør det, sier han ting om å reise til Syria og bli IS-kriger. Nå er han utskrevet fra psykiatrisk og går rundt og roper «Allahu akbar» på gata. Kontakten mener han ikke egentlig er farlig, han er verken kapabel eller egentlig villig til å bli fremmedkriger. Problemet er at han skremmer folk. «Ikke annet å gjøre enn å følge med, og vente på at han blir lagt inn igjen», blir konklusjonen.

Neste kontakt forteller om en bekymringssamtale hun har hatt med en ung flyktning fra Syria. Skolen meldte inn bekymring basert på noe gutten hadde sagt om et familiemedlem og tilknytning til IS, og at han hadde oppført seg annerledes i det siste, mer innesluttet og irritabel. Kontakten oppsummerer samtalen: «En helt utrolig fin gutt, veldig oppegående og smart. Han har det nok litt vanskelig med halve familien som er igjen i Syria. Og han sliter fortsatt litt med norsken, så det skaper nok også en del frustrasjon. Men jeg har ingen bekymring for han, altså, veldig god gutt.»

Ny sak. Denne dreier seg om en person som tidligere var tilknyttet et høyre-ekstremt miljø, som er medlem av en skytterklubb og som nylig har skaffet seg våpen. Kontakten som jobber med saken sier at han ikke er bekymret. «Jeg får ikke noe dårlige følelser her.» En av kollegene hans snur seg til forskeren og sier spøkefullt: «Her har vi altså alle bekymringsfaktorer, men ingen bekymring.» Alle ler, også den ikke-bekymrede kontakten. Så sier han, mer alvorlig: «Nei, han har alle 'checkene', det er sant. Men jeg tror ikke han har personlighet til å utøve vold.»

Noen flere saker bringes opp, diskuteres. Noen ganger er konklusjonene klare, andre ganger er alle usikre selv etter mye diskusjon. Etter to timer ebber møtet ut, og det avsluttes.

En av kontaktene oppsummerer: «Disse møtene er så nyttige. Jeg lærer skikkelig mye av å høre om deres saker». «Enig», sier en annen. «Men vi skulle virkelig hatt kaffe.»

Sjekklister versus «magefølelse» - bekymring som politikunnskap

Det vi ønsker å formidle med historien ovenfor er den typiske stemningen i møtene mellom radikaliseringskontaktene, og hvordan disse i fellesskap fortolket tegn og bisto hverandre med vurderinger om hva som burde gjøres videre. Dette innblikket i hvordan bekymringsarbeidet kunne foregå i praksis skal vi ta med oss videre i kapitlet, som empirisk bakteppe for en diskusjon om hvordan bekymring som en bestemt form for politikunnskap produseres.

Å vurdere en bekymring kan beskrives som et forsøk på å produsere en god og presis fortolkning av tegn som isolert sett stort sett ikke har noen klar betydning, men som av ulike grunner har vekket bekymring som endte hos politiet. Når et varsel kom til politiet, skulle tegnene fortolkes i forhold til hverandre, og opp mot et historisk bakteppe og en nåtidig psykososial og politisk kontekst. Å gjøre en slik vurdering, og en god tilpasning av videre tiltak og oppfølging til denne vurderingen, forutsatte altså en bestemt kunnskap: å kunne se og fortolke bekymringstegn og deres respektive og relative betydning.

Finstad skriver at det moderne idealet for norsk politi er at det skal være kunnskapsstyrt (Finstad, 2018, s. 104). I dette ligger det at politiarbeid skal baseres på «den best tilgjengelige vitenskapelige kunnskapen, sammen med egne erfaringer, publikums tilbakemeldinger, føringer fra samfunnet, kritiske og etiske vurderinger, dokumenterte resultater og kontekstuelle hensyn» (Hove 2014 i Finstad, 2018, s. 104). Ifølge Finstad kan dette forstås som et krav om å forene den fremste forskningen i feltet med praktisk erfaring. Til tross for dette idealet, observerer Finstad, i likhet med en rekke andre politiforskere, at erfaringskunnskap og mer teoretisk kunnskap av politifolk framstilles og oppleves som motsetninger, der erfaringskunnskapen vurderes som mer nyttig og verdifull.

Dette mønsteret fant vi langt på vei igjen i vår studie, og vi ser også at motsetningen erfaring og teori kan knyttes til spenningen vi kaller ovenfra – nedenfra, som vi redegjorde for tidligere. Bekymring som politikunnskap var sammensatt av både teori, erfaring og ovenfra- og nedenfra-trekk. Til en viss grad baserte vurderingene seg på det politifolkene

gjærne refererte til som «fenomenkunnskap», en type overlevert kunnskap «ovenfra», som gjærne kom fra ledelsen, sikkerhetstjenesten eller eksperter utenfor politiet, som hadde en generell karakter og/eller regnes som kjensgjærninger. Slik kunnskap kunne være opplysninger om spesifikke individer, miljær, nettverk, minoritetsgrupper, organisasjoner eller politiske og historiske forhold i andre land. Et eksempel kan være omfanget av høyreekstreme bevegelser eller karakteristikk ved ulike retninger innenfor islam i Norge. Et annet eksempel er innsikt i faktorer som kan bidra til risikoen for radikalisering, slik som ressursvake foreldre eller sosial isolasjon.

Det finnes en rekke offisielle veiledere med lister over bekymrings-tegn fra myndighetene (se eksempel i figur 6.1), basert på og inspirert av forskning og annen ekspertise. Disse kan forstås som et eksempel på et ovenfra-forsøk på å artikulere kunnskapen som ble brukt i fortolkningen. Slike «overleverte» verktøy så imidlertid ut til å være i begrenset bruk i politiets daglige arbeid, selv om bekymringsarbeiderne selv sagt kjente godt til dem, og kunne referere til dem, slik vi så i historien ovenfor.

Mens kunnskap ovenfra, for eksempel i form av foredrag fra sikkerhetstjenesten, sjekklister eller rundskriv om utviklingen i ekstreme miljær, ble verdsatt, oppfatter vi bekymring som politikunnskap i tråd med det Finstad skriver først og fremst ble oppfattet som en mer erfaringsbasert kunnskap, som var avhengig av praksis og lokalkunnskap. Den relevante kunnskapen så ut til å bli forstått som noe man først og fremst tilegnet seg gjennom å jobbe med bekymringssaker i sitt område over tid.³⁵ Den erfaringsbaserte fortolkningskompetansen framsto som mindre artikulert enn kunnskapen ovenfra. Det handlet om å gjenkjenne mønstre i det komplekse og uoversiktlige, og å skille vesentlig fra uvesentlig. Slike fortolkninger og vurderinger ble gjærne argumentert fram i termer av intuisjon og magefølelse. Diskusjonen om den tidligere høyreekstemisten som hadde skaffet våpen, som vi beskrev i innledningen, gir en slående illustrasjon på dette. Her var flere tegn som i teorien utløser

35 En vektlegging av erfaring framfor mer teoretisk kunnskap er også beskrevet i annen forskning på politiet (Finstad, 2013; Lie, 2011; Paulsen & Frogner, 2017).

bekymring til stede samtidig. Likevel mente radikaliseringskontakten at det ikke var noen grunn til alarm. Denne vurderingen begrunnet han med et fravær av «dårlige følelser», og sin egen intuitive forståelse av mannens «personlighet» som ikke-voldelig. I materialet finner vi flere eksempler på at «(mage)følelsen», brukt om en form for uartikulert kunnskap som satte en bekymringsarbeider i stand til å skille det som var bekymringsverdig fra det som ikke var det, hadde stor betydning når bekymringssaker ble vurdert. Som i denne saken, kunne den til og med «trumfe» offisielle, overleverte instrumenter for vurdering.

En av grunnene til at sjekklister ikke kan bringe en helt i mål med bekymringsvurderingene, til tross for at de ofte er både omfattende, konkrete og spesifikke, er selvsagt at de tar lite høyde for «totalbildet»; konteksten tegnene må vurderes i. Dette bildet kan være komplekst og sammensatt, slik at det er vanskelig å begrunne tiltak basert på den konkrete informasjonen. En annen mulig grunn til vektleggingen av «magefølelsen», som en form for uartikulert eller i hvert fall mindre artikulert vurdering enn sjekklister, kan knytte seg til det uhyre komplekse settet av hensyn i potensiell konflikt som gjør seg gjeldende i bekymringsarbeidet, slik vi beskrev ovenfor. Faren var ikke bare å gjøre for lite, man risikerte også å gjøre for mye, med til dels alvorlige negative konsekvenser. Hva som var det riktige å gjøre i et gitt tilfelle – og hvorfor – relaterte seg til så mange variabler at det fort ble uoversiktlig og vanskelig å gjøre rede for, uten at man dermed mistet de ulike hensynene av syne. Den mer intuitive vurderingen ble dermed en svært viktig ressurs, ikke minst når den kunne deles og sammenlignes med kollegenes magefølelse.

For bekymringsarbeiderne i politiet ble det også en utfordring at omfanget av saker tross alt var nokså begrenset, at det stort sett var få saker i hver kategori, og at saker med fellestrekk skilte seg så mye fra hverandre at de ikke var helt sammenlignbare. Man hadde altså lite sammenligningsgrunnlag fra sak til sak. Det er også viktig å minne om at lokalt politi i begrenset grad arbeidet med de aller mest alvorlige bekymringssakene, der trusselen var mer utvetydig. Slike saker, der det forelå klare tegn på at en person var voldelig ekstremist, gikk trolig ofte rett fra varsler til sikkerhetstjenesten, eller de ble videresendt dit fra lokalt politi så fort alvorret i dem ble klart. Dette kan være med å forklare

at sakene vi fikk kjennskap til via vår undersøkelse gjennomgående bar preg av at de utløsende tegnene var vage og tvetydige. Det så også ut til at en stor andel av dem endte opp i en vurdering av bekymringen som «grunnløs».

Kollektiv kunnskapsproduksjon

Vektleggingen av kunnskap med nedenfra-trekk, som erfaring og intuisjon, handlet også slik vi oppfatter det delvis om bekymringsarbeidets karakter som nytt og mindre institusjonalisert enn annet politiarbeid, «nybrottsarbeid». Som vi har beskrevet flere steder hadde man ikke fastlagte rutiner og prosedyrer like mye som til vanlig, og flere opplevde nok at ledelsen hadde langt mindre kunnskap om og innsikt i feltet enn den menige politibetjenten som var blitt tildelt ansvaret for det. Langt på vei hadde radikaliseringskontaktene dermed måttet både produsere kunnskap på egen hånd og i samarbeid med hverandre. Her så det kollegiale fellesskapet mellom radikaliseringskontakter ut til å spille en stor rolle. Også i denne sammenhengen ble det erfaringsmessige vektlagt. Slik scenen beskrevet over illustrerer, ble mye tid brukt på å diskutere saker, utveksle erfaringer og bistå hverandre med vurderinger og fortolkninger. Slik utveksling ble høyt verdsatt av de fleste, og gjerne beskrevet av den enkelte som avgjørende for utvikling av egen kunnskap og kompetanse.

Vi observerte altså at fellesskapet bekymringsarbeiderne imellom spilte en viktig rolle i utviklingen av bekymring som fagkunnskap. En bekymringsarbeider mente de omfattende diskusjonene av enkeltsaker i gruppa fungerte som en felles metode der man manglet rutiner og prosedyrer. Slik han framstilte det bidro kollegenes innspill – som han ikke alltid var enig i – til at han lettere kunne ta høyde for dilemmaene han ofte sto overfor, som gjorde det lett å «trække feil»:

Det er jo litt ulike meninger i de ulike sakene, og det synes jeg er en god ting. [...] Når det er uenighet, så tenker jeg at her er det enda større grunn til å trække litt varsomt. Ta med seg de argumentene, selv om man ikke er enig i at det er et tungt nok argument til at man skal gjøre ting annerledes [...] Ha det med seg hele veien, som en sånn påminnelse om at her kan man på en måte trække litt feil. Så jeg opplever vel at den gruppa har vært en god referansegruppe for å finne en felles vei å gå.

Via interne diskusjoner gjorde man altså vurderinger i fellesskap. Man akkumulerte også over tid en type kollektiv erfaring og kunnskap som var til hjelp i det daglige arbeidet mellom møtene. Kollektivet ble også et sted å gå med sin usikkerhet i en ellers til dels ensom posisjon, og få støtte og fellesskap rundt vanskelige beslutninger, ambivalens og kanskje også feilvurderinger (vi kommer tilbake til denne usikkerheten lenger ned, under overskriften «Usikker kunnskap»).

Ettersom radikaliseringskontaktene jobbet ved ulike enheter (politistasjoner/lensmannskontor), eksisterte gruppa på tvers av politior- ganisasjonen. Koordinatorene i distriktene ledet gruppa, og fungerte sånn sett som en type faglige mellomledere uten personalansvar eller formell makt. Fellesskapet eksisterte dermed til dels på sida av det formelle hierarkiet. Akkurat dette ble iblant trukket fram som en ulempe av kontaktene, uttrykt av en av dem på denne måten: «Den sjefen som bestemmer over arbeidstida mi [formell leder] vet ikke hva jeg driver med, og den sjefen som vet hva jeg driver med [radikaliseringskoordinatoren] bestemmer ikke over tida mi.» Men plasseringen utenfor den formelle linja kan også sees på som et bidrag til et mer uformelt fellesskap nedenfra for utveksling av erfaring framfor beslutningstaking og streng arbeidsdeling.

Bekymring som politiblikk

For å oppsummere vårt argument så langt: Å kunne fortolke bekymring og gjøre gode vurderinger i bekymringssaker kan forstås som en spesifikk form for fagkunnskap. Bekymring som kunnskap var slik vi observerte det til dels basert på teoretiske innsikter, men en erfaringsbasert form for kunnskap så ut til å spille en vel så stor rolle. Denne kunnskapen ble i stor grad utviklet nedenfra i kollektivet av bekymringsarbeidere, via en utveksling av kunnskaper, innsikter og mer intuitive vurderinger.

Bekymringsarbeidet slik vi har beskrevet det her kan sies å ta i bruk en variant av det Finstad (2013) kaller *politiblikket*. Politiblikket begrepsfester politiarbeid som en form for fortolkende analyse, der intuisjon spiller en vesentlig rolle. Dette blikket formes i praksisfeltet,

via erfaring snarere enn via teori (Paulsen & Frogner, 2017). Finstad argumenterer videre for at *diskriminering* er kjernen i politiarbeidet – først og fremst i skillet mellom «mistenkelig» og «ikke-mistenkelig», eller i dette tilfellet, «grunn til bekymring» og «ikke grunn til bekymring». Den virkeligheten som Finstad beskriver er med utgangspunkt i ordenspolitiets arbeid, hvor politiets blick farges av årvåkenhet og mistenksomhet mot de som ikke passer inn i et bestemt område (Finstad, 2013). Blikket bekymringsarbeiderne har, er et annet. Skillet mellom det «bekymringsverdige» og «ikke-bekymringsverdige» ble ikke alltid gjort med referanse til kriminalitet. Tvert imot, de fleste bekymrings-tegn handlet ikke om kriminelle forhold i det hele tatt. Samtidig var det ikke all kriminalitet som var relevant; som vi skal se kunne for eksempel vold være både bekymringsverdige og ikke-bekymringsverdige i konteksten radikaliserings og voldelig ekstremisme. Finstad understreker at politiblikket forteller at det også finnes andre og alternative blick på «samme» hendelser og fenomener, og at blikket som ser dermed langt på vei former den virkeligheten som oppfattes. Dette gjelder slik vi ser det også for bekymringsblikket.

At nedenfra-kunnskap, det vil si det intuitive, uartikulerte og subjektive, spilte en stor rolle for bekymringsblikket, iblant større enn systematiserte, artikulerte og institusjonaliserte former for kunnskap (ovenfra), vil vi også se eksempler på i kapittel 7, som tar for seg bekymringssamtalen. I et større perspektiv relaterer denne kontrasten seg klart til et annet sentralt funn i denne studien; at hvordan politiets arbeid ble forstått og organisert var svært avhengig av personene som var ansvarlige, og dermed variabelt fra distrikt til distrikt, slik vi diskuterte i kapittel 4.

Bekymring som fagkunnskap kan altså beskrives som et bestemt politiblick, i sum evnen til å kombinere overlevert kunnskap, erfaringsbasert kunnskap og «magefølelse» til å kunne fortolke tegn i kombinasjon og gi dem en meningsfylt plassering i et landskap av bekymring, radikaliserings, voldelig ekstremisme og terrorfare. Denne fortolkningen skulle igjen legges til grunn for hva man videre valgte å gjøre; om saken skulle forfølges eller ikke, og hvilke tiltak som eventuelt skulle iverksettes.

Usikker kunnskap

Men selv om bekymringsblikket var en form for spesialkompetanse, var bekymringsarbeiderne i politiet opptatt av at de, i likhet med alle andre som jobbet i feltet, aldri kunne være sikre på vurderingene sine. Bekymring som kunnskap var alltid forbundet med en viss usikkerhet, noen ganger betydelig.

Delvis handlet usikkerheten om at man ikke kunne være sikker på at informasjonen man satt på var korrekt og tilstrekkelig. Men usikkerheten kom også av at bekymringsblikket gjorde sine vurderinger basert på observasjoner i en bestemt tid og et bestemt rom, og at sakene og personene man vurderte var i konstant endring. En bekymringsarbeider i politiet sa dette om egen usikkerhet:

Jeg har ofte vært usikker fordi en del av dem jeg har hatt inne er tidligere ungdomskriminelle folk som jeg vet at har ... er veldig impulsstyrte og som jeg vet har kort vei fra være veldig ... Altså, det svinger så fort hva de er opptatt av, og det å skulle si at «I dag er ikke jeg bekymret for deg», og på en måte å sette merkelappen «avsluttet», er veldig ekkelt når vi vet at han er ekstremt voldelig. [...] Og han har gjort ting med kjempeliten impuls kontroll før. Og han kan plutselig bli opptatt av. Du skal ikke se så mange triste barnelik på YouTube før du ... ting kan vekkes opp. [...] Altså, det er mange jeg har ... Ikke mange, det er en del jeg har på en måte henlagt da som jeg har tenkt at «Oi, eh, kanskje du blomstrer opp i morgen i stedet?».

En annen radikaliseringskontakt pekte på at personene det var bekymring rundt *selv var usikre* på hva de kom til å gjøre eller ikke gjøre, og dermed at «fasit» heller ikke var å finne via deres redegjørelse for eller signaler om egne motiver. I vårt intervju kom vi inn på en sak med en ung kvinne som hadde ytret en intensjon om å reise til Syria og slutte seg til IS og derfor var under oppfølging av flere instanser. De som hadde denne jenta under oppfølging – inkludert denne radikaliseringskontakten – opplevde at tiltakene virket, i den forstand at jenta samarbeidet og framsto mindre motivert for å reise. Hun bestemte seg imidlertid for å reise likevel, og forberedte reisen parallelt med at hun tok imot betydelig hjelp og støtte. Radikaliseringskontakten sa blant annet dette om jentas motiver og hvordan han trodde de hadde utviklet seg:

Om det var liksom bare spill for galleriet eller ...? Ah, sånne ting er så vanskelig å si da. Jeg tror ikke det er sånn at man enten har bestemt seg for noe eller ikke. Jeg tenker at man vingler litt, da. Bli dyttet fra den ene siden til den andre. Dratt her og dyttet der og ... Ja. Eller så kan det være at hun hadde bestemt seg fra starten av og bare hadde en plan som har lurt oss hele veien. Det kan være det altså, men jeg tenker at det ofte ikke er sånn da. Jeg tenker at det er ... man blir dratt i ulike retninger.

Politiets bekymringsblikk måtte altså ta høyde for usikkerhet, både egen og andres. Flere av politifolkene vi snakket med rapporterte imidlertid at andre instanser til en viss grad betraktet politiets bekymringsblikk som en mer sikker vurdering enn sin egen, og at de derfor tok sin bekymring til sin lokale radikaliseringskontakt.

I en sak som ble diskutert mens vi observerte var det for eksempel et asylmottak som hadde meldt inn bekymring for en beboer som utviste atferd mottaket var usikre på hvordan de skulle forstå. Bekymringsarbeideren som hadde tatt imot bekymringsmeldingen oppfattet psykisk uhelse som det «egentlige» problemet, og mente saken ikke hadde noe hos politiet å gjøre. Til forskeren forklarte han: «Mange vil ha politiet inn i sånne saker. De synes det er greit, de føler seg tryggere da.» Selv om han var villig til å bistå med sitt bekymringsblikk, var han opptatt av at politiet ikke skulle gripe inn «for sikkerhets skyld», både av hensyn til ressursbruken og for å unngå «negative effekter», som stigmatisering og økt mistillit mot politiet. Iblant var den riktige vurderingen dermed å si nei til instanser som ønsket at politiet skulle åpne undersøkelse eller kalle inn til bekymrings-samtale, og oppfordre instansen til å håndtere saken selv.

Der andre aktører muligens oppfattet politiets bekymringsblikk som en sikrere vurdering enn sin egen, var politifolkene selv svært åpne om den iboende usikkerheten i egen kunnskap, og også i politiet hadde man utviklet strategier for å håndtere usikkerhet. Der andre instanser ofte tok sin usikkerhet til lokalt politi, brakte politiet sin usikkerhet til sikkerhetstjenesten, overordnede eller kolleger, som vi så i scenen beskrevet ovenfor. Flere mente imidlertid at usikkerhet var en uunngåelig og uløselig side ved jobben. Dette svarte en radikaliseringskontakt da vi spurte hvor sikker han var på vurderingene han gjorde:

Nei, ikke særlig sikker. Nei. Og det har jeg liksom lært å leve med. Og jeg ... Da må jeg bare tenke at nei, nå har jeg gjort de tiltakene. Nå har jeg på en måte gått gjennom ... Uttømt aktuelle tiltak av vurderinger og innblandinger. Så ja, da tenker jeg ... Okei, da må jeg bare leve med at jeg er usikker. [...] Og det kommuniserer jeg også til alle, egentlig.

«Å leve med usikkerheten» dreide seg om å være forsont med at bekymringsblikket hadde tatt feil før og ville gjøre det igjen, og at politiet og resten av apparatet iblant ville mislykkes med å forebygge negativ utvikling, ekstremistisk rekruttering og kanskje til og med vold. Flere av bekymringsarbeiderne hadde erfaring med at «ting gikk galt» på den måten, men mente dette måtte forventes som en del av jobben, og ga ikke inntrykk av å oppleve slike tilfeller som personlige nederlag.

Hva produserer bekymringsblikket?

Bekymringsblikket kan også forstås og undersøkes som en kontekst i seg selv. I sin monografi om fransk politis arbeid i forstedene, de såkalte banlieuene, beskriver Didier Fassin hvordan politiets problemoppfatning påvirker det de ser i sitt arbeid. Uro og kriminalitet i fattige forsteder blir oppfattet og beskrevet som nye og vesensforskjellig fenomener sammenlignet med tidligere, og som tett knyttet til innvandring og etniske forskjeller (Fassin, 2013). Fassin argumenterer for at det er persepsjonen av situasjonen som har endret seg, mer enn selve situasjonen. Fenomenet «ungdomskriminalitet» er endret fra noe som assosieres med hverdagslighet, normalitet og «ungdom» til noe som er bekymringsverdig og potensielt farlig – ikke bare på nærmiljønivået, men også på nasjonalt og til og med globalt nivå (etniske spenninger og sosial disintegrasjon i det franske samfunnet, spenninger mellom muslimer og Vesten på globalt nivå). På samme måte kan det tenkes at blikket som leter etter risiko for ekstremisme og terror ikke bare ser etter tegn som er spesifikke for disse fenomenene, men også gir ny mening og ny kontekst til tegn som tidligere har hatt andre konnotasjoner, eller som har falt utenfor politiets interesse- og virkefelt. Spørsmålet blir dermed ikke bare «hva ser det bekymrede blikket?», men også «hva produserer det bekymrede blikket?». I likhet med det Fassin beskriver fra franske forsteder, har

bekymringsblikket potensial til å oppfatte det som i andre sammenhenger er hverdagslig, normalt, trivielt, privat eller bare ikke interessant, som mulige tegn på et problem som strekker seg langt utenfor individet eller gruppa som eventuelt er problematisk. Risikoen kan ha samfunnsmessige dimensjoner, og den kan gripe inn i konflikter og motsetninger helt opp til globalt nivå.

Opplagte eksempler på hverdagslige eller trivielle tegn som endrer betydning når konteksten er bekymring for radikaliserings og/eller voldelig ekstremisme, er langt skjegg eller nye nett-venner i Syria. Mindre opplagte er sosial isolasjon, skolefracfall eller innmelding i en skyteklubb. Midt imellom er kanskje ny religiøs interesse, brennende politisk engasjement og aggressiv atferd på internett. Alt *kan* være normalt, eller i det minste ingen sak for politiet.

Men også det som på sett og vis *er* avvikende kan få ny betydning sett med bekymringsblikket. En helt spesiell kategori her er kanskje de sakene som bekymringsarbeiderne i politiet ga merkelappen «psykiatri». I noen tilfeller betydde denne merkelappen at bekymringen ble tatt ned og saken sjekket ut, eventuelt oversendt til psykisk helsevern. I andre var det mer usikkerhet knyttet til hva bekymringsblikket så. For å gi noen konstruerte eksempler basert på materialet fra denne studien: Er en person som uttrykker ønske om å reise til Syria som fremmedkriger hver gang vedkommende unnlater å ta medisinen sine en ekstremist eller psykisk syk? Hvordan skal vedkommende håndteres, og av hvilken instans? Hva med en person som etter alt å dømme er uten intensjon og kapasitet til vold, men som går rundt i offentlig rom og roper «Allahu akbar»? I det siste eksempelet må det kanskje også tas hensyn til at publikum ikke kan vite at politiet regner personen som harmløs, og at atferden dermed kan skape frykt for terror i lokalmiljøet?

Vårt poeng er at bekymringsblikket endrer oppfatningen av forholdet mellom «galskap» og politikk. Det er også rimelig å tenke seg religion som en ekstra dimensjon her. Hvilken effekt har bekymringsblikket på forståelsen «galskap» der religion har en stor plass, og er det slik at islam i kombinasjon med psykiske lidelser forstås på en annen måte enn når det er snakk om andre religioner? Bekymringsblikkets sensitivitet for disse aspektene ble neppe mindre etter sommeren 2016, da opptil flere

voldelige angrep ble utført av muslimer som hadde en lengre historie med psykisk sykdom enn med ekstremisme.³⁶

I slekt med «psykiatri» er det som i noen sammenhenger – også av politiet – refereres til som «utenforskap». «Utenforskap» brukes slik vi forstår det gjerne som en slags samlekategori for erfaringer, situasjoner og faktorer som vanligvis forbindes med risiko – ikke bare for radikaliserings og ekstremisme, men også former for marginalisering som ikke er knyttet til politikk. Slik bekymringsarbeiderne snakket om sakene de jobbet med, både seg imellom og i intervjuer med oss, kom det ofte fram at bekymringsblikket ofte ser «utenforskap» som *det egentlige problemet*, mens radikaliserings og ekstremisme er mer symptomer på dette underliggende problemet. Å forebygge radikaliserings blir dermed, som det ofte blir sagt, egentlig et spørsmål om å forebygge utenforskap.

En stor andel av sakene vi fikk kjennskap til gjennom vår datainn-samling dreide seg om personer som foruten å muligens være i faresonen for radikaliserings og/eller voldelig ekstremisme var forbundet med andre problemer: rus, kriminalitet, voldserfaringer, arbeidsløshet, skolefravall, sosial isolasjon, vanskelige familieforhold, traumatiske livsopplevelser og så videre. Blant bekymringsarbeidernes «kandidater», som de iblant ble kalt, var det svært få som minnet om stereotypien for en terrorist; en potent, kalkulerende og kapabel soldat med klare planer og skruppelløs gjennomføringsevne.³⁷ Snarere var de ofte personer som hadde mislyktes med mange av sine livsprosjekter, og som manglet ressurser på mange

36 De mest omtalte eksemplene her er angrepet på en nattklubb i Orlando, Florida i juni, der 50 personer ble drept, og angrepet på strandpromenaden i Nice på Frankrikes nasjonaldag 14. juli, der 86 mennesker mistet livet. I begge sakene kom det fram at gjerningsmennene hadde hatt psykiske problemer. Nice-terroristen hadde vært under behandling for en alvorlig psykisk lidelse. IS tok på seg ansvaret for begge disse angrepene, men etterforskningen har sådd tvil om hvorvidt IS virkelig var involvert. I Norge har diskusjonen om forholdet mellom religion, psykisk sykdom, ekstremisme og voldsutøvelse havnet på den offentlig dagsorden både i forbindelse med drapene i Kongsberg i oktober 2021 og i forbindelse med Oslo-skytingen i 2022. I førstnevnte sak oppsto spekulasjoner raskt etter pågripelsen av gjerningsmannen Espen Andersen Bråthen om en mulig sammenheng mellom angrepet og Bråthens angivelige konvertering til islam noen år tidligere. Også politiet jobbet med hypotesen om «jihad» som motiv, før de forlot denne til fordel for en forståelse av psykisk sykdom som viktigste driver. Det er imidlertid et tankekors at religion neppe blitt gjort relevant dersom Bråthen nylig hadde erklært seg som kristen eller buddhist.

37 Dette kan et stykke på vei forklares med at saker der man vurderer at det er høy grad av intensjon og kapasitet som tidligere nevnt tas hånd om av PST og ikke av lokalt politi. Vi mener selvsagt

områder i livet. Uten bekymringsblikket på seg ville de kanskje kommet i kontakt med politiet i forbindelse med rus eller annen kriminalitet, men i all hovedsak ville de blitt betraktet som et problem for sosialtjenesten, eller overlatt til seg selv. Man kan si at bekymringsblikket endret persepsjonen av problemet; fra et sosialpolitisk problem til et sikkerhetspolitisk. Eller kanskje er det riktigere å si at disse problemområdene via bekymringsblikket blir koblet sammen, delvis i et årsaksforhold, der sosiale problemer blir sett som årsak til sikkerhetsrisiko, og sosialpolitiske tiltak forsøksvis blir satt inn som løsninger på sikkerhetsproblemer.

En helt konkret effekt av denne sammenkoblingen var at marginaliserte personer som tiltrakk seg bekymringsblikket også tiltrakk seg tilbud og goder det kunne vært vanskeligere for dem å få tilgang på ellers; som for eksempel hjelp og støtte til å finne bolig eller jobb (vi vil komme tilbake til dette i kapittel 7). Sett fra myndighetenes perspektiv er det ikke vanskelig å forstå at prioritering i velferdsøken, eller raushet med støtte og hjelp framstår som en liten pris å betale for å hindre vold som potensielt kan ramme hele samfunnet hardt. Samtidig er det rimelig å påpeke det potensielt problematiske i at radikalisering og voldelig ekstremisme kan gi en slags «fast track» gjennom hjelpeapparatet, også i tilfeller der bekymringen oppfattes som «lav» og «utenforskap» som det virkelige problemet.

Vårt sentrale poeng her er uansett at bekymringsblikket har potensial til å endre oppfatningen av marginaliserte individer, fra å utelukkende være et problem for seg selv og sine nærmeste – til å potensielt også være et problem for hele samfunnet. En historie fra en bekymringsarbeider i politiet illustrerte hvordan bekymring gjør veien mellom det sosialpolitiske og det sikkerhetspolitiske kort. Han hadde fått en bekymringsmelding angående en voksen mann i sitt distrikt, som var velkjent for både politiet og psykiatrien fra før, med omfattende rusproblemer og tilhold i kriminelle miljøer. Bekymringsmeldingen kom i forbindelse med at han hadde blitt rusfri og brutt med sitt gamle miljø, og i stedet blitt aktiv i et kjent ekstremistmiljø. Radikaliseringkontakten hadde holdt

ikke å si at det ikke finnes farlige ekstremister i Norge eller at norske politimyndigheter ikke jobber med slike saker.

oppsikt med mannen, men syntes saken var vanskelig å håndtere; hvor farlig var han egentlig? Hva slags tiltak skulle eventuelt kunne settes inn for å endre utviklingen? Så en dag fikk bekymringsarbeideren tilfeldigvis øye på denne mannen på gata, svært ruset og tilbake i sitt gamle miljø. Politimannen forteller at han tok seg i å tenke:

«Åh, deilig. Nå er han tilbake på heroin». [Til forskeren som utstøter en overrasket liten latter:] Jammen, jeg tenker det. Jeg gjør det, vet du. Det er ikke kødd. Nei, nei, det er jo ikke riktig, men sånn «Ja, ja. Not my problem i hvert fall».

For å oppsummere: Vi har i dette siste avsnittet forsøkt å undersøke bekymringsblikket ikke bare som et verktøy for å danne kontekst rundt bekymringstegn, men også foreslått at *bekymring* kan forstås som en kontekst i seg selv, som skaper nye forståelser og ikke minst forbindelser mellom «gamle» tegn og nye trusselbilder. Vi har pekt på noen dilemmaer knyttet til disse nye forbindelsene og forståelsene, og på potensielt problematiske effekter av bekymringsblikket som kontekst for å forstå fenomener som psykisk sykdom og sosial marginalisering.

Konklusjon

I dette kapittelet har vi tatt for oss en av bekymringsarbeidets mest sentrale oppgaver: å vurdere bekymring og bestemme hvorvidt det skulle gripes inn og eventuelt hvordan. Vi har vist at bekymringens åpenhet og vaghet også gjør selve problembeskrivelsen uklar: Hva er det som skal adresseres når «alt» kan være bekymringstegn, og de fleste av tegnene som forstås som mulige bekymringstegn også kan «bety» helt andre ting enn en utvikling mot ekstremisme? Dette arbeidet blir dermed en prosess som starter i et uoversiktlig landskap av tegn med uklar og uavklart betydning, via et fortolkningsarbeid der tegnene gis mening og betydning i lys av hverandre og det som gjøres til den relevante konteksten.

Det mangslungne og uoversiktlige landskapet av bekymringstegn kan med rimelighet knyttes til vagheten og fleksibiliteten i konstruksjonen bekymring, slik vi beskrev i kapittel 4. På samme måte som bekymring kan være «alt og ingenting», blir en lang rekke ulike fenomener gjort relevante som signaler på at det kan være grunn til bekymring og at en intervensjon er rimelig, ønskelig og/eller nødvendig. Denne åpenheten skal

presumptivt medføre at hjelpeapparatet fanger opp en negativ utvikling tidlig nok til at den kan stoppes og reverseres. Samtidig kan man spørre seg om vagheten også bidrar til å gjøre problembeskrivelsen – og ikke minst politiets oppdrag – utydelig og utflytende.

Bekymringsarbeiderne i politiet hadde utviklet sin spesielle kunnskap – det vi kaller et bekymringsblikk – i denne situasjonen. Bekymringsblikket skulle gjøre presise fortolkninger og vurderinger som både tok høyde for de motsetningsfylte rammene for arbeidet og risikoen som fulgte med en feilvurdering i den ene eller den andre retningen. Vi har vist at denne kunnskapen langt på vei var erfaringsbasert og i noen grad uartikulert, og at fellesskapet av bekymringsarbeidere, som eksisterte på tvers av den formelle organiseringen, var en svært viktig ramme for produksjonen av kunnskap, viktigere enn en mer teoretisk form for kunnskap tilegnet på andre måter. Det er ingen grunn til å tro at dette skyldes motvilje mot teori hos bekymringsarbeiderne. Tvert imot, mange av dem var beleste og velorienterte, og de aller fleste hadde fått noe formell opplæring som inkluderte teoretisk kunnskap om radikaliserings og voldelig ekstremisme. Snarere handlet dette delvis om at den akademiske kunnskapen – slik vi diskuterte ovenfor – heller ikke har lyktes med å produsere noe overbevisende og sikkert svar på hvordan man skiller en potensiell terrorist eller voldelig ekstremist ut i mengden av individer i risiko. I tillegg skiller kunnskapen som etableres i en akademisk sammenheng seg fra den mer praktiske i den forstand at man kan ta for seg forløpene i retrospekt, etter at hendelser har skjedd. Forskerne skal ikke predikere hva som skal skje i konkrete saker, og de skal heller ikke løpende finne tiltak for aktuelle situasjoner og personer i en situasjon der man fremdeles ikke vet hva som vil skje eller ville skjedd dersom man ikke handlet.

Dermed er det ikke til å undres over at bekymring som fagkunnskap muligens framstår som vag, uartikulert og temmelig usikker. Det handler mer om problembeskrivelsens og oppgavens vighet enn om mangel på kompetanse hos bekymringsarbeiderne. Selv om det ikke er et problem i seg selv at kunnskap er erfaringsbasert og til en viss grad kroppsliggjort og uartikulert, kan det likevel tenkes at det uartikulerte ved dilemmaene gjør det vanskeligere å få oversikt over situasjonen, kommunisere om den og skape gode felles analyser, framgangsmåter og rutiner.

KAPITTEL 7

Bekymrings samtalen: «Politiets sentrale verktøy»³⁸

Bekymrings samtalen brukes som begrep på samtaler politiet har med barn og deres foresatte, og er et verktøy som anbefales brukt når det avdekkes uønsket/kriminell adferd som kan føre til utvikling av en kriminell løpebane. Verktøyet brukes i politiets forebyggende arbeid, som en reaksjon på uønsket adferd, og for å lede ungdom over i et forsonings- og omsorgsspor.

*Fra Veileder for politiets bekymrings samtale
(Politidirektoratet, 2011)*

I dette kapittelet tar vi for oss politiets såkalte *bekymrings samtale*, et tiltak som brukes mye i bekymrings arbeidet. Vi vil diskutere samtalen som verktøy i bekymrings arbeidet, hva som skal til for at dette verktøyet fungerer best mulig, og til slutt trekke opp noen problematiske aspekter ved samtaleverktøyet slik våre politiinformanter så det.

Strukturerte samtaler mellom politi og barn/unge og deres foreldre har vært et sentralt verktøy i forebyggende politiarbeid i flere tiår. Når det er mistanke om eller risiko for at barn og unge planlegger eller utfører kriminelle handlinger, har slike samtaler vært et viktig virkemiddel for å komme i dialog og gripe inn i situasjoner som er eller kan komme til å ende i kriminelle handlinger. Politiet har en lovfestet rett til å innkalle til slike samtaler. I politiloven heter det:

Dersom det er grunn til å tro at en person under 15 år har begått en ellers straffbar handling, eller at en person under 18 år har begått en straffbar handling, kan

³⁸ Et utvalg av poengene og funnene i dette kapittelet er tidligere publisert på engelsk i en mer spesifikk teoretisk ramme i Førde og Andersen (2021).

mindreårige og foreldre pålegges å møte for politiet for å forebygge ytterligere lovbrudd. Før samtalen starter skal den mindreårige og foreldre gjøres kjent med at de ikke har plikt til å forklare seg. (Politi-loven, 1995, § 13, fjerde og femte ledd)

Slike samtaler refereres gjerne til, både av politifolk og andre, som *bekymringsamtaler*. Bekymringsamtalen som metode i forebyggingsarbeidet kom til som et resultat av erfaringer fra bekjempelsen av et høyreekstremt miljø på Nordstrand i Oslo i perioden 1995–1997. Samtalen har seinere blitt promotert som et sentralt verktøy i arbeidet mot ekstremisme av alle avskygninger.

Bekymringsamtalen er både utviklet og lovhjemlet som et verktøy i bruk overfor barn og unge. Politidirektoratet har utarbeidet en egen veileder for bekymringsamtalen som gir retningslinjer for når, overfor hvem, hvorfor og hvordan den skal brukes (Politidirektoratet, 2011). Veilederen, som ligger åpent tilgjengelig på nett,³⁹ behandler både samtaleverktøyets hensikt og betydning i det forebyggende arbeidet og gir konkrete retningslinjer og råd om hvordan en slik samtale best gjennomføres.

Bekymringsamtalen beskrives i veilederen som «et verktøy som anbefales brukt når det avdekkes uønsket/kriminell atferd som kan føre til utvikling av en kriminell løpebane» (Politidirektoratet, 2011, s. 12). I veilederen understrekes det imidlertid at bekymringsamtalen ikke er en del av straffesaksbehandlingen. Det legges også vekt på at samtalen er noe annet enn et avhør, og at den heller ikke skal oppleves som et avhør av ungdommen og de foresatte. Politidirektoratet skriver at bekymringsamtalen er en «kartleggingssamtale» og en «dialogsamtale». Minst to ting skal altså oppnås; man skal kartlegge og identifisere risiko- og beskyttelsesfaktorer i den unges liv med tanke på kriminalitet, samt ansvarliggjøre ungdommen og foresatte med tanke på framtidig kriminell atferd.

Det er ifølge veilederen to «hovedspor» for samtalen. Ifølge politi-loven foreligger det *en plikt til oppmøte* til samtale, men det foreligger også en mulighet for *frivillig oppmøte* (1995, § 13). Et møte av frivillig karakter er ikke hjemlet i politi-loven, men får sitt mandat gjennom politi-loven § 1,

39 Se for eksempel <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/01-politiarbeid/veileder-for-politiets-bekymringsamtale.pdf> Sist lastet ned 23.11.22.

som blant annet omhandler politiets ansvar for det forebyggende arbeidet, og § 2, som også omhandler politiets ansvar i forebyggende øyemed å samarbeide med andre offentlige myndigheter. I henhold til politiloven § 13, er det bare personer under 18 år som av politiet *kan pålegges plikt* til oppmøte ved innkalling til samtaler. Personer over 18 har *ikke plikt* til å møte hos politiet for en bekymringssamtale. De kan inviteres til en bekymringssamtale, men da på frivillig grunnlag. Samtaler med myndige personer omtales iblant som «avklaringssamtale», forholdet mellom de to samtaleformene kommer vi tilbake til nedenfor.

Politiets begrensede muligheter for tvangsbruk overfor de over 18 utgjør som vi skal se i dette kapittelet en utfordring i bekymringsarbeidet. På den annen side kan tvangsbruk svekke selve formålet med samtalen, som er å skape grunnlag for dialog og endring knyttet til kriminalitet hos de som blir innkalt til slike samtaler. I politiets egen omtale av veilederen vektlegges dialog og tillit med sikte på forebygging av kriminalitet, mer enn kontrollerende tiltak. Bekymringssamtalen skal bidra til endring for de som inviteres inn i samtalen og er et verktøy for «å løse konflikt og for å skape forståelse og tillit». Samtalen sees som en mulighet til å skape en «felles arena» for å utvikle endringer i en positiv retning for dem som innkalles (Politidirektoratet, 2011). Dette innebærer at politiet og den enkelte tjenesteperson selv må ha stor personlig kapasitet til å håndtere de mellommenneskelige utfordringer de står overfor når de møter individer i vanskelige livssituasjoner.

Det understrekes derfor i veilederen at bekymringssamtalen kan være vanskelig, med hensyn til dens innhold – hva sakene gjelder – og hva som er mulig å oppnå gjennom samtalen. Personen som innkalles til samtaler står i kan stå i komplekse og sammensatte utfordringer. En positiv endring kan kreve et samarbeid med andre aktører, som skole, Nav, personer i lokalsamfunnet eller i individets nettverk. Omfanget og kompleksiteten i sakene kan føre til at tiltakene som må iverksettes, strekker seg ut over de virkemidlene politiet selv rår over. Samtidig understreker veilederen at politiet har en avgrenset rolle og ikke skal gå inn på andre etaters domene. Sagt på en annen måte: Politiet skal ikke være sosialarbeidere eller psykologer, selv om de bruker samtalen som verktøy.

Etablering av tillit framheves imidlertid som helt sentralt for at bekymrings samtalen skal lykkes i henhold til hensikten. Samtidig blir det anerkjent at det kan være utfordrende for akkurat politiet å skape slik tillit. Dette henger naturligvis sammen med at politiet også driver kontroll. Politiet er en myndighet som kan gripe direkte inn i den enkeltes liv og begrense den enkeltes frihet. Bekymrings samtalen er dessuten ment å gi politiet informasjon om enkeltpersonen, og opplysningene fra bekymrings samtalen kan benyttes som etterretningsinformasjon som kan ramme både personen selv og personer i hans eller hennes nettverk. I ytterste konsekvens kan samtalen føre til straffeforfølgelse, selv om dette ikke er hensikten i utgangspunktet. På den andre siden har bekymrings samtalen også til hensikt å bidra med nødvendig hjelp til en eventuelt vanskelig situasjon, for eksempel knyttet til jobb og utdanning, bolig eller konflikter de er involvert i.

De bekymringsarbeiderne i politiet som vi snakket med skulle altså skape en konkret arena for dialog og tillit, i sin tur for å realisere en kompleks og til tider motsetningsfylt agenda. Dette kapittelet utforsker motsetninger og dilemmaer som oppsto, og hvordan bekymringsarbeiderne søkte å løse disse utfordringene.

Et mangfoldig verktøy

Bekymrings samtalen er veldig viktig for politiet. Isolert sett. Det er vårt store virkemiddel. Det er grunnlaget vårt for å oppnå kontakt og bli kjent med folk og tilby dem det vi kan gjøre og få også en god vurdering av dem og kanskje også kunne si at «vet du hva, vi er ikke bekymra for deg etter å ha snakket med deg». Så det er et verktøy for å kunne gjøre riktige ting framover, og hvor vi ikke kaster bort tida på å jobbe med folk vi ikke skal jobbe med og plage dem. Men også kunne sette inn riktige metoder på de sakene vi jobber med. (Radikaliseringsskordinator)

Samtaleverktøyet var hyppig i bruk i bekymrings arbeidet vi studerte i politidistriktene.⁴⁰ Det ble brukt av alle radikaliseringsskontaktene og ble

⁴⁰ Det eksakte omfanget av samtaler der bekymringen er radikalisering og/eller voldelig ekstremisme er imidlertid uklart. Ifølge Politidirektoratet (personlig kommunikasjon, desember 2018) var det per august holdt 2268 bekymrings samtaler med ungdom i 2018. Hvor mange av disse som dreide seg om radikalisering/ekstremisme er ikke registrert. Samtaler med voksne med

etter hva vi kunne observere vurdert i et stort antall av bekymrings-sakene som kom på bordet. Bekymringsarbeideren vi har sitert ovenfor sitter i en ledende stilling. Som vi ser beskrev hun bekymringssamtalen som «vårt store virkemiddel». I sitatet refererte hun også noen av effektene politiet håpet verktøyet skulle ha: «få kontakt», «bli kjent», «god vurdering», «ikke bekymra etter å ha snakket med deg», «gjøre riktige ting», «ikke kaste bort tida» og «ikke plage folk». Slik bekymringssamtalen ble brukt i politiet hadde den sammensatte og varierte formål, som også var forskjellige fra sak til sak. Hvordan bekymringsarbeiderne snakket om disse formålene er det første vi skal ta for oss.⁴¹

Etterretning og forebygging

Som bekymringsarbeideren vi siterte ovenfor var inne på, var en sentral hensikt med bekymringssamtalen å skaffe til veie informasjon. Denne informasjonen skulle bidra til politiets grunnlag for å vurdere risikoen for at den innkalte personen var i en radikaliseringsprosess, var tilknyttet et ekstremistisk miljø eller kunne tenkes å utføre ekstremistisk vold. Sånn sett kan man si at selv om bekymringssamtalen ofte omtales som – og opprinnelig ble utviklet som – et verktøy eller en metode for *forebygging*, var det *etterretning* som ofte sto i sentrum i sakene vi fikk informasjon om.⁴² Med etterretning menes systematisk innsamlet, analysert og vurdert informasjon, som skulle brukes til beslutningsstøtte på strategisk, operasjonelt og taktisk nivå (Politidirektoratet, 2014).

At etterretning får en såpass stor plass, kan være noe av bakgrunnen for at Politidirektoratet utviklet en variant av bekymringssamtalen kalt «avklaringsamtale»⁴³, spesielt til bruk i saker der det er bekymring for

denne bekymringen som bakgrunn hadde POD ingen overordnet oversikt over. Ved ny kontakt januar 2023 får vi opplyst at POD heller ikke lenger fører sentral oversikt over bekymringssamtaler generelt.

- 41 Ettersom vi ikke fikk anledning til å observere bekymringssamtaler, må vi basere vår beskrivelse og analyse på bekymringsarbeidernes framstillinger av egne samtaler.
- 42 Det er naturlig å se dette i sammenheng med at Etterretningsdoktrinen (Politidirektoratet, 2014) ble innført i 2014 og på mange måter innebar et paradigmeskifte i politiets tenkning.
- 43 En mal for slike samtaler var forfattet av POD og sirkulert i politiet. Denne malen er, i motsetning til veilederen for bekymringssamtalen, et internt og upublisert notat. Vi har fått innsyn i denne malen fra POD.

radikalisering og/eller voldelig ekstremisme. Avklaringsamtalen er basert på bekymringssamtalen, men tar opp spørsmål knyttet til radikalisering og voldelig ekstremisme spesifikt. Hovedhensikten med avklaringsamtalen, er ifølge et notat fra Politidirektoratet, er «å avklare bekymringer knyttet til en persons uttalelser/holdninger og eventuell deltagelse knyttet til ekstreme miljøer», og avgjøre om det trengs ytterligere tiltak i saken. En ordinær bekymringssamtale kan være ett av de oppfølgende tiltakene dersom bekymringen vedvarer etter en avklaringsamtale.

Forskjellen mellom avklaringsamtaler og bekymringssamtaler framsto imidlertid ikke spesielt klar for bekymringsarbeiderne vi snakket med. Så vidt vi kunne registrere ble begrepene brukt om hverandre både i intervjuene og diskusjonene vi observerte. På direkte spørsmål om forskjellen refererte noen til det Politidirektoratet skriver i malen sin; at avklaringsamtalen skal komme *før* en eventuell bekymringssamtale, med etterretning, i betydningen innhenting av informasjon, som formål. Andre vektla at avklaringsamtalen var mer spesifikt rettet mot radikalisering og voldelig ekstremisme:

Avklaringsamtalen er vel en bekymrings... tatt utgangspunkt i bekymringssamtalen, men den har blitt spissa mer mot akkurat det der med radikalisering og ekstremisme. Sånn at den ... det luker jo bort noen av de litt mer generelle tingene som ligger i bekymringssamtalen, men spisser seg mye mer da. Også gjennomfører jeg begge deler, og da blander det seg litt for meg innimellom. Så det er nok litt i det også at noen av de samtalene jeg har, kanskje ligner mer på en bekymringssamtale, og noen er mer spissa avklaringsamtaler. Så helt ubevisst, så er det kanskje der jeg selv blander også når jeg bruker de begrepene.

Andre mente forskjellen på de to samtalene var aldersgruppene de ble brukt på:

Jeg har valgt å bruke «avklaringsamtale» på voksne for å avklare en bekymring. Mens en bekymring for en ungdom er jo mer sånn «jeg er bekymret for utviklingen din» og benytter meg da av det ungdomsforebyggende arbeidet og prinsippene der.⁴⁴

44 Denne distinksjonen ble også understreket av Christian Stoutland i Politidirektoratet da vi var i kontakt med ham i desember 2018. Stoutland skriver i en e-post til oss: «Når det gjelder voksne over 18 år blir det ikke riktig å bruke begrepet bekymringssamtale, ettersom bekymringssamtale er en lovregulert samtalemetodikk brukt ovenfor unge under 18 år. POD vil framover tydeliggjøre dette. Når det gjelder forebyggende samtaler med voksne over 18 år, hvor bekymringen dreier seg om radikalisering, brukes begrepet 'avklaringsamtale.'» I ny kontakt med Stoutland

«Det ungdomsforebyggende arbeidet og prinsippene der» egnet seg ifølge denne bekymringsarbeideren bare delvis for samtaler med voksne det var knyttet bekymring til. Den originale bekymringssamtalen bar ifølge ham preg av å være en voksens samtale med en yngre person, det vil si en form for paternalistisk omsorg som sjelden fungerer for å skape dialog i møter mellom voksne.

Som nevnt, og som bekymringsarbeideren over beskriver: For de fleste var nok ikke forskjellen mellom avklaringsamtaler og bekymringssamtaler veldig klar. Trolig var dette skillet heller ikke spesielt avgjørende for når, med hvem, hvordan og hvorfor bekymringsarbeiderne gjennomførte samtaler. Det faktum at Politidirektoratet så behov for å lage både en ny kategori av samtale og en ny mal skreddersydd for dette bekymringsarbeidet, kan etter vår mening likevel gi en pekepinn om at det fulgte visse utfordringer med å gjøre ungdomsforebyggingens bekymringssamtale til et hovedverktøy i dette feltet.

I det følgende vil vi for enkelthets skyld referere til samtaler som ble avholdt av politiets radikaliseringskontakter i bekymringssaker som «bekymringssamtaler», uavhengig av i hvilken av Politidirektoratets kategorier de strengt tatt hører hjemme. Vi anser dette som rimelig fordi bekymringsarbeiderne selv generelt ikke opererte med noe klart skille mellom disse kategoriene.⁴⁵

Troverdig eller ikke?

Enten den ble kalt bekymrings- eller avklaringsamtale, var samtalen sjelden politiets eneste informasjonskilde. I de aller fleste tilfeller så det

i september 2022, kom det fram at begrepene stadig brukes om hverandre. Vi bruker derfor «bekymringssamtale» i dette kapittelet, selv om flere av samtalene informantene refererer til strengt tatt var avklaringsamtaler.

⁴⁵ Som nevnt i forrige fotnote ser distinksjonen mellom bekymringssamtalen og avklaringsamtalen ut til å ha blitt klarere og mer betydningsfull for POD de siste årene. Observasjoner gjort etter at vi avsluttet datainnsamlingen i politiet i mars 2017 kan dessuten tyde på at forskjellen mellom disse har fått mer oppmerksomhet og blir tillagt større vekt også blant radikaliseringskontaktene og i resten av bekymringsfeltet. Forskjellen på bekymringssamtale og avklaringsamtale når de avholdes av lokalt politi blir for eksempel diskutert i en fotnote i evalueringen av terroren i Bærum (Politiets sikkerhetstjeneste, 2020). PST bruker bekymringssamtale om sine samtaler med mulige ekstremister.

ut til å ha vært gjort til dels omfattende etterretningsarbeid på forhånd. Samtalen var imidlertid en unik kilde til informasjon *fra bekymringspersonens ståsted*. I malen for avklaringsamtaler anbefales det at man lar bekymringspersonen «fortelle sin versjon» uten at den som holder samtalen går i detaljer om hva som ligger bak invitasjonen til samtale.

Slik bekymringsarbeiderne beskrev den, dreide bekymrings samtalen seg altså et stykke på vei om å få belyst ulike spørsmål, ikke minst få informasjon som kom fra bekymringspersonens perspektiv og framstilling. Men samtalen så også ut til å bli betraktet som en vel så viktig kilde til informasjon om personens *troverdighet*, en sentral ramme for vurdering av bekymringen, slik vi diskuterte i kapittel 6. En bekymringsarbeider fortalte for eksempel om en samtale hun hadde hatt med en voksen mann. Bekymringsmeldingen om denne personen var lite konkret. Den hadde kommet anonymt fra en person som mente mannen hadde ekstreme holdninger, som særlig kom til uttrykk i et «strengt kvinnesyn». I samtalen fortalte mannen ting om seg selv og familien som overhodet ikke passet med en slik karakteristikk, etter radikaliseringskontaktens skjønn.

Informant: Så bekymringen ble jo borte med en gang, sånn at han hadde jo verken noe trangt kvinnesyn eller noen ønsker [om å bli fremmedkriker] eller noe ... Det var ikke noe ekstremisme. Så man kunne da konkludere at her var det ikke noe å være bekymret for. Så jeg snakket jo med han og hadde den samtalen, den varte i cirka to timer, og jeg synes det kom bare fine ting ut av den samtalen med han. Så jeg klarte ikke helt å forstå hva den meldereren har vært bekymret for.

Intervjuer: Vurderte du om han satt og ga et helt falskt bilde av seg selv?

Informant: Nei, det gjorde jeg ikke. Det gjorde jeg ikke, fordi at ... Jeg skal ikke påstå at jeg er menneskekjenner, men jeg – igjen – dette med erfaring med å ha hatt med så mange forskjellige type folk, med deres bakgrunn, deres livssituasjon. Så klarer jeg å se, eller få en følelse, av at «hvem er det som gjør seg til nå» og «hvem er det som bare har en fasade og er egentlig et helt annet menneske bak». Men jeg følte at han var oppriktig og ærlig i det han sa.

Via sitt erfarne blikk mente denne bekymringsarbeideren at hun i de fleste tilfeller kunne gjenkjenne oppriktighet og avsløre uoppriktighet via en samtale ansikt til ansikt, og sånn gi en god vurdering av kvaliteten på

informasjonen samtalen brakte fram, både faktiske omstendigheter og samtalepersonens moralske egenskaper. Samtalen var dermed tilstrekkelig til å «ta ned» bekymringen og legge saken vekk for godt. I andre saker kunne samtalen bidra til å ta opp bekymringen eller ikke endre den.

Med tanke på avklaring var altså andre mulige utfall av en samtale at bekymringen vedvarte eller ble «tatt opp». Førstnevnte inntraff gjerne når informasjonen som kom fram var tvetydig eller det var tvil om troverdigheten til personen. En annen bekymringsarbeider forklarte dette om hvorfor han ikke opplevde bekymringen som avklart etter en samtale han hadde hatt.

Jeg skrev i min konklusjon ... Jeg skrev jo ned alt det han sier og at det virker troverdig. Og det stemmer opp mot de undersøkelsene jeg gjør, så stemmer alt han sier. Og det virker som han liksom har fått bort narkotikaproblemet sitt, og at han på en måte har fått til veldig mye, at det ser veldig positivt ut. Men så kommer på en måte det siste lille avsnittet i konklusjonen min var at ... Jeg har en veldig ... allikevel ... på en måte ... en dårlig følelse. Det er noe som ikke er avklart her, og jeg kan ikke gå god for at han er ... Jeg kan ikke frikjenne han. [...] Forklaringen hans ble veldig polert. Han dro på en måte ting litt opp igjen, litt ved overflaten når jeg prøvde å gå litt dypere i han. Så detaljer ... han holdt seg langt på vei unna detaljer i samtalen. Det ble en sånn strømlinjeform av forklaring.

Begge disse eksemplene illustrerer at bekymringssamtalen som etterretningsverktøy handler mye om å gjøre vurderinger av personens troverdighet, kanskje enda mer enn å innhente konkrete opplysninger. Man søkte å skape tillit, ikke bare hos bekymringspersonen vis-à-vis politiet, men også motsatt vei. I denne operasjonen var den viktigste ressursen det intuitive og erfaringsbaserte bekymringsblikket vi diskuterte i forrige kapittel. Møtet ansikt til ansikt ble ansett å gi blikket større spillerom. Dette forutsatte imidlertid at samtalen var preget av gjensidig tillit og dialog, som vi vil komme tilbake til nedenfor. En mislykket samtale ville svekke bekymringsarbeiderens vurdering av bekymringen, enten denne ble «tatt opp» eller «ned».

Korrigerings og avskrekking

Foruten informasjonsinnhenting, kunne bekymringssamtalen ha til hensikt å fungere som en advarsel eller et signal om at «politiet følger med»,

i den hensikt å korrigere atferd. En radikaliseringskontakt sa dette om sin kontakt med en mindreårig som var anmeldt for gjentatte trusler mot politiske motstandere:

Første samtalen var på en måte å si at «Her er jeg. Jeg jobber på forebyggende avdeling. Jeg er her egentlig for å hjelpe deg, men jeg vil også si ... Som politimann så må jeg si at det du gjør nå er faktisk straffbart».

Et annet eksempel var en bekymringssamtale med en «godt voksen» mann som hadde framsatt drapstrusler mot en kjent politiker på nett. En liten gruppe fra politiet oppsøkte mannen hjemme uten forvarsel. De avklarte raskt at mannen verken hadde intensjon om eller kapasitet til å utføre vold. Bekymringen ble sånn sett «tatt ned» nærmest umiddelbart. I samtalen som fulgte fokuserte den ansvarlige bekymringsarbeideren på å få mannen til å tenke annerledes om det mannen selv oppfattet som et ubetenksomt, men uskyldig utbrudd av frustrasjon:

Så det var i hvert fall en samtale hvor vi snakket lenge da, om det å uttrykke seg på sosiale medier. Og hvor han fikk ta og føle på at dette fikk faktisk konsekvenser umiddelbart etter at han hadde gjort det. Vi var hjemme hos han dagen etter at posten var, og det har også en effekt. At det skjer noe umiddelbart. Og siden har vi ikke hørt noen ting fra han. På hans sosiale medier så er det ganske ryddig nå.

I disse eksemplene hadde «advarselen» tilsynelatende umiddelbar effekt. I andre tilfeller trengtes det mer innsats, og flere tiltak. En bekymringsarbeider fortalte for eksempel om en bekymringssamtale han holdt med en ung voksen som var blitt rekruttert til en ekstrem gruppe.

Jeg er jo litt optimistisk og kanskje litt naiv av type, så jeg så jo for meg at her har jeg muligheten til å redde en person som er på vei feil vei. Det var innstillingen min. Svært sjelden jeg går inn i noe med en sånn «det her er ikke noe vits, men jeg får bare gjøre det». Det vet jeg noen gjør, men den holdningen har jeg sjelden. Sånn at jeg var optimistisk, men jeg fikk ganske fort en følelse av at dette her, det her står ganske på stedet hvil. Han svarer ikke, han vil ikke prate, jeg får ikke noe ut av han. Så da blir man jo litt skuffa. Man tar det kanskje litt personlig, at, kan du ikke bare ta til fornuft, hva kan jeg gjøre? Du blir litt sånn fortvila. For vi sitter jo på en følelse at vi har svaret. Men jeg forstår jo at han på sitt vis sitter med samme syn. At han har svaret og at vi tar feil.

I dette tilfellet var hensikten med samtalen ikke så mye å avklare bekymringen; politiet satt med informasjon som levnet liten tvil om at denne

mannen var tilknyttet et ekstremt miljø. Samtalen ble snarere avholdt som et forsøk på å avskrekke og «for å redde en person som er på feil vei», hensikter som altså lå tett opp på den opprinnelige bekymringssamtalen for ungdom, selv om det her var snakk om en voksen. Dette prosjektet mislyktes dog i denne saken, bekymringsarbeideren opplevde ikke at han nådde inn til den unge mannen. Han hadde likevel ikke gitt opp samtalen som et verktøy for å korrigere holdninger og atferd.

Jeg har jo fortsatt en sånn naiv og positiv holdning til at hvis man gjør det der nok ganger, sår inn en tvil⁴⁶ tusen ganger, så kan man nå fram. Men man må bare henge på. [...] Her skulle man gjerne tatt en ny samtale uka etter. Og så uka etter. Helt til han ikke gadd mer. Og så prøvd å få han inn igjen, for å vise at vi bryr oss vi og.

I dette tilfellet er ikke én bekymringssamtale nok til å «snu» en negativ utvikling. For å oppnå det, ser radikaliseringskontakten for seg at gjentatte samtaler må til, såkalte oppfølgingssamtaler. Og selv ikke da ville effekten nødvendigvis bli oppnådd, men man «sår en tvil», i betydningen gir personen en alternativ måte å tenke på, som han eller hun kan få nytte av seinere. Dette eksempelet illustrerer dessuten godt hvordan omsorg og kontroll kom sammen – eller var tenkt å komme sammen – i bekymringsarbeidet. Omsorgsfulle effekter («vise at vi bryr oss», «redde») var tenkt framkalt via en maktutøvelse: nemlig å kalle inn til mer eller mindre uønskede samtaler ukentlig «til han ikke gadd mer» – og så enda litt til. Det er også interessant at bekymringsarbeideren betoner noen bestemte sider ved seg selv som han mener former og motiverer valg han gjør i sitt bekymringsarbeid: «optimistisk», «positiv» og «kanskje litt naiv». Det er «myke» og presumptivt empatiske egenskaper og verdier som vektlegges, framfor mer typiske «harde» polititilnærminger. Samtidig er agendaen bekymringsarbeideren beskriver til dels autoritær: Han vil at bekymringspersonen «skal ta til fornuft», det vil si innordne seg det som anses som godt og riktig i et uspesifisert «vi» som bekymringsarbeideren identifiserer seg med («vi sitter jo på en følelse at vi har svaret»).

46 Uttrykket radikaliseringskontakten her bruker – «å sår inn en tvil» – forekommer også i Politidirektoratets retningslinjer for avklaringsamtalen.

Samtalen som kanal for tilbud om hjelp

I eksempelet ovenfor refererer informanten også til en tredje ønsket effekt av (gjentatte) samtaler, i tillegg til etterretning og avskrekking: at politiet får «vist at de bryr seg» og kanskje til og med får «redde en person som er på vei feil vei», tross motvilje fra personen som kalles inn. Bekymringssamtalen skulle også brukes til å kartlegge et eventuelt hjelpebehov hos personen det var bekymring for, og iblant til å gi et tilbud om hjelp.

I noen tilfeller ble oppfølgende (bekymrings)samtaler et tiltak i seg selv. En radikaliseringskontakt hadde for eksempel fem–seks samtaler med en ung mann som var i en sårbar livssituasjon og hadde blitt observert i selskap med kjente ekstremister. I denne saken ble det oppsummert av det tverretatlige teamet som jobbet med saken at oppfølging i form av samtaler med politiet hadde hjulpet den unge mannen.

[Ansvarlig i kommunen] ga tilbakemelding til meg at jeg hadde funnet en fin balanse mellom å være voksen streng og samtidig lojal mot han og kameratslig nok da. Så det hadde fungert bra. Og bekymringen ble tatt ned.

Den fine balansen bekymringsarbeideren her snakker om kan også uttrykkes i våre termer: som en balanse mellom kontroll («voksen streng») og omsorg («lojal», «kameratslig»). Dette er dessuten ett av mange eksempler i materialet på at bekymringssamtalen ble et brohode mellom politiarbeid og sosialt arbeid. Med utgangspunkt i den første samtalen, som hadde sterkt innslag av etterretning i den forstand at hovedhensikten var å avklare bekymringen, ble det etablert en relasjon som satte radikaliseringskontakten i stand til å bistå personen det var bekymring for på en rekke ulike måter, som i siste instans tok sikte på å forebygge en videre utvikling i ekstrem retning. Her var det som sagt snakk om samtaler med en ung person. I et annet eksempel ble en radikaliseringskontakt satt inn som en slags mentor overfor en godt voksen mann, hvis ekstreme holdninger var registrert av Politiets sikkerhetstjeneste. I denne rollen bidro radikaliseringskontakten direkte til at mannen fikk «orden på livet sitt» med tanke på arbeid, bolig og nettverk. Tanken, ifølge bekymringsarbeiderens leder, var at en «enter-prosess» vis-à-vis samfunnet ville ha en «normalisering av holdninger» som tilleggseffekt.

Vi så altså eksempler på at politifolk selv gikk inn og langt på vei fungerte som sosialarbeidere. Det ser imidlertid ut til å være vanligere at politiet kartla hjelpebehov i bekymringssamtalen, koblet på det de så som relevante instanser (for eksempel Nav, SLT-koordinator, psykisk helsevern eller barnevern), og deretter eventuelt inntok en koordinatorrolle i samarbeidet mellom ulike instanser. Bekymringssamtalen var med andre ord ikke bare en arena for å skape dialog og tillit der og da, men kunne også bidra til dialog og samarbeid med andre instanser og en omfattende innsats fra mange instanser som varte over tid.

Bekymringsarbeiderne uttrykte ofte at deres fremste mål var «å hjelpe», i betydningen «hindre folk i å bli ekstremister», og at kartlegging av behov og tilbud om hjelp derfor var et hovedmål med bekymringssamtalen. Vi ser imidlertid også at byggingen av relasjoner og tilbud om hjelp iblant ble beskrevet som *midler* for å få folk til å åpne seg og gi politiet informasjon de trengte – ikke bare om den aktuelle personen, men også om miljøer, andre ekstremister og annet som kunne komme til nytte for politiet:

Skal vi kalle inn til samtale, eller ikke? Hva gjør det? Vil det, har vi mulighet her til å så et lite frø av tvil til å si «Okei, men hvis du vil ut av dette miljøet, hvis du vil snakke med noen, så ringer du meg ikke sant? Jeg er her for deg. Hvis du trenger hjelp i forhold til noe med bolig, jobb, helse, noe med familien din, ett eller annet, så har jeg masse kontakter. Jeg kan hjelpe deg. Jeg kan sette deg i kontakt med riktige personer. Jeg kan bringe den informasjonen videre hvis du vil det eller be folk ringe deg hvis du trenger oppfølging eller hjelp ikke sant?». Så jeg tenker det, det er liksom det viktigste vi gjør i de samtalene. [...] For noen kommer jo med en enorm skepsis og tenker at «Nå skal politiet bare prøve å omvende meg eller pumpe meg for informasjon. Det er eneste grunnen til at jeg er her. Jeg er superskeptisk, jeg sier ingenting». Og så når vi begynner å avrunde så «Åja, okei. Så de er litt på tilbudssiden også ja. De vil egentlig, kanskje de vil meg vel og. Ja, det var ikke så gærnt allikevel og ... Jo, okei, kanskje vi kan ta en prat senere. Ja, ja, det er greit. Du kan godt ringe meg og ... ja».

Via en bekymringssamtale kunne man tilby bistand til å komme ut av et ekstremistisk miljø og hjelpe til med bolig, jobb og helse via kontakt med «riktige personer». Om timingen ikke var riktig, det vil si om bekymringspersonen ikke var mottakelig for slik hjelp på dette tidspunktet, kunne bekymringssamtalen brukes til å gjøre personen oppmerksom på at slik hjelp ville være tilgjengelig om vedkommende endret oppfatning

seinere («så et lite frø»). Velferdsstatens ressurser kunne slik sett brukes som middel for å få en person på «tilbudssida» med tanke på informasjon som politiet var ute etter, og omsorgen for enkeltmennesket ble slik et middel for kontroll. Dette sitatet kan sies å belyse både potensialet og det problematiske i at omsorg og kontroll er så tett sammenvevd, ikke bare i bekymringsamtalen, men i bekymringsfeltet generelt.

Bekymringssamtalen i spenningen mellom tillit, dialog og kontroll

Det blir jo på en måte sånn relasjonsbygging da. Du får den personen til å på en måte ha litt tiltro til deg. At du er veldig klar på at du er politimann og sånne type ting, men at han får et slags, ja ... Altså, hvis jeg skal på en måte ha en oppfølging av de her, så må jo det til. Ja. At jeg på en måte er ... At de får tiltro til meg da. (Bekymringsarbeider i politiet)

Slik vi var inne på i innledningen til dette kapittelet, er dialog en av de sentrale ideene bak bekymringssamtalen som verktøy. Dialog forutsetter tillit mellom partene, noe som fikk betydning for hvordan samtalen ble gjennomført. Bekymringssamtalen er en form for relasjonsbygging, sier bekymringsarbeideren vi siterer ovenfor. Tillit, dialog og «relasjon» ble ofte beskrevet som essensielle instrumenter for å oppnå alle formålene vi diskuterer ovenfor: å skaffe til veie troverdig informasjon, å korrigere atferd og å kartlegge hjelpebehov og tilby hjelp.

Samtidig skulle bekymringssamtalen utføres av politiet, som tross alt er den delen av statens maktapparat som har voldsmonopol og er portvakt til straffeapparatet. En samtale med politiet er ingen bagatell for folk flest. Tvert imot er det rimelig å tenke seg at kontakt med politiet er noe de fleste av oss vil unngå om vi kan, og at et initiativ til dialog fra politiet vil oppleves ubehagelig, kanskje til og med skremmende.

Bekymringsarbeiderne må slik sett bruke et omfattende skjønn med hensyn til hva de kan gå videre med og hva de informerer om til den som deltar i en bekymringssamtale. Dette skjønnnet vil være avgjørende for etableringen av tilliten og dermed også for hvor godt bekymringssamtalen kan fungere. Bekymringsarbeiderne hadde dermed ofte krevende vilkår for å oppnå og vedlikeholde tillit. Betydningen av og

utfordringer knyttet til tillit, dialog og relasjon ble tematisert på flere måter. I det følgende vil vi ta for oss noen sentrale temaer som ofte dukket opp.

«Inngang»

Et begrep som ofte ble brukt i konteksten tillit og dialog, var «inngang». «Inngang» er ifølge Finstad (personlig kommunikasjon) helt vanlig og generell politisjargong som brukes i svært mange sammenhenger, og ikke bare i dette feltet. I vårt materiale dukker det altså først og fremst opp i forbindelse med bekymringsamtaler. Her ble det brukt i flere betydninger, men refererte som regel til ulike ting som hadde med å komme i posisjon til å oppnå tillit og få i gang en dialog: *å komme inn* til personen det var snakk om, for å si det på en annen måte.

En betydning av inngang handlet om det å *komme inn i samme rom*, det vil si å motivere personen til å møte til samtale i det hele tatt. Dette var, som vi tidligere har vært inne på, særlig aktuelt for voksne, som i motsetning til mindreårige ikke kan pålegges å stille til samtale. Å skape motivasjon var dermed avgjørende for i det hele tatt å kunne ta samtaleverktøyet i bruk:

Den er jo sånn objektivt sett, så er jo [bekymringsamtalen] å anse som viktigere for de under 18, nettopp fordi at vi kan pålegge dem å komme. Det kan vi ikke med de over 18. Men samtidig så er jo vi politifolk, vi tenker kreativt. Og det er ikke ulovlig å ta kontakt og si at «hei, jeg har lyst å prate med deg», og så får du et nei. Så veldig mange av de samtalene vi gjennomfører, er jo basert på frivillighet og at folk faktisk ikke har noe imot å ta en prat med oss.

«Vi er politifolk, vi tenker kreativt», fastslår denne bekymringsarbeideren. Vi leser «kreativt» her som et annet ord for det vi kaller nedenfra. I mangel på lovhjemler må politifolkene bruke ressurser som for eksempel skjønn, intuisjon, sjarm, tillit og list, i bestrebelsen på å vekke interesse og overbevise personen om samtalens «ufarlighet» og motivere dem til å komme frivillig. Igjen er det imidlertid grunn til å minne om politiets voldsmonopol og portvaktrolle, og reflektere over hvilken betydning det har for bekymringspersonenes egen opplevelse av «frivilligheten» i å stille når politiet inviterer til samtale. En radikaliseringskontakt ga følgende

eksempel på hvordan han gikk fram for å motivere en voksen mann til å komme frivillig til samtale:

Der tok jeg bare en «Vi har lyst til å prate med deg, vi har ikke mulighet til å si hva det gjelder på telefon, men ...». Og da kom han. Altså ... ja, jeg sa veldig lite om den uroen eller bekymringen i telefonen. [...] Så jeg tror nok han var litt nysgjerrig også, når han kom, hva det gjaldt.

Denne metoden, å pirre nysgjerrigheten ved ikke å avsløre for mye, var ikke en uvanlig framgangsmåte for å skape motivasjon. Det er imidlertid rimelig å spørre seg om «nysgjerrighet» nødvendigvis er den mest dekkende betegnelsen på motivasjonen som oppstår når politiet ber om en samtale uten å oppgi grunn. Her kan man også tenke seg at «uro», eller til og med «frykt», spiller inn.

En annen måte å vekke motivasjon på kunne være å overbevise om at samtalen – som et forebyggingsverktøy – var ufarlig, og kanskje til og med i personens egeninteresse:

Særlig når vi legger det fram at vi er forebyggere, vi er ute etter å hjelpe, vi ønsker ikke å ... [...]. Vi ønsker bare å sørge for at den bekymringa vi har rundt voldsbruk, blant annet, blir redusert. Og så skal ikke vi endre meningene dine. Vi skal ikke være tankepoliti.

Understrekingen av at hensikten er å «hjelpe», at holdninger i seg selv ikke er et problem og antyde at det å stille til en samtale er det som skal til for å slippe videre oppmerksomhet fra politiet, framhever bekymrings-samtalens forebyggende karakter, mens etterretningsselementet nedtones. Omsorg betones, mens kontrollelementet nærmest usynliggjøres. Politiets forebyggingsarbeid sidestilles langt på vei med sosialarbeid («vi er forebyggere, vi er ute etter å hjelpe»). Slik motiveres samtalen forsøksvis ved å framstille den som «uskyldig», knapt nok som et møte med statens maktapparat i det hele tatt. En slik framstilling av bekymrings-samtalen ble imidlertid iblant problematisert av politifolk selv, som vi skal se seinere. I tillegg nedtones forsøksvis det man rimeligvis kan anta at er en interessekonflikt mellom bekymringsarbeider og bekymringsperson, til fordel for en framstilling der disse to partene i bunn og grunn ønsker det samme, nemlig minst mulig bekymring.

Inngang ble også ofte brukt i betydningen «en vei inn i temaet radikaliserings og voldelig ekstremisme», det vil hva som ble presentert som

foranledning og/eller kontekst for at politiet tok initiativ til en samtale. Hva man valgte som inngang i denne betydningen kunne potensielt ha stor betydning for hvordan samtalen utviklet seg og hvor vellykket den ble. Igjen handlet det om å skape tillit og om å overbevise den som var innkalt at det var i hans/hennes interesse å samarbeide. Her beskriver en bekymringsarbeider hvor betydningsfullt han opplevde det å velge riktig inngang i denne betydningen:

Det er det vanskelige øyeblikket. Å innlede. Det, det er det vanskeligste med bekymringssamtalene som ikke gjelder barn og ungdom. [...] Derfor så pleier jeg å si [i saker som gjelder voksne] at «Vi har fått informasjon som gjør oss litt urolig, men nå har vi lyst til å prate med deg og så kan det godt hende at vi etter den samtalen her ikke er urolig lenger» [...]. Men prøve å bruke det at «Vi har hørt noe som gjør oss urolige for hvordan du har det» eller «gjør oss urolig for hvordan det skal gå med ...». Altså, prøve å snu det litt da. [...] Ikke starte med å si at «Fordi du har gjort sånn og sånn, så ...». [...] Men det er veldig vanskelig. Det kan være en kjempetrigger til å enten føle at vi ... Eller, forsterke det der fiendebildet eller motsatt. At vi blåser det ene kortet vi har på en måte ... [...] Spiller det ut for tidlig eller, ja. [...] Så det er veldig vanskelig. Det er det punktet jeg gruer meg til hver samtale, det her etter den koselige «Har du funnet parkeringsplass?» og «Vil du ha noe drikke?» og ... Den koselige starten. Så er det alltid vanskelig når du skal på en måte begynne «the defining moment», de tjue sekundene der.

Som radikaliseringskontakten her er inne på, hang utfordringen med inngang sammen med noen av særegenhetene ved både disse samtalene og bekymringsfeltet i seg selv: Personene var ofte over 18 år. Det forelå som regel ikke noe lovbrudd som utløste bekymring, politiet hadde ikke «noe på dem». Ofte var bekymringen dessuten vekket av ytringer og meninger, gjerne knyttet til religion på en eller annen måte. Mange bekymringsarbeidere var opptatt av det prinsipielt problematiske ved å innkalle noen til samtale med politiet på en slik bakgrunn (å være «tanke-/meningspoliti»). Malen for avklarings samtalen understreker at ideologi og religion ikke skal være tema for samtalen, nettopp for å unngå en situasjon der politiet intervenserer i folks meninger. Samtidig er det jo sannsynlig at bekymringspersoner likevel opplever at politiet blander seg i deres meninger, all den tid de ikke har gjort noe kriminelt. Flere av bekymringsarbeiderne påpekte at denne spenningen fort kunne bli et dårlig utgangspunkt for dialog, og at det hadde potensial

til å skape eller konsolidere mistillit til staten og demokratiet («forsterke fiendebildet»).

Igjen: For å lykkes med både informasjonsinnhenting og med å kartlegge et hjelpebehov var politiet avhengig av at den innkalte personen fikk tillit og samarbeidet, ettersom vedkommende ikke hadde noen plikt til, eller åpenbar interesse av, å samarbeide med politiet. For å lykkes var det viktig å presentere en plausibel og tillitvekkende anledning til kontakten, en «inngang». I sitatet ser vi at den aktuelle bekymringsarbeideren, i likhet med mange andre, løste utfordringen med å vektlegge omsorgsintensjonen («vi er urolige for hvordan du har det»), og ved å antyde at personen kunne løse saken raskt hvis han/hun gikk i dialog («vi har lyst til å prate med deg og så kan det godt hende at vi etter den samtalen her ikke er urolig lenger»). Legg merke til at han opplevde at han måtte «spille kortene sine» taktisk og gjennomtenkt i åpningen av samtalen («the defining moment»). Ved feil framgangsmåte, for eksempel å innlede med en anklage, kunne han risikere å tape tilliten med en gang («en kjempetrigger», «forsterke det fiendebildet»), og miste det man måtte ha av incitament for samarbeid («blåser det ene kortet vi har»). Dette opplevde han som så avgjørende, og så taktisk krevende, at han gruet seg hver gang. Denne opplevelsen antyder at en bekymringssamtale kanskje er mindre av en «uskyldig», åpen og likefram sak enn det som iblant blir antydnet. Snarere framstår forholdet mellom det som ligger åpent og det som holdes skjult, med tanke på både hensikter og informasjon, som noe delikat som må håndteres strategisk. En annen radikaliseringskontakt hadde valgt en noe motsatt håndtering av disse forholdene. Han kalte det å «spille med åpne kort»:

Poenget er å snakke med han og si hva bekymringen er. Og ... Ja, jeg har jo forandret meg litt da. Fordi at i starten ... Eller, jeg begynte jo som etterforsker og da holder man kortene litt tett til brystet av naturlige grunner. Og det er liksom forventet og det er ingen som reagerer noe særlig på det. Men hvis ... Jeg har jo gjort det noen ganger her også i sånne bekymringssamtaler. Og i og med at de er frivillige [...], så er det veldig ... Du starter jævlig ... på en jævlig dårlig måte hvis du ikke sier hva bekymringen er, og liksom holder noe tilbake da. Så i det siste, ja, det siste året-halvannet, så har jeg vel bare sagt nøyaktig hva jeg jobber med og hvorfor [personen] er her og hva jeg er bekymret for.

Denne bekymringsarbeideren understreket at selv om bekymringssamtalen i dette feltet har likhetstrekk med et avhør, i den forstand at informasjonsinnhenting er en av hensiktene, så er det fortsatt forebygging som var rammen, ikke etterforskning, ettersom det ikke forelå noe lovbrudd og samtalen til syvende og sist var frivillig. Han opplevde at teknikkene han hadde tilegnet seg via annet politiarbeid, spesifikt som etterforsker, kom til kort i møte med mennesker han uansett var avhengig av tillit og samarbeid fra. Å holde tilbake og være strategisk, slik han hadde lært å holde avhør, opplevde han som kontraproduktivt for relasjonen. Derfor gikk han over til å kommunisere på måter han mente ga bedre effekt med tanke på tillit og dialog; nemlig ved å være åpen og oppriktig om sine hensikter.

Inngang, det vil si veier inn til bekymringspersonen og det man ville ha ut av denne, ble som vi har sett betraktet som avgjørende for i det hele tatt å ta samtaleverktøyet i bruk. Men tilliten var også avhengig av at samtalen fungerte når den først var i gang.

Den gode samtalen

Hvis man skal kjøre en bekymringssamtale sånn som fasiten på den ser ut, slavisk, så blir det ikke noe samtale. Da forsvinner dynamikken. (Bekymringsarbeider i politiet)

Begge de to siste eksemplene i forrige avsnitt berører betydningen av kommunikasjon for å skape tillit i bekymringssamtalen, og hvordan riktig kommunikasjon krevde nedenfra-ressurser, som erfaring, magesfølelse og empati. Dette kom også opp når bekymringsarbeiderne snakket om behovet for at samtalen i seg selv skulle fungere. Selv om Politidirektoratets maler for samtaleverktøyene også inneholder forslag til spørsmål og rekkefølge på temaer, opplevde bekymringsarbeiderne at en fungerende samtale krevde noe annet enn en mal. Det viste seg at disse dokumentene ble brukt svært lite, og flere av informantene våre hadde bare overfladisk kjennskap til innholdet i dem.

Generelt mente bekymringsarbeiderne at samtalen måtte være fleksibel og gi stort rom for improvisasjon fra den som holdt den for å kunne virke slik den var tenkt. Dette handlet om at sakene og individene som

kom til samtaler var svært forskjellige, og at man trengte fleksibilitet for å ta høyde for dette. Et viktig aspekt her var at samtalen ble effektiv og treffsikker med tanke på hva bekymringen var. For eksempel at man i en samtale med en voksen kuttet ut de delene av bekymrings samtalen som har mest preg av ungdomsforebygging, eller at man ikke brukte tid på å gå inn i spørsmålet om intensjon og kapasitet dersom mangel på sådan umiddelbart ble åpenbart, slik vi så et eksempel på ovenfor.

Men vel så viktig var kanskje det bekymringsarbeideren i sitatet ovenfor pekte på, at en tillitsskapende dialog krever en annen dynamikk mellom partene enn et intervju eller et avhør. En for stram regi kunne stå i veien for den typen interaksjon som skaper gjensidig dialog. Politidirektoratets maler var til lite hjelp her. I stedet beskrev bekymringsarbeiderne gjerne at de måtte ta i bruk både erfaring og intuisjon, og improvisere på en måte som gjorde at de oppnådde det de var ute etter:

Intervjuer: Sånn som jeg hører deg snakke, så savner du ikke en mer liksom fastlagt metode?

Informant: Nei, jeg gjør ikke det. Fordi at de folka som kommer inn, det er så forskjellig. At hvis metoden er fastlagt så vil man skjære bort på en måte mye av det – man vil skjære ut en firkant i den personen som sitter foran deg, og miste alt det andre. Og da får man på en måte mange like firkanter til slutt. Så nei, jeg synes det ... At det selvfølgelig på en måte skal være ... At det er en del ting man skal ha med, og det må gjøres innenfor visse rammer. Det synes jeg jo. Men det bør være vide rammer. Og jeg tenker at man bør ha tillit til de personene som gjør de samtalene, sånn at vedkommende får ut det som er essensen, det man i utgangspunktet var ute etter.

Samtalene ble dermed tilpasset både personlige egenskaper, kompetanse, styrker og svakheter hos den som holdt samtalen, så vel som behovene i den konkrete saken. Oppsummert kan vi slå fast at bekymringsarbeiderne i politiet generelt så ut til å stole mer på sin egen evne til å forme samtalen etter hensikten, enn de stolte på malene fra Politidirektoratet. Tatt i betraktning vekten som ble lagt på tillit og dialog er dette lite overraskende. En stramt strukturert samtale ble sett som å gi mindre rom for slikt som bygger tillit og dialog enn en dynamisk og gjensidig interaksjon mellom partene, der bekymringsarbeideren improviserer og bruker intuisjon – kort sagt bruker nedefra-ressurser.

Bekymringsarbeidernes manglende motivasjon for å ta i bruk malene kan også tolkes som en form for motstand mot det Finstad (2018, s. 111–114) omtaler som *standardisering* av politiarbeidet. I tråd med idealet om at politiet skal arbeide kunnskapsbasert har man også formulert paradigmet om *beste praksis*, det vil si at man i tillegg til erfaringskunnskap skal basere seg på såkalt evidensbasert kunnskap, og på det grunnlaget danne modeller for hvordan politiarbeidet bør utføres. Finstad hevder imidlertid at politiet har en tendens til å tolke evidens for snevert, og at paradigmet beste praksis står i fare for å bli en dekontekstualisert standard som ikke gir tilstrekkelig rom for skjønn og balansering av ulike hensyn i møte mellom politi og publikum. Finstad setter standardisering opp mot *systematikk*, som hun mener er det som trengs for å gjøre kvaliteten på arbeidet bedre. Bekymringsarbeidernes opplevelse av at samtalemalene ikke var til så mye hjelp kan sees i lys av denne motsetningen: I stedet for å bistå dem i å gjennomføre best mulig samtaler, ble malene en for generell standard som sjelden passet i konkrete samtaler med konkrete personer.

Hvem skal holde samtalen? Legitimitet og dilemmaer

Vektleggingen på tillit som middel for å oppnå bekymringssamtalens hensikter medførte at samtalen, til tross for at den ofte omtales som *politiets* viktigste verktøy, slett ikke alltid ble gjennomført av en politibetjent. I intervjuene kom det fram at bekymringssamtaler i noen tilfeller ble satt ut til «noen som har en relasjon», det vil si en tillitsperson i bekymringspersonens liv. Dette kunne for eksempel være en lærer eller en person fra hjelpeapparatet. I slike situasjoner ville politiet instruere og veilede tillitspersonen, slik at samtalen fungerte mest mulig etter hensikten.

[1] andre – mange andre – saker så har jeg også valgt å ikke nødvendigvis ha [bekymringssamtalen selv]. Fordi at jeg som politimann kan på en måte skremme. Og det kan virke ødeleggende for det videre samarbeidet med den personen eller familien. At vi prøver å bruke andre personer som kanskje har, eh, en slags tillit i familien da. Om det kanskje er en miljøarbeider som har fulgt opp gutten eller jenta før eller at det er en ... Ja, en tiltro-person da. Og så er jeg litt sånn, jeg og de andre i teamet, på utsiden og på en måte gir litt råd og veiledning underveis.

Denne politibetjenten tar opp et poeng vi har vært inne på flere ganger, nemlig at det å være politi kunne være en hemsko for å oppnå tillit. Som sitatet illustrerer: I enkelte saker hadde bekymringspersonene vært i kontakt med politiet før, i forbindelse med kriminalitet hos dem selv eller hos nærstående. Denne kontakten, som ofte var en negativ erfaring for bekymringspersonen, kunne stå i veien for tillit og dialog. Men selv for de som ikke hadde egen erfaring med politiet, kunne politiet «på en måte skremme», som bekymringsarbeideren over uttrykker det, framfor å oppnå tillit og fortrolighet og utøve innflytelse. I denne situasjonen var det man valgte å bruke ikke-politi til å avholde samtalen.

Interessant nok ser det ut til at samtalen oftere ble satt ut når bekymringen gjaldt aldersgruppa politiet opprinnelig utviklet bekymringssamtalen for, de under 18. Vi kjenner ikke til om også ordinære bekymringssamtaler ofte settes ut til andre enn politifolk. Dersom slik outsourcing er mer vanlig på feltet radikalisering og voldelig ekstremisme, er det interessant med tanke på at bekymringssamtalen framheves som et viktig politiverktøy akkurat på dette feltet. Kanskje viser erfaringene som kommer fram i vår undersøkelse at dette bildet er mer sammensatt enn det som ofte blir hevdet.

Et annet spørsmål som reiser seg, er legitimiteten av at for eksempel lærere og sosialarbeidere utfører en prosedyre som, tross sin forebyggingsramme, også er et etterretningsverktøy. At ikke-politi «løper politiets ærend» på denne måten kan forstås som et tillitsbrudd og sette relasjonen til bekymringspersonen i fare. Det kan også tenkes at praksisen reiser spørsmål ved juridiske aspekter ved det å sette ut politiarbeid til andre instanser. For eksempel: Hvem har egentlig hjemmel til å holde slike samtaler? Kan opplysningene som kommer fram i slike samtaler fritt deles med andre instanser? Disse spørsmålene, og andre mulig problematiske juridiske aspekter ved bekymringsarbeidet, mener vi det bør forskes mer på, og da særlig av forskere med juridisk kompetanse.

Vi har til nå i kapittelet diskutert ulike hensikter, utfordringer og løsninger knyttet til bekymringssamtaler, slik de ble forstått og beskrevet til oss. Vi har sett at pragmatisme, fleksibilitet og tillit var vel så styrende som retningslinjer ovenfra for hvordan samtaler ble brukt i bekymringsarbeidet, både med tanke på motivering, innhold,

gjennomføring og hvem som faktisk holdt samtalen. I tillegg mener vi at eksemplene vi har valgt ut illustrerer hvordan motsetningene som preger hele bekymringsfeltet skaper dilemmaer når politiet tar i bruk sitt presumptivt viktigste verktøy. Dette vil vi komme tilbake til i konklusjonen på kapittelet. I det neste avsnittet skal vi se at slike og andre spenninger også til en viss grad preget bekymringsarbeidernes egne opplevelser av samtalen.

Kritikk og skepsis mot bekymringssamtalen

Selv om alle radikaliseringskontaktene vi snakket med som nevnt brukte bekymringssamtalen som verktøy, møtte vi også på en del skepsis og kritikk mot metoden. Delvis rettet kritikken seg mot *innholdet* i standardiseringen ovenfra, det vil si Politidirektoratets føringer og retningslinjer. I ett av distriktene hadde man utviklet en helt ny mal for samtale, som de kalte «oppklaringssamtale». Denne malen bygde på bekymringssamtalen og avklaringsamtalen, men inkluderte også elementer fra såkalt motivevende intervju og fra forhandlerteknikk. Hensikten med denne videreutviklingen var delvis å gjøre selve samtalen bedre egnet til å produsere de ønskede effektene. Men man ønsket også å systematisere og kvalitets sikre forberedelsene, det vil si hvilke vurderinger, tiltak og oppgaver som burde være gjort før man i det hele tatt kaller noen inn til en samtale. «Det er ikke bare å kalle noen inn til samtale», sa en bekymringsarbeider som var sentral i å utvikle oppklaringssamtalen. Denne måten å tenke på, at bekymringssamtalen bør være svært godt forberedt og gjennomtenkt, skiller seg noe fra for eksempel bekymringsarbeideren vi siterte innledningsvis. Han beskrev bekymringssamtalen som «uskyldig», og som et tiltak politiet kan ha lav terskel for å iverksette.

Andre var kritiske til det faktum at samtale som metode og verktøy hadde fått en så sentral plass i politiets bekymringsarbeid. Noen pekte på at man kanskje hadde en overdreven forventning til samtalenes effektivitet som etterretningsverktøy, det vil si at de kunne bidra til «å avklare bekymringer» slik det blir lagt opp til for eksempel i Politidirektoratets *Enhetlig arbeidsmetode*. En bekymringsarbeider sa det slik:

[Jeg har] på en måte ikke så stor tro på at vi klarer å oppdage så mye i en samtale. Jeg har ikke så stor tro på at vi ... Altså, i en del tilfeller så påvirker vi heller ikke noe særlig. Altså, sånn «alt er frivillig» ... Alt er konsekvensfritt på en måte. Jeg kan ikke tvinge noen til noe. Men samtidig så tror jeg det på en måte er et signal også til mange om at vi følger med, liksom.

Denne bekymringsarbeideren stiller spørsmål ved om en frivillig og egentlig uforpliktende samtale hadde potensial til å påvirke individuell utvikling vesentlig, ut over å sende et signal om at politiet førte kontroll med den aktuelle personen. Videre antydte samme bekymringsarbeider at bekymrings samtalen hadde blitt et såpass sentralt verktøy, ikke fordi den er så effektiv, men fordi man manglet andre midler. Han leste dermed fokuset på bekymrings samtalen som et slags uttrykk for avmakt fra politiets side, snarere enn et uttrykk for at verktøyet var så vellykket.

En bekymringsarbeider i et annet distrikt var inne på noe av det samme. Han var opptatt av at samtale som verktøy for å korrigere atferd fort blir uttømt når man ikke har andre midler å følge opp med:

Det blir litt sånn ... at man spøkte med det norske politiet før i forhold til utlandet. Om at når noen er på rommen så sier utlandet «stopp, eller så skyter jeg», mens i Norge var det «stopp, ellers så roper jeg stopp en gang til» [ler]. Og jeg har litt den følelsen av at det vi holder på med nå det er sånn «vi roper stopp en gang til og stopp en gang til». Så ja, så «hvis ikke du kommer nå, så kommer jeg til å ringe deg, og så kommer jeg til å invitere deg til ny samtale». Det er liksom det vi har da.

Slik vi tolker kritikken fra denne bekymringsarbeideren, ligger det til grunn en skepsis mot ideen om at tillit og dialog (alltid) har potensial for endring i dette feltet. Dette innebærer imidlertid ikke at han ønsket seg muligheten til mer maktbruk overfor bekymringspersoner, snarere at han antydte at man i noen tilfeller brukte for mye ressurser på bekymrings samtaler og annen kontakt som i virkeligheten ikke hadde noen effekt. Et eksempel som ble trukket fram i denne sammenhengen var sentrale medlemmer i høyreekstreme grupperinger, som hadde mistenksomhet, og kanskje til og med hat, mot politiet som del av ideologien.

Noen ganger var altså vilkårene for å oppnå tillit ikke til stede. Det kunne ha politiske årsaker, som nevnt ovenfor. I andre tilfeller ble en kulturell dimensjon ved disse vilkårene trukket fram, som hos denne bekymringsarbeideren:

Det som man ser litt på nå er hvorvidt den formen passer best for etniske nordmenn. At kanskje ikke man har like gode resultater i forhold til minoriteter. Fordi ... Det kan være mange grunner til det. Minoriteter er jo på en måte ikke så vant til den måten å jobbe på. At politiet på en måte er i hjelpesporet og på tilbudssida da, det er ikke alle som helt skjønner det. De har en helt annen oppfatning av politiet.

Flere informanter mente at bekymringssamtalen så ut til å fungere dårligere for etniske minoriteter enn for majoritetsnordmenn. Denne observasjonen er også gjort av forskere (Bjørge & Gjelsvik, 2015, s. 239). Grunner til dette kan være at minoriteter ikke har samme forutsetninger som majoriteten for å forstå det norske politiets bekymringsarbeid og den spesielle sammensetningen av hensikter og virkemidler i denne formen for politiarbeid. For å kunne forstå, eller kanskje heller tro på, at en kan ha egeninteresse av å samarbeide med politiet, må man også ha forståelse og aksept for – og tillit til – at politiet også har en omsorgsagenda og rår over sosiale virkemidler og ressurser, som individet kan ha behov for og interesse av. Bekymringsarbeid, slik det har blitt utviklet av norsk politi med røtter i arbeidet mot etnisk norske høyreekstremister, kan dermed ha svært krevende vilkår i møte med individer og familier som mangler tillit til politiet som «hjelpereidere». Som nevnt forklarer våre informanter dette med at etniske minoriteter *mangler kunnskap* om norsk politi. Men bakgrunnen kan jo også være at de har en *annen erfaring* med politiet enn majoritetsbefolkningen. Finstad (2018, kap. 4) påpeker at det faktum at minoriteter har mindre tillit til politiet enn majoriteter også handler om hvordan etnisitet spiller inn på politiets tankegang og praksiser. Finstads sentrale eksempel er «stopp og sjekk ved mistanke», altså politikontroller i det offentlige rom, som visse etnisiteter utsettes for langt mer enn andre. Fra politiets perspektiv kan det finnes gode grunner til dette, som handler om at politiet «gjør jobben sin». For minoritetene som utsettes, oppleves derimot «stopp og sjekk» som en form for overkontroll som bidrar til å svekke deres tillit til politiet.

På en annen side kan man si at man ikke trenger være etnisk minoritet for å være skeptisk til den noe motsetningsfylte sammensetningen av agendaer i bekymringsarbeidet. Det problematiske i å drive personorientert forebyggingsarbeid i kombinasjon med forskjellige former av

kontroll ble påpekt av politiet selv overfor oss.⁴⁷ En bekymringsarbeider i en ledende stilling problematiserte maktbalansen som for eksempel oppstår når en ung person kommer i møte med politiet. Han stilte spørsmålet om det egentlig er hensiktsmessig «å slå sammen» undersøkelse av en sak, kartlegging av hjelpebehov og det han refererte til som «avskrekking» i en og samme undersøkelse. Han antydte at disse målene var så forskjellige at de saboterer for hverandre, og at dette gjorde bekymringssamtalen til et problematisk verktøy.

En annen tilbakevendende kritikk mot bekymringssamtalen blant bekymringsarbeiderne handlet om faren for overreaksjon og overmakt. Igjen var spørsmålet som ble reist om det virkelig er «uskyldig» å kalle noen inn til samtale med politiet. Riktignok ble det ofte påpekt at samtalen var frivillig, og sånn sett en mild form for intervensjon. Men som vi var inne på over, vil nok mange også oppleve det å bli *invitert* til en samtale med politiet som mer kontakt med statens maktapparat enn de ønsker seg. Dette var også enkelte av bekymringsarbeiderne opptatt av. En leder brakte opp en risiko som også har vært nevnt i andre sammenhenger i denne boka, nemlig at innkalling til en bekymringssamtale hos politiet hadde potensial til å forsterke det hun kalte konspirasjonsteorier hos personer i en radikaliseringsprosess eller tilknyttet ekstremistiske grupper. Flere av radikaliseringskontaktene tok opp lignende tanker.

I noen tilfeller så tenker jeg det at bekymringen er såpass lav at en bekymringssamtale vil ikke antakeligvis føre noe sted hen. At det vil være mer stigmatiserende, mer problematisk, for den som står i andre enden. [...] Vi tenker at «nei, vi er jo bare nysgjerrige og vi vil liksom bare ta en prat», men det er jo faktisk politiet. Og det er jo faktisk staten som liksom blander seg inn da, på et sånt privat område som religion og politikk er. Det er ikke noe offentlig anliggende for politiet.

I malen for avklaringsamtaler står det, som tidligere nevnt, eksplisitt at samtalen ikke skal dreie seg om religion, politikk og ideologi. Skal vi dømme etter det bekymringsarbeidernes fortalte, var det imidlertid ikke uvanlig at disse temaene kom opp og fikk plass i samtalen, om enn ikke

47 Merk at dette iboende dilemmaet i bekymringssamtaler også har blitt tematisert høyere opp i politietaten og i politiutdanningen (Lie, 2011).

nødvendigvis som følge av direkte spørsmål fra bekymringsarbeideren. Som vi har sett flere eksempler på i kapittelet: Samtalen ble ikke sjelden brukt til å avklare hva som hadde ligget i meningsytringer, som postinger på sosiale medier eller deltakelse i demonstrasjoner, ikke bare til å diskutere handlinger og miljøtilknytning.

Det radikaliseringskontakten her peker på, er hvordan bekymrings-samtalen slik den praktiseres av lokalt politi på mange måter «spiller ut» noen av de sentrale dilemmaene i forebyggingen på dette feltet: Hvordan kan politiet forebygge vold som presumptivt er motivert av bestemte ideer uten å bli «tankepoliti» eller «meningspoliti»? Og kan behovet for å forebygge et såpass «sjeldent» fenomen som terror og politisk vold rettferdiggjøre en «lav terskel» for at staten blander seg på grunnlag av folks tanker og verdier i et liberalt demokrati?

Vi observerte en økende oppmerksomhet og bevissthet rundt problemstillingene vi har trukket opp i dette avsnittet: at radikaliserings-kontaktene jobber aktivt med bevisstgjøring rundt dilemmaer som «meningspoliti» og overmakt, og at de kontinuerlig er på jakt etter innfallsvinkler og framgangsmåter som tar høyde for dilemmaene. Denne diskusjonen, som i stor grad berører forholdet mellom samfunnsikkerhet og demokrati, er etter vår mening imidlertid av så stor prinsipiell interesse at den også burde føres utenfor politiets rekker.

Konklusjon

I dette kapittelet har vi undersøkt hvordan bekymringsarbeiderne bruker og opplever ett av sine mest sentrale verktøy i bekymringsarbeidet, nemlig formaliserte samtaler. Vi har beskrevet og diskutert bekymrings-samtalens sammensatte hensikter; ulike sammensetninger av etterrettings- og forebyggingsmål, som avskrekking, kartlegging av eventuelt hjelpebehov, og tilbud om hjelp. Vi har vist at tillit og dialog sees som essensielle *midler* for å oppnå de ønskede hensiktene, og at behovet for å bygge og fremme tillit mellom partene får stor betydning for hvordan bekymringsarbeiderne gjør jobben sin – hvordan de går fram for å komme i posisjon og hvordan de velger å gjennomføre samtalen. I vår analyse har vi pekt på spenninger, dilemmaer og paradokser som oppstår

rundt bekymringssamtalen, både slik den er tenkt fra Politidirektoratets side og slik den brukes av bekymringsarbeiderne i politiet. Vi har også sett at bekymringsarbeiderne selv erfarer, påpeker og problematiserer slike motsetninger i sitt eget arbeid og i møte med oss. En viss spenning, mellom kontroll på den ene siden og omsorg på den andre, preget som tidligere diskutert hele dette forebyggingsfeltet. Et viktig poeng i dette kapitlet har vært at denne spenningen ga seg særlig tydelige utslag i bekymringssamtalen, der de ulike prosjektene kom sammen både i tid og rom.

På bakgrunn av det vi viser i kapitlet er det også rimelig å spørre: Hvor egnet er samtalen som verktøy i forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme? Og ikke minst *for hva* er det eventuelt egnet? Som vi har vært inne på, er avklaring av risiko et sentralt formål, *kanskje det mest sentrale*. Utviklingen av alternativet avklarings samtalen kan leses som et forsøk på å isolere og skille ut etterretningselementet. Slik kan samtalen først og fremst fungere som et sorteringsverktøy mellom de sakene som bør følges opp videre og de som ikke trenger det, og ikke som en form for forebygging i seg selv. Samtidig beholder man de sidene ved bekymringssamtalen som oppleves som hensiktsmessige; at den er basert på frivillighet og dialog, og sånn sett «uskyldig» og lavterskel. På den andre siden kan nettopp disse egenskapene skape utfordringer for å oppnå avklaringen man er ute etter: Det er lett å tenke seg at jo mer velbegrunnet bekymringen for radikalisering og voldelig ekstremisme er, desto mindre er sjansen for at bekymringspersonen er motivert til å møte til samtale, og til å dele informasjon dersom vedkommende møter. At samtalen hadde begrenset potensial som informasjonskilde ble også påpekt av bekymringsarbeiderne selv.

Slik bekymringssamtalen ble praktisert var den imidlertid også en arena for å avdekke hjelpebehov og tilby hjelp. Våre funn gir grunnlag for å stille spørsmål også ved denne funksjonen. De til dels motsetningsfylte prosjektene omsorg og kontroll ga samtalen en tvetydig karakter, både for den som innkalles og for politiet som skal holde samtalen. Vi har forsøkt å vise at denne tvetydigheten kan være problematisk ikke bare for avviklingen av samtalen, men også på et mer prinsipielt nivå, knyttet til sammenkoblingen av en sikkerhetspolitisk og en sosialpolitisk agenda, og

det faktum at statens maktapparat tar over omsorgsoppgaver og blir en kanal inn til hjelp. Et poeng her er at denne iboende konflikten tones ned overfor bekymringspersonene, med henvisning til et overgripende, antatt felles mål, nemlig «å redusere bekymring». På samme måte kan man si at man forsøker å usynliggjøre interessekonflikten mellom bekymringspersonen, som presumptivt ønsker minst mulig kontakt med og innblanding fra politiet, og bekymringsarbeideren, som er den som ønsker kontakt og informasjon. Det kan tenkes å være et demokratisk problem når kontroll (informasjonsinnhenting og avskrekking) og omsorg (kartlegging av hjelpebehov og tilbud om hjelp) skal utøves samtidig, av samme instans og til og med samme person. Det er også grunn til å spørre seg om det er riktig at sosialarbeid og velferdsgoder («hjelp») blir *midler* for å nå mål knyttet til sikkerhet (få ut informasjon), og om det er rettferdig at personer hvis saker av en eller annen grunn har havnet på bekymringsarbeidernes bord, skal prioriteres når disse godene fordeles.

Alt dette sagt, blir det viktig å påpeke at bekymringssamtalen *også* så ut til å fungere godt for mange av bekymringsarbeiderne i mange situasjoner. I saker der bekymringen var mindre alvorlig eller basert på misforståelser kunne den effektivt bidra til å «ta ned bekymringen» og avslutte hele saken. Vi har gitt eksempler på – og fikk høre om flere – at nettopp blandingen av omsorg og kontroll i bekymringssamtalen (og oppfølgingssamtalen), ble oppsummert som avgjørende for at en negativ utvikling snudde.⁴⁸

48 Det finnes imidlertid lite eller ingen systematisert kunnskap om effekten av bekymringssamtaler, på overordnet nivå og over tid, som kan belyse denne oppfatningen. En gjennomgang gjort av Folkehelseinstituttet viser at dette gjelder for forebyggingsinnsatsen mot radikalisering rettet mot ungdom generelt (Langøien et al., 2021).

Avsluttende diskusjon: bekymringsarbeidets dilemmaer og muligheter

I denne boka har vi utforsket hvordan myndighetenes endrede kurs i forebygging av voldelig ekstremisme etter 22. juli utspiller seg hos dem som er tildelt en nøkkelrolle i dette arbeidet, lokalt politi. Med handlingsplanenes nye forståelser, nye arbeidsmetoder og med nye allierte skulle politiet settes i stand til å oppdage, stanse og helst reversere prosesser av den typen som Breivik antas å ha gått gjennom de siste årene før han drepte 77 mennesker og rystet en hel nasjon. Likevel har vi altså hatt to nye terrorangrep på norsk jord i dette tidsrommet. Denne boka byr ikke på konkrete, originale forslag til hvordan dette kunne vært forhindret. Men kanskje bidrar nærbildene vi gir av politiets manøvrering i dette feltet til nye innsikter i mulighetene og begrensningene som ligger i selve problemforståelsen og handlingsmåtene som følger av denne, så vel som til en dypere forståelse av nye dilemmaer som oppstår i kjølvannet av den opptrappede innsatsen mot terror.

Vi mener vår utforskning av konstruksjonen *bekymring* bidrar med slike innsikter. Vi mener å ha demonstrert at bekymring er en nokså vag og fleksibel konstruksjon, og at det slett ikke er klart hva som egentlig menes når myndighetene og forebyggerne bruker ordet. Vi har forsøkt å vise hvordan denne vagheten også gjør konstruksjonen fleksibel, rommelig og virksom. En av effektene av dette er opplevde sammenhenger mellom sentrale opplevelser og fenomener – for eksempel en nærståendes uro over en person som ser ut til å være i en uheldig utvikling, og myndighetenes behov for inngripen i folks privatliv. Vi har sett at begrepet bidrar til å binde ulike fenomener, sektorer og erfaringer sammen i et tenkt hele, på en måte som impliserer felles opplevelser, vurderinger og interesser. Samtidig ser vi at det er en risiko for at begrepet

usynliggjør eller underspiller motstridende forståelser, agendaer og interesser. Gjennom kapitlene har vi diskutert dette fra ulike vinkler og med utgangspunkt i ulike temaer. I kapittel 1 og 2 stilte vi de overordnede spørsmålene, diskuterte hvordan vår forskning skriver seg inn i den eksisterende litteraturen på feltet, og redegjorde for vår problemstilling og hvordan vi konkret gikk fram for å undersøke den. I kapittel 3 diskuterte vi det vi mener er særlig sentrale politiske og faglige premisser i regjeringens handlingsplan for det bekymringsarbeidet vi undersøker, nemlig tanken om at forebyggingsarbeidet skal foregå på bred front, og at forebyggingen av ekstremistisk vold må starte i god tid før volden er et faktum. I kapittel 4 så vi på konstruksjonen bekymring i det konkrete forebyggingsarbeidet. Vi argumenterte for at bekymring er egnet til å skape meningsfylte sammenhenger og forbindelser, mellom de forståelsene, agendaene og aktørene som inngår i arbeidet. Samtidig pekte vi på at den samme konstruksjonen kan tenkes å underspille ulike spenninger og motsetninger, som i aller høyeste grad erfares og håndteres av de som jobber i feltet. I kapittel 5 beskrev og diskuterte vi hvordan lokalt politi organiserer sitt arbeid i dette feltet, hvor de er tildelt en nøkkelrolle. Vi viste fram noen utfordringer og dilemmaer som politiet møter, knyttet til bekymringsarbeidets vage innhold og rammer, dets innebygde spenninger og den relative mangelen på styring ovenfra. I kapittel 6 utforsket vi denne vagheten og utydeligheten videre i en diskusjon om politiets behandling av bekymring i konkrete saker. De skal skille mellom «reell» og «grunnløs» bekymring, og samtidig balansere mellom risikoen som ligger i det å gjøre for lite, og risikoen for å gjøre for mye, og i verste fall forsterke problemet man forsøker å motvirke. Vi viste at dette oppleves som en krevende oppgave omfattet av stor usikkerhet, og at politiets «bekymringsblikk» baserer seg mer på (felles) akkumulert erfaring og «magefølelse» enn på systematisert, overlevert kunnskap. I kapittel 7 tok vi for oss ett av politiets sentrale virkemidler i bekymringsarbeidet, nemlig formaliserte samtaler. Via politifolkenes beskrivelser og refleksjoner rundt slike samtaler, utforsket vi noen av spenningene som vi har vist i tidligere kapitler, særlig mellom kontroll og omsorg – eller mer konkret mellom etterretning og «hjelp» og det potensielt problematiske i at en politiintervensjon motiveres av lovlige ytringer.

Vi mener våre samlede funn gir grunn til å spørre: Er det sånn at *bekymring* snarere enn å gi et presist språk til det som står på spill, bidrar til å tone ned spenningene som preger feltet og forebyggingsarbeidet? Det kan se ut som de grunnleggende premissene som følger av forståelsesrammen – bred innsats og tidlig intervensjon – bidrar til å utdeliggjøre grenser og motsetninger. Mange av de sentrale poengene i boka berører det vi har pekt ut som den «ytre» spenningen, mellom samfunnssikkerhet og demokrati og individets rettssikkerhet. For de som skal gjøre selve forebyggingsarbeidet blir spørsmålet som vi har sett å finne den rette balansen: Når fellesskapets trygghet muligens står på spill, hvor ligger lista for når myndighetene skal blande seg inn i enkeltmenneskers liv?

La oss først slå fast: Bekymring som forståelsesramme bringer med seg en del positive effekter. En av dem er en anerkjennelse av mulige sammenhenger i menneskenes liv og sinn, for eksempel mellom vanskelige eller traumatiske livserfaringer og tilbøyelighet til vold. En annen er erkjennelsen av at det individuelle livet henger sammen på måter som trosser det offentlige inndeling i sektorer og etater, og at tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid er både naturlig og nødvendig for best mulig innsats overfor individer i risiko. Bekymring og bekymringsarbeid tar høyde for kompleksiteten i hva som leder noen individer og grupper til voldelig ekstremisme, framfor å redusere det til et spørsmål om ideologi eller religion, eller kriminelle/voldelige tilbøyeligheter. Særlig gjelder dette sammenhengen mellom risikoen for å bli voldelig ekstremist og ulike former for sårbarhet som ikke har direkte tilknytning til ideologi og politikk, som fattigdom, rus og voldsutsatthet, for å nevne noe.

Samtidig må vi spørre oss: Hvilke negative konsekvenser kan det ha at det som oppfattes som bekymringsverdige i dag kommer til uttrykk som frykt for terror, der innrammingen tidligere trolig ville vært marginalisering, sosiale konflikter eller klasse? Denne endringen blir tydelig når man ser nærmere på hvilke grupper som oftest omfattes av myndighetenes bekymring. At marginaliserte individer og grupper er i flertall her er anskueliggjort i vår bok, og også for eksempel i sikkerhetstjenestens egen rapport om ekstreme islamistiske miljøer (Politiets sikkerhetstjeneste, 2016). Når marginalisering via myndighetenes bekymring sees i lys av terrorfaren får den en ny og sikkerhetspolitisk valør.

For bekymringsarbeiderne i politiet oppsummeres det kanskje vanskeligste dilemmaet i det negative begrepet «meningspoliti». Går man ut fra handlingsplanens definisjoner kan man si at det som skal utløse bekymring hos politiet ikke er meninger *i seg selv*, men en bevegelse i retning av det klart kriminelle (ekstremistisk vold). Straffeloven utgjør dermed en klar og artikulert offisiell avgrensing mellom det bekymringsverdige (avvik) og det som ikke er bekymringsverdig (normalitet). I teorien setter også politifolkene klare grenser ved *vold*: Det er vold og voldelighet som er problematisk, ikke ekstreme meninger. Likevel ser vi mange eksempler i materialet på at politiet ikke bare intervensjoner overfor enkeltpersoner på bakgrunn av oppfatninger og ytringer, men også tar oppgaven med å forsøke å modifisere dem, for eksempel i en bekymringsamtale. Vi har forsøkt å vise at slike tilfeller ikke må forstås som uttrykk for feilvurderinger eller overivrighet hos den enkelte bekymringsarbeideren, risikoen for «meningspoliti»-virksomhet ligger innbakt i selve handlingsplanen og dens forståelse av *radikalisering* som årsak og tidlig intervensjon som løsning.

Vi mener våre funn også viser at bekymringsregimet har en tendens til å blande sammen samfunnets agendaer for sosial velferd på den ene siden og sikkerhet på den andre. Dette kommer sterkest til uttrykk i politiets sentrale verktøy, bekymrings- eller avklaringsamtalen, der to klasser av hensikter og virkemidler – gjerne uttrykt som «politisporet» og «hjelpesporet» – kommer sammen. I politisporet skal samtalene frambringe etterretning, informasjon som kan belyse bekymringsaken, men som også kan brukes mot individet i en etterforskning og potensiell straffesak. De skal produsere avskrekking gjennom å framholde konsekvensene av ekstreme holdninger og handlinger. Samtidig skal politiet hjelpe; skape tillit ved å tilby bistand til å finne arbeid eller bolig og på den måten skape en forskjell i livene til personer det er bekymring for. Slik kan man si at en sikkerhetsrelatert og en sosiopolitisk agenda smelter sammen; politiet påtar seg rollen som sosialarbeidere og blir en kanal til velferdstjenestene. Sosial- og velferdstjenester kan fungere som midler for å nå sikkerhetspolitiske mål, og overfor enkeltindividene; som «bestikkelser» for å bidra med opplysninger som i siste instans kan bli brukt mot dem i en straffesak.

Denne boka viser fram og diskuterer dilemmaer i dette arbeidet, men kommer ikke med så mange konkrete forslag til endring. Vi mener det er et stort behov for en bredere diskusjon innad i politiet og andre instanser som driver forebygging av ekstremisme om hvilken innretning et slikt arbeid skal ha. Det samme gjelder i forholdet mellom justisvesen og samfunnet for øvrig: Når forebyggingen av vold og terror involverer «alle», bør det være større årvåkenhet rundt de dilemmaene det skaper. Vår klare anbefaling er at myndighetene ser nærmere på disse utfordringene når neste handlingsplan på dette feltet skal utvikles.

Men vi oppfordrer ikke bare til årvåkenhet hos myndigheter og politikere. Vi håper vi har lyktes med å vise fram hvordan dilemmaene vi har utforsket knytter seg til verdier som angår hele samfunnet: rettsikkerhet, ytringsfrihet, religionsfrihet og fellesskap, for å nevne noen. Diskusjonen om hvordan vi best tar vare på demokratiet samtidig som vi beskytter oss mot polarisering, ekstremisme og terror er for viktig til å bli overlatt til dem som lager handlingsplaner alene.

Epilog

Når denne boka kommer ut har det gått fire år siden vi avsluttet vår studie av forebyggingsarbeidet i politiet. Siden vår undersøkelse har det ifølge Politidirektoratet pågått et videreutviklingsarbeid, rettet mot styringsverktøy og flere arbeidsformer i arbeidsfeltet vi beskriver, både på direktoratsnivå og på den enkelte politistasjon. Overfor oss understreker Politidirektoratet at saksfeltet er komplekst og at prosessene derfor tar tid, men noen nyvinninger trekkes fram: Politidistriktene har fått mer klart definerte oppdrag, gjennom såkalte resultatavtaler. Her er alle politidistrikter og relevante særorgan gitt oppdrag med hensyn til forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme, og politiets forpliktelser skal følges opp og rapporteres på. En gruppe med representanter fra alle direktorater med oppdrag i handlingsplanen møtes jevnlig for å koordinere oppfølgingen, bidra til å bedre kommunikasjonen mellom etatene og, ved behov, sørge for nødvendige tiltak i tilfeller der den tverretatlige innsatsen ikke fungerer i tråd med handlingsplanen. Større utfordringer løftes til en tilsvarende gruppe på departementsnivå.

Politidirektoratet opplyser også om at Justis- og beredskapsdepartementet har igangsatt en studie på radikaliseringskontaktordningen. Studien er tenkt som kunnskapsgrunnlag i videreutvikling av ordningen. Blant annet vil grunnlaget benyttes i utvikling av studieemne på Politihøgskolen i forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Dette vil ha oppstart i 2024 og være særlig rettet mot radikaliseringskontaktene.

Som tidligere nevnt ble politiets håndtering før og under angrepet i Bærum i 2019 grundig evaluert med tanke på styrking og forbedring av metoder for forebygging. Det samme gjelder drapene i Kongsberg i oktober 2021, der forebyggende politi var involvert i flere år før hendelsen (Henriksen et al., 2022). Disse evalueringene blir i sin tur fulgt opp av Politidirektoratet, og forslag til forbedringstiltak i politiet er utviklet. En

tilsvarende evaluering av skytingen i Oslo i juni 2022 er under arbeid. I begge de to sistnevnte evalueringene står forholdet og grenseoppganger mellom politiets innsats og psykisk helsevern sentralt. Politidirektoratet trekker også fram veiledningsfunksjonen til Regionalt ressurscenter om vold og traumatisk stress (RVTS) Øst, som deltar månedlig på nettverksmøter med radikaliseringskontaktene i politiet som et viktig bidrag til kompetanseheving og styrking av innsats og samarbeid mellom ulike tjenester, spesielt mellom politi og helsetjenestene.

Disse og andre endringer i politiets styring og metodikk betyr selvfølgelig at ikke alle de empiriske skildringene i boka stemmer eksakt med hvordan arbeidet gjøres i dag. Mye er imidlertid likt. Vi mener dessuten at disse endringene i liten grad berører våre sentrale funn og analyser, som hovedsakelig relaterer seg til arbeidets innramming, som er veldig lite endret siden vi gjorde vårt feltarbeid. De overordnede premisene som ligger i problembeskrivelsen og de foreskrevne løsningene i regjeringens handlingsplan står i hovedsak uforandret. Heller ikke i revisjoner som ble gjort i 2020 ble aspektene vi har problematisert i denne boka tatt opp. Det snakkes fortsatt om «radikalisering», selv om dette begrepet er like omdiskutert som i 2014. Arbeidsfeltet som rammes inn av «bekymring» er fremdeles et vagt og motsetningsfylt oppdrag, der ulike politiske og samfunnsmessige agendaer og kryssende prinsipielle hensyn kommer sammen. Politiet og andre aktører må med andre ord fremdeles manøvrere i det samme landskapet fylt av dilemmaer og utydeligheter, og utfordringer som ikke kan finne sin grunnleggende løsning i justeringer av arbeidsmetoder eller lokale handlingsplaner og veiledere. Vi mener at behovet for en bredere debatt rundt de fundamentale premisene som følger av bekymringsregimet dermed er like stort som da vi gjorde våre undersøkelser – for ikke å si enda større. Og vår klare anbefaling står ved lag: at myndighetene ser nærmere på utfordringene på når neste handlingsplan på dette feltet skal utvikles.

Referanser

- Abbas, T. & Awan, I. (2015). Limits of UK counterterrorism policy and its implications for islamophobia and far right extremism. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 4(3), 16–29. <https://doi.org/10.5204/ijcjsd.v4i3.241>
- Agerschou, T. (2014). Preventing radicalization and discrimination in Aarhus. *Journal for Deradicalization*, (1), 5–22.
- Akbar, A. A. (2015). National security's broken windows. *UCLA Law Review*, 62, 834–907.
- Akerhaug, L. (2013). *Norsk jihad: Muslimske ekstremister blant oss*. Kagge.
- Akerhaug, L. (2015). *En norsk terrorist: Portrett av den nye ekstremismen*. Kagge.
- Andersen, J. C. & Sandberg, S. (2018). Islamic state propaganda: Between social movement framing and subcultural provocation. *Terrorism and Political Violence*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1484356>
- Andersen, G., Haugsbø, F., Haram, O., Mikkelsen, M., Hopperstad, M. S., Brenna, J. B., Tommelstad, B., Oddstad, G., Skjetne, O. L., Sveen, S- L. & Muladal, A. (2022, 25. juni). Zaniar Matapour (42) siktet for terror – var i samtaler med PST i mai. VG. <https://www.vg.no/nyheter/i/k6kJ56/zaniar-matapour-42-siktet-for-terror-var-i-samtaler-med-pst-i-mai>
- Andersson, A., Høgestøl, S. A. E. & Lie, A. C. (2018). *Fremmedkrigere: Forebygging, straffefølgning og rehabilitering i Skandinavia*. Gyldendal Juridisk.
- Arntsen, E. O. (2016). *Fremmedkrigerne: Fra en norsk småby til Den islamske staten (IS)*. Kagge.
- Bakken, H. B. (2015, 14. november). – Begrepet radikaliserings må vekk. *Forskning.no*. <https://forskning.no/kriminalitet-barn-og-ungdom-terrorisme/begrepet-radikaliserings-ma-vekk/458875>
- Balchen, P. C. (1998). *Politiets forebyggende arbeid: Begrensninger og muligheter*. Vett og viten.
- Bangstad, S. (2014). *Anders Breivik and the rise of islamophobia*. Zed Books.
- Bartlett, J. & Miller, C. (2012). The edge of violence: Towards telling the difference between violent and non-violent radicalization. *Terrorism and Political Violence*, 24(1), 1–21. <https://doi.org/10.1080/09546553.2011.594923>
- Bertelsen, P. (2015). Danish preventive measures and deradicalization strategies: The Aarhus model. *Panorama: Insights into Asian and European Affairs*, (1), 241–253.

- Bertelsen, P. (2018). Mentoring in anti-radicalization. LGT: A systematic assessment, intervention and supervision tool in mentoring. I G. Overland, A. J. Andersen, K. E. Førde, K. Grørdum & J. Salomonsen (Red.), *Violent extremism in the 21st century* (s. 312–352). Cambridge Scholar Publisher.
- Bitsch, A. (2022). *Den norske skyld. En beretning fra rettsaken mot Philip Manshaus*. Res Publica.
- Bjørger, T. (1997). *Racist and right-wing violence in Scandinavia: Patterns, perpetrators, and responses*. Tano Aschehoug.
- Bjørger, T. (2011). Dreams and disillusionment: Engagement in and disengagement from militant extremist groups. *Crime, Law and Social Change*, 55(4), 277–285. <https://doi.org/10.1007/s10611-011-9282-9>
- Bjørger, T. (2013). *Strategies for preventing terrorism*. Palgrave Macmillan.
- Bjørger, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Universitetsforlaget.
- Bjørger, T. & Carlsson, Y. (1999). *Vold, rasisme og ungdomsgjenger. Forebygging og bekjempelse*. Tano Aschehoug.
- Bjørger, T., de Graaf, B., van der Heide, L., Hemmingby, C. & Weggemans, D. (Red.). (2016). *Performing justice, coping with trauma: The trial of Anders Breivik, 2012*. Leiden University Press
- Bjørger, T. & Gjelsvik, I. M. (2015). *Forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus*. Politihøgskolen. <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/284584>
- Bjørger, T. & Horgan, J. (2009). *Leaving terrorism behind: Individual and collective disengagement*. Routledge.
- Bjørger, T. & Silkoset, E. (2018). Threats and threatening approaches to politicians: A survey of Norwegian parliamentarians and cabinet ministers (PHS forskningsrapport 2017:5). <http://hdl.handle.net/11250/2564720>
- Bekymring. (u.å.). I *Bokmålsordboka*. Språkrådet og Universitetet i Bergen. Hentet 1. mars 2023 fra <https://ordbokene.no/bm/5151>
- Borchgrevink, A. S. (2012). *En norsk tragedie: Anders Behring Breivik og veien til Utøya*. Gyldendal.
- Borum, R. (2011). Radicalization into violent extremism I: A review of social science theories. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 7–36. <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.4.4.1>
- Borum, R. (2012). Radicalization into violent extremism II: A review of conceptual models and empirical research. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 37–62. <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.4.4.2>
- Bråten, B. & Sønsterudbråten, S. (2017). *Veiledningserfaringer. Forsøk med veiledning (ICDP) av foreldre med radikaliseringsbekymringer og foreldre i asylmottak* (Fafo-rapport 2017:02). <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/veiledningserfaringer>

- Bråthen, K. (2021). *Å dele, eller ikke dele? En sammenlignende casestudie av informasjonsdeling i det forebyggende arbeidet mot radikalisering og voldelig ekstremisme i Skandinavia* [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <http://hdl.handle.net/10852/88592>
- Campelo, N., Oppetit, A., Neau, F., Cohen, D. & Bronsard, G. (2018). Who are the European youths willing to engage in radicalisation? A multidisciplinary review of their psychological and social profiles. *European Psychiatry*, 52, 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2018.03.001>
- Carlsson, Y. (1995). *Aksjonsplan Brumunddal – ga den resultater? Bekjempelse av fremmedfiendtlig vold og trakassering i lokalsamfunnet* (Rapport 1995:13). Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Carlsson, Y. (2018). Global challenges: Local solutions? The role of Norwegian municipalities in prevention of violent extremism. I G. Overland, A. J. Andersen, K. E. Førde, K. Grødum & J. Salomonsen (Red.), *Violent extremism in the 21st century*. Cambridge Scholar Publisher.
- Carlsson, Y. & Lippe, H. v. d. (1997). *Industribygda og rasismen: Utvikling og avvikling av et fremmedfiendtlig ungdomsmiljø i Vennesla 1991–1996* (Rapport 1997:17). Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Carlsson, Y. & Lippe, H. v. d. (1999). *Velstandsbydelen og rasisme: Hva ble gjort for å løse opp et høyreekstremt ungdomsmiljø på Nordstrand i Oslo, 1994–1997* (Rapport 1999:9). Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Christensen, T. W. & Bjørge, T. (2017). *Hvordan håndtere hjemvendte fremmedkrigere og andre syriafarere? Tiltak for ivaretagelse og oppfølging* (Rapport 1/2018). C-REX.
- Costanza, W. A. (2015). Adjusting our gaze: An alternative approach to understanding youth radicalization. *Journal of Strategic Security*, 8(1), 1–15.
- Crone, M. (2016). Radicalization revisited: Violence, politics and the skills of the body. *International Affairs*, 92(3), 587–604. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12604>
- Dalgaard-Nielsen, A. (2013). Promoting exit from violent extremism: Themes and approaches. *Studies in Conflict and Terrorism*, 36(2), 99–115. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2013.747073>
- Egge, M., Strype, J., Myhrer, T.-G. & Gundhus, H. I. (2008). *Modell for forebygging av kriminalitet? Evaluering av Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT)* (Rapport 2008:4). Politihøgskolen.
- Ellefsen, R. (2021). Prevention of radicalization as an emergent field of plural policing in Norway: The accelerating role of militant islamists. *Nordic Journal of Studies in Policing*, 1(8), 1–23. <https://doi.org/10.18261/issn.2703-7045-2021-01-03>
- Ellefsen, R. & Sandberg, S. (2022). Everyday prevention of radicalization: The impacts of family, peer, and police intervention. *Studies in Conflict and Terrorism*. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2022.2037185>
- Ericsson, K. (1996). *Barnevern som samfunnsspeil*. Pax.

- Evalueringsutvalget. (2020). *Evaluering av politiets og PSTs håndtering av terrorhendelsen i Bærum 10. august 2019*. Hentet 20. juli 2022 fra https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/al-noor---terrorhandlingen/evaluering_terrorhendelsen_i_baerum_01072020_original_digital.pdf
- Fangen, K. (1999). *Pride and power: A sociological interpretation of the Norwegian radical nationalist underground movement* [Doktorgradsavhandling]. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo, Unipub.
- Fangen, K. & Carlsson, Y. (2013). Right-wing extremism in Norway: Prevention and intervention. I R. Melzer & S. Serafin (Red.), *Right-wing extremism in Europe: Country analyses, counter-strategies and labor-market oriented exit strategies*. Friedrich Ebert Stiftung.
- Fassin, D. (2013). *Enforcing order. An ethnography of urban policing*. Polity Press.
- Finstad, L. (2013). *Politiblikket* (3. utg.). Pax.
- Finstad, L. (2018). *Hva er politi*. Universitetsforlaget.
- Forsvarets forskningsinstitutt. (2018). *Radikalisering. En studie av mobilisering, forebygging og rehabilitering* (Rapport 1/2018). <https://www.ffi.no/no/Rapporter/18-01591.pdf>
- Forvaltningsloven. (1967). *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker* (LOV-1967-02-10). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1967-02-10>
- Førde, K. E. & Andersen, A. J. (2019). Bekymring – hva er det og hva gjør det? I S. Lid & G. Heierstad (Red.), *Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme: Norske handlemåter i møte med terror* (s. 51–68). Gyldendal Akademisk.
- Førde, K. E. & Andersen, A. J. (2021). «Basically, I am here to help you»: Police conversation interventions in the prevention of radicalisation and violent extremism as a pastoral technique of power. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap (NTfK)*, 108(2), 311–326. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v108i2.128526>
- Githens-Mazer, J. (2012). The rhetoric and reality: Radicalization and political discourse. *International Political Science Review*, 33(5), 556–567. <https://doi.org/10.1177/0192512112454416>
- Grønnerød, J. S., Andersen, A. J. & Hellevik, P. (2016). *Radikalisering og psykisk helse. En kunnskapsoppsummering* (Rapport 2016:4). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Gule, L. (2015, 25. mars). Regjeringens definisjoner av radikalisering gjør oss alle til voldelige ekstremister. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/kultur/regjeringens-definisjoner-av-radikalisering-gjor-oss-alle-til-voldelige-ekstremister/60186366>
- Gundhus, H. (2014). Forebyggende politiarbeid – i spennet mellom kriminalitetskontroll og trygghet. I P. Larsson, H. I. Gundhus & R. Granér (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 178–204). Universitetsforlaget.
- Guribye, E. & Grødum, K. (2018). Elusive youth: Recruitment issues in work to prevent radicalization among immigrant youth. I G. Overland, A. J. Andersen,

- K. E. Førde, K. Grødum & J. Salomonsen (Red.), *Violent extremism in the 21st century* (s. 379–392). Cambridge Scholars Publishing.
- Hammer, A. (2022). *Terroristen fra Bærum. Radikaliseringen av Philip Manshaus*. Stenersens forlag.
- Hatlo, M., Justad, S. & Andersen, U. A. (2022, 25. juni). Passerte gjerningsmannen: – Ropte «allahu akbar». *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/nyheter/passerte-gjerningsmannen-ropte-allahu-akbar/76456960>
- Haugstvedt, H. (2021). *Managing the tension between trust and security: A qualitative study of Norwegian social workers' experience with preventing radicalisation and violent extremism* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Stavanger]. Brage. <https://hdl.handle.net/11250/2787719>
- Heath-Kelly, C. (2013). Counter-terrorism and the counterfactual: Producing the 'radicalisation' discourse and the UK PREVENT strategy. *The British Journal of Politics & International Relations*, 15(3), 394–415. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2011.00489.x>
- Hegghammer, T. (2013). Should I stay or should I go? Explaining variation in Western jihadists' choice between domestic and foreign fighting. *American Political Science Review*, 107(1), 1–15. <https://doi.org/10.1017/S0003055412000615>
- Hegghammer, T. (2014). Norske fremmedkrigere i går og i dag. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 30(4), 277–288. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2936-2014-04-03>
- Hellevik, P., Andersen, A. J. & Førde, K. E. (2022). Policing mental health? Norwegian police's work with preventing radicalization into violent extremism. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. <https://doi.org/10.1080/19434472.2022.2067211>
- Herz, M. (2016). *Socialt arbete, pedagogikk och arbetet mot så kallad våldsbejakande extremism – en översyn* (Rapport:1). Segerstedtinstitutet, Göteborgs Universitet.
- Helsedirektoratet. (2022, 15. desember). *Individuell plan og koordinator*. Hentet 25. januar 2023 fra <https://www.helsenorge.no/rettigheter/individuell-plan/>
- Hemmingsen, A.-S. (2015). *An introduction to the Danish approach to countering and preventing extremism and radicalization*. DIIS report.
- Henriksen, S. V., Brenden, T., Hoel, L., Kruke, B.-I. & Myhrer, T.-G. (2022). *Evaluering av PSTs og politiets håndtering i tilknytning til Kongsberg-hendelsen 13. oktober 2021* (Evalueringsrapport PHS Forskning 2022:2). Politihøgskolen. <https://hdl.handle.net/11250/3013237>
- Horgan, J. (2008). From profiles to pathways and roots to routes: Perspectives from psychology on radicalization into terrorism. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 618(1), 80–94. <https://doi.org/10.1177/0002716208317539>

- Horgan, J. & Boyle, M. J. (2008). A case against «critical terrorism studies». *Critical Studies on Terrorism*, 1(1), 51–64. <https://doi.org/10.1080/17539150701848225>
- Horgan, J. & Braddock, K. (2010). Rehabilitating the terrorists? Challenges in assessing the effectiveness of de-radicalization programs. *Terrorism and Political Violence*, 22, 267–291. <https://doi.org/10.1080/09546551003594748>
- Høgestøl, S. A. E. (2018). En generell kriminalisering av fremmedkrigere: Den norske modellen og påtaleskjønn i straffeloven § 145. I A. Andersson, S. A. E. Høgestøl & A. C. Lie (Red.), *Fremmedkrigere: Forebygging, straffefølgning og rehabilitering i Skandinavia* (s. 27–64). Gyldendal Juridisk.
- Høy-Petersen, N. & Fangen, K. (2018). Hate crime policy: Global controversies and the Norwegian approach. I G. Overland, A. J. Andersen & K. E. Førde (Red.), *Violent extremism in the 21st century: International perspectives* (s. 244–270). Cambridge Scholars Publishing.
- Indregard, S. (Red.). (2012). *Motgift: Akademisk respons på den nye høyreekstremismen*. Flamme forlag & Forlaget Manifest.
- Jackson, R. (2007). The core commitments of critical terrorism studies. *European Political Science*, 6(3), 244–251. <https://doi.org/10.1057/palgrave.eps.2210141>
- Jupskås, A. R. (2017). *Ekstreme Europa: Ideologi, årsaker og konsekvenser*. Cappelen Damm.
- Jupskås, A. R. (2021). *Norske lokalpolitikeres erfaringer med trusler, hatytringer og plagsomme henvendelser: Noen resultater fra en spørreundersøkelse i november 2020* (C-REX-rapport 2/2021). Universitetet i Oslo. <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-reports/2021/c-rex-research-report-2-2021.pdf>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2014). *Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Handlingsplan-mot-radikalisering-og-voldelig-ekstremisme/id762413/>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2015). *Nasjonal veileder for forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme*. <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/veileder/id2398051/>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2020). *Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme – revisjon 2020*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-mot-radikalisering-og-voldelig-ekstremisme/id2711314/>
- Justis- og politidepartementet. (2010). *Felles trygghet – felles ansvar. Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme: Felles trygghet – felles ansvar*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/felles-trygghet---felles-ansvar/id626613/>
- Knudsen, R. A. (2018). Measuring radicalisation: Risk assessment, conceptualisations and practice in England and Wales. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/19434472.2018.1509105>

- Kristoffersen, O. (Red.). (2017). *Handlingsplan mot hatkriminalitet og voldelig ekstremisme i Oslo 2018–2021*. Oslo kommune & Oslo politidistrikt.
- Kundnani, A. (2012). Radicalisation: The journey of a concept. *Race & Class*, 54(2), 3–25. <https://doi.org/10.1177/0306396812454984>
- Kundnani, A. (2014). *The Muslims are coming! Islamophobia, extremism, and the domestic war on terror*. Verso.
- Kvistad, S. W. (2021). *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i norsk videregående skole* [Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. NTNU Open. <https://hdl.handle.net/11250/2784541>
- Langøien, L. J., Jardim, P. S. J. & Nøkleby, H. (2021). *Effekt av politiets forebyggende tiltak rettet mot radikaliserings og seksuallovbrudd blant ungdom: En systematisk oversikt*. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/publ/2021/effekt-av-politiets-forebyggende-tiltak-rettet-mot-radikaliserings-og-seksua/>
- Lia, B. & Nesser, P. (2014). Norske muslimske fremmedkrigere. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 31(4), 399–416. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3053-2014-04-02>
- Lia, B. & Nesser, P. (2016). Jihadism in Norway: A typology of militant networks in a peripheral European country. *Perspectives on Terrorism*, 10(6), 121–134.
- Lid, S., Søholt, S., Hansen, S. J., Heierstad, G. & Klausen, J. E. (2016). *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: Hva er kommunenes rolle?* (NIBR-rapport 2016:12). By- og regionforskningsinstituttet NIBR. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/5804>
- Lid, S. & Heierstad, G. (Red.). (2019). *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: Norske handlemåter i møte med terror*. Gyldendal Akademisk.
- Lie, E. M. (2011). *I forkant: Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Gyldendal Akademisk.
- Lie, E. M. (2022). *Annerledespolitiet: Idealer og dilemmaer i politiets forebyggende dialogarbeid* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo]. Brage. <https://hdl.handle.net/11250/3042205>
- Lindekilde, L. (2010). Forebygging af radikaliserings, miskendelse og muslimsk minoritetsidentitet. *Tidsskrift for Islamforskning*, 4(2), 7–29. <https://doi.org/10.7146/tifo.v4i2.24593>
- Linge, M. (2013). Den konservative muslimske vekkelsen. Om IslamNet, Profetens Ummah og salafismens fremvekst i Norge. *Samtiden*, 122(4), 38–52. <https://doi.org/10.18261/ISSN1890-0690-2013-04-04>
- Lomell, H. M. & Neumann, C. B. (2017). Profesjonsblikk som analytisk grep og begrep. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(4), 279–283. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-04-01>
- Malthaner, S. (2017). Radicalization: The evolution of an analytical paradigm. *European Journal of Sociology*, 58(3), 369–401. <https://doi.org/10.1017/S0003975617000182>

- Mattsson, C., Arfvidson, C. L. & Johansson, T. (2016). *Mellan det angelägna och det svärfångade. En studie av pågåande utvecklingsarbete för att förhindra att unga människor rekryteras till miljöer som utövar våld i islams namn* (Rapport). Segerstedtinstitutet, Göteborgs universitet. GUPEA. <http://hdl.handle.net/2077/66723>
- Mattsson, C., Hammarén, N. & Odenbring, Y. (2016). Youth «at risk»: A critical discourse analysis of the European Commission's radicalisation awareness network collection of approaches and practices used in education. *Power and Education*, 8(3), 251–265. <https://doi.org/10.1177/1757743816677133>
- McCauley, C. & Moskalenko, S. (2017). Understanding political radicalization: The two-pyramids model. *American Psychologist*, 72(3), 205–216. <https://doi.org/10.1037/amp0000062>
- McGilloway, A., Ghosh, P. & Bhui, K. (2015). A systematic review of pathways to and processes associated with radicalization and extremism amongst Muslims in Western societies. *International Review of Psychiatry*, 27(1), 39–50. <https://doi.org/10.3109/09540261.2014.992008>
- McNeel, H., Sample, L. & Clinkinbeard, S. (2022). Construction of radicalization: Examination of an important construct in the explanation of terrorism. *Journal for the Study of Radicalism*, 16(1), 1–28. <https://doi.org/10.14321/jstudradi.16.1.0001>
- Moghaddam, F. M. (2005). The staircase to terrorism. A psychological exploration. *American Psychologist*, 60(2), 161–169. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.2.161>
- Neumann, C. (2009). *Det bekymrede blikket: En studie av helsesøstres handlingsbetingelser*. Novus forlag.
- Neumann, P. R. (2013). The trouble with radicalization. *International Affairs*, 89(4), 873–893. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12049>
- NOU 2012: 14. (2012). *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Statsministerens kontor. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-14/id697260/>
- Nybø, T. K. (2020). *Når gode intensjoner gjør vondt verre-De utilsiktede bivirkningene og negative konsekvensene av tiltak for å forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme* [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <http://hdl.handle.net/10852/80063>
- Ogre, M. & Jensen, I. (2019, 12. august). *Skolen mottok bekymringsmelding – kontakten ikke politiet*. TV2 Nyheter. <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/skolen-mottok-bekymringsmelding-kontaktet-ikke-politiet/10773630/>
- Overland, G., Andersen, A. J., Førde, K. E., Grødum, K. & Salomonsen, J. (Red.). (2018). *Violent extremism in the 21st century*. Cambridge Scholars Publishing.
- Paulsen, J. E. & Frogner, P. (2017). Det normalvitenskapelige politiblikket. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(4), 301–316. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-04-03>
- Pedersen, W., Vestel, V. & Bakken, A. (2017). At risk for radicalization and jihadism? A population-based study of Norwegian adolescents. *Cooperation and Conflict*, 23(1). <https://doi.org/10.1177/0010836717716721>

- Politidirektoratet. (2011). *Veileder for politiets bekymringssamtale. Dialog for ansvar og positiv endring*. <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/01-politiarbeid/veileder-for-politiets-bekymringssamtale.pdf>
- Politidirektoratet. (2014). *Etterretningsdoktrine for politiet*. <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/etterretningsdoktrine.pdf>
- Politidirektoratet. (2017). *Årsrapport 2017*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/80197702ddb144e8a016a040e656751f/arsrapport-2017-politidirektoratet.pdf>
- Politiet. (2023). *Politiets virksomhetsstrategi 2023–2025*. <https://www.politiet.no/om-politiet/dokumenter-strategier-og-horinger/strategier-og-planer/#np6AkUEFWkyUrMzF5xTEoQ>
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2016). *Temarapport: Hvilken bakgrunn har personer som frekventerer ekstreme islamistiske miljøer i Norge før de blir radikalisert?* https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/norsk_radikaliseringssprosjektets-rapport_ugradert.pdf
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2020). *Evaluering av politiets og PSTs håndtering av terrorhendelsen i Bærum 10. august 2019*. https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/al-noor---terrorhandlingen/evaluering_terrorhendelsen_i_baerum_01072020_original_digital.pdf
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2022). *Nasjonal trusselvurdering 2022*. <https://www.pst.no/globalassets/ntv/2022/nasjonal-trusselvurdering-2022-pa-norsk.pdf>
- Politielloven. (1995). *Lov om politiet (LOV-1995-08-04-53)*. Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1995-08-04-53>
- Politiregisterloven. (2010). *Lov om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (LOV-2010-05-28-16)*. Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2010-05-28-16>
- Ranstorp, M. & Hyllengren, P. (2013). *Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland: Åtgärder för att förhindra att personer anslutar sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner* (Rapport). Centrum för Assymmetriska Hot- og Terrorismstudier, Försvarshögskolan. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:fhs:diva-3798>
- Ravndal, J. A. (2012a). A post-trial profile of Anders Behring Breivik. *CTC Sentinel*, 5(10), 16.
- Ravndal, J. A. (2012b). A pre-trial profile of Anders Behring Breivik. *CTC Sentinel*, 5(3), 6.
- Ravndal, J. A. (2018). Right-wing terrorism and militancy in the Nordic countries: A comparative case study. *Terrorism and Political Violence*, 30(5), 1–21. <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1445888>
- Ravndal, J. A., Tandberg, C., Jupskås, A. R. & Thorstensen, M. (2022). *Right-wing terrorism and violence in Western Europe, 1990–2021 (C-REX- rapport)*.

- https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-reports/2022/rtv_trend_report_2022.pdf
- Regjeringen. (2016). *Radikaliseringssprosessen*. <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/veileder/begreper-ord-og-uttrykk/radikaliseringstunellen/id2399043/>
- Regjeringen. (2019). *Politiets oppgaver i arbeidet mot radikalisering og voldelig ekstremisme*. <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/politiet/id663871/>
- Reiss, E. & Noor, L. (Red.). (2018). *Radikalisering. Fenomen og forebygging*. Minotenk & Frekk forlag.
- Sageman, M. (2004). *Understanding terror networks*. University of Pennsylvania Press.
- Sageman, M. (2008). *Leaderless Jihad: Terror networks in the twenty-first century*. University of Pennsylvania Press.
- Sedgwick, M. (2010). The concept of radicalization as a source of confusion. *Terrorism and Political Violence*, 22(4), 479–494. <https://doi.org/10.1080/09546553.2010.491009>
- Seierstad, Å. (2013). *En av oss: En fortelling om Norge*. Kagge.
- Seierstad, Å. (2016). *To søstre*. Kagge.
- Sjøen, M. (2020). *When counterterrorism enters the curriculum: Exploring risks and practices of the securitisation of education* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Stavanger]. Brage. <https://hdl.handle.net/11250/2657067>
- Skoglund, A. (2013). *Sinte hvite menn: De ensomme ulvenes terror*. Humanist forlag.
- Solberg, K. (2022). *Den andre*. Aschehoug.
- Stoksvik, M. (2020, 7. august). *Manshaus' stemor var urolig – ville kontakte politiet – men så kom angrepet*. NRK. https://www.nrk.no/norge/manshaus_-stemor-bestemte-seg-for-a-kontakte-politiet-samme-dag-som-terrorangrepet-1.15114099
- Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28>
- Strømmen, Ø. (2011). *Det mørke nettet*. Cappelen Damm.
- Sunde, I. M. (Red.). (2013). *Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme på internett*. Politi-høgskolen.
- Sveen, A. G. & Wigen, E. (2013). Salafisme på norsk. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 30(3), 274–283. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3053-2013-03-06>
- Sørensen, Ø., Hagtvet, B. & Steine, B. A. (2012). *Høyreekstremisme: Ideer og bevegelser i Europa*. Dreyer.
- Tufte, T. (2021). *Forebygging og frivillighet. En studie av forholdet mellom offentlig- og tredjesektor i arbeid med forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme i tre norske kommuner* [Masteroppgave, Universitetet i Bergen]. Bergen Open Research Archive. <https://hdl.handle.net/11250/2771657>

- Tømmermo, E. F. (2021). *En vurdering til besvær: En tematisk analyse av forebyggende arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme i Kristiansand kommune* [Masteroppgave, Universitetet i Agder]. AURA. <https://hdl.handle.net/11250/2828043>
- Vestel, V. (2016). *I gråsonen: Ungdom og politisk ekstremisme i det nye Norge*. Universitetsforlaget.
- Vestel, V. (2018). Youth, extremism and the liminoid – radical right wing anti-Islamists versus radical Islam, in Norway. I G. Overland, A. J. Andersen, K. E. Førde, K. Grødum & J. Salomonsen (Red.), *Violent extremism in the 21st century* (s. 15–44). Cambridge Scholars Publishing.
- Vitanza, D. (2017). *Dette livet eller det neste*. Aschehoug.
- Vergani, M., Iqbal, M., Ilbahar, E. & Barton, G. (2018). The three Ps of radicalization: Push, pull and personal. A systematic scoping review of the scientific evidence about radicalization into violent extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 43(10), 854–854. <https://doi.org/10.1080/1057610x.2018.1505686>
- Walker, R. F. (2018). Counter-terrorism in the classroom. I G. Overland, A. J. Andersen, K. E. Førde, K. Grødum & J. Salomonsen (Red.), *Violent extremism in the 21st century* (s. 98–24). Cambridge Scholar Publisher.
- Wiktorowicz, Q. (2005). *Radical Islam rising: Muslim extremism in the West*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Winsvold, M., Mjelde, H. L. & Loga, J. (2017). *Trossamfunn som arena for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme* (Rapport 4-2017). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rapport-trossamfunn-som-arena-for-forebygging-av-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme/id2550673/>

Hvert år mottar lokale politidistrikter et stort antall meldinger, fra helsevesenet, skoleverket, Nav, diverse lavterskeltilbud, pårørende, naboer eller andre, der det uttrykkes bekymring for at individer eller miljøer kan være i risiko for å være, eller bli, voldelige ekstremister. De fleste av disse utgjør ingen slik fare.

Samtidig har Norge de siste årene flere ganger erfart at ekstremister kan forårsake stor skade, smerte, frykt og død – ikke bare for noen få, men for hele samfunnet. Hvordan skal myndighetene gripe inn i tide for å forhindre at slikt skjer, uten å sette viktige demokratiske verdier i fare? Denne boken utforsker hvordan lokalt politi forstår og utfører sin del av det uhyre komplekse og krevende feltet vi kaller bekymringsarbeidet.

Politiet står i kompliserte dilemmaer i sitt daglige virke: Hva er forholdet mellom ekstreme holdninger og ytringer og ekstremistisk vold? Hvor går grensene mellom konservative og ekstreme former for religion? Når blir det riktig for politiet å intervensere overfor folk som (ennå?) ikke har begått lovbrudd?

Bekymringsarbeidet. Politiets forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme henvender seg til forskere og praktikere i forebyggingsfeltet, og til alle som er opptatt av radikaliserings og voldelig ekstremisme, så vel som rettsikkerhet, demokrati og ytringsfrihet.

Boken er skrevet av Kristin Engh Førde, Arnfinn J. Andersen og Per Moum Hellevik. Forfatterne har mange års erfaring med forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, og boken bygger på denne forskningen.

ISBN 978-82-02-79933-5

www.cda.no